

Suomen hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantaraportti ja tarkistusesitys 25.2.1998

SISÄLLYSLUETTELO

I	KATSAUS OHJELMAN TOTEUTUMISEEN HELMIKUUSSA 1998	1
II	SUOMEN HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMAN HANKKEET TOIMENPITEET VUONNA 1997 JA SUUNNITELMAT VUODELLE 1998	7
1.	TASA-ARVON EDISTÄMINEN VALTAVIRTAISTAMALLA	7
1.1.	Valtavirtahanke (UM, OPM, MMM, STM, TM ja YM)	7
1.2.	Tasa-arvolain vaikutusten arviointitutkimus (STM)	9
1.3.	Ylimmän johdon kouluttaminen (Kaikki ministeriöt)	9
1.4.	Tilastojen ja tutkimusten käyttäjäkoulutus (STM ja kaikki ministeriöt)	10
1.5.	Tilastoinnin kehittäminen tasa-arvon näkökulmasta (STM, kaikki ministeriöt ja Tilastokeskus)	10
1.6.	Tasa-arvobarometri ja tasa-arvoindikaattorit (STM, Tilastokeskus)	11
1.7.	Naistutkimuksen edistäminen (OPM ja STM)	12
1.8.	Tutkimusapurahojen vaikutus äitiys-, isyys- ja vanhempainlomakorvauksen määrään (STM)	13
2.	TASA-ARVO KANSAINVÄLISESSÄ TOIMINNASSA	13
2.1.	Ihmisoikeuksien edistäminen kansainvälisissä järjestöissä(UM)	13
2.2.	Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen YK:n ihmisoikeus- raporttien toimeksiantoon (UM)	14
2.3.	Naisten oikeuksien sopimukseen (CEDAW) laadittava valitus- mahdollisuutta koskeva pöytäkirja (UM)	15
2.4.	Euroopan ihmisoikeussopimukseen laadittava naisten ja miesten tasa-arvoa koskeva lisäpöytäkirja (UM)	15
2.5.	Kehitysumaatuonnin edistämisen organisaatio FINIPO (UM)	16
2.6.	Tasa-arvo Suomen lähialueyhteistyössä (UM)	16
2.7.	Sukupuoli kehitysyhteistyöhankkeissa (UM)	17
2.8.	Tasa-arvon edistäminen EU:n puheenjohtajakautteen valmistauduttaessa (VM ja UM)	18
2.9.	Suomen hallituksen toiminta EU-konferenssissa (UM)	19
2.10.	Ulkomaalaisten lupahallinnon arviointi. Ihmisten salakuljetuksen ja laittoman maahantuonnin torjuminen (UM)	19
3.	TASA-ARVO TIEDOTUSVÄLINEISSÄ	20

3.1.	Mediakriittisyyden opetusmateriaali (OPM).....	20
3.2.	Tutkimus tasa-arvosta mediassa (OPM ja hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantatyöryhmä)	21
3.3.	Sukupuolten tasa-arvo mainonnassa ja kuluttajavalistuksessa (KTM)	21
4.	KOULUTUS	21
4.1.	Tasa-arvon edistäminen koulutuksen kasvatustavoitteena (OPM).....	21
4.2.	Varhaiskasvatus (STM)	23
4.3.	Ammattitaidon kehittäminen seksuaalisen terveyden opetuksessa (OPM).....	23
4.4.	Koulutuksen sukupuolenmukaisen kahtiajaon vähentäminen (OPM)	24
4.5.	Ammattikorkeakoulujen sukupuolirakenne (OPM)	25
4.6.	Liikunta- ja nuorisoalan määrärahopolitiikan arviointi (OPM)	25
4.7.	Kulttuurin tukeminen (OPM).....	26
5.	TYÖELÄMÄ JA TALOUS	27
5.1.	Työlainsäädännön uudistukset sukupuolten kannalta (TM)	27
5.2.	Epätyypillisten työsuhteiden epäkohtien poistaminen (TM)	27
5.3.	Työnantajille suunnattu Job Profil –hanke (TM).....	28
5.4.	EU:n Employment Now –yhteistyöaloitteiden kehittämishankkeet (TM).....	28
5.5.	PK-yritysten välillisten työvoimakustannusten vähentäminen (KTM)	29
5.6.	Naisyrittäjyyden edistäminen (TM).....	30
5.7.	Naisyrittäjäkoulutuksen tulosten seuranta (KTM).....	31
5.8.	KERA Oy:n naisyrittäjälainan seuranta (KTM)	32
5.9.	Rakennerahasto-ohjelmien arviointi (SM)	32
5.10.	Palkallista toimintaa arvioivien hankkeiden seuranta (SM)	33
5.11.	Maaseutuyrittäjyyden monipuolistaminen (SM ja MMM).....	34
5.12.	EU:n tukisäännösten vaikutus maaseudun naisten asemaan (MMM)	34
5.13.	Maatalousyrittäjän naisten eläkejärjestelmän säilyttäminen (STM)	35
5.14.	Työelämän sukupuolijaon purkaminen ammatinvalinnan- ohjauksessa ja työvoimapolitiisessa aikuiskoulutuksessa (TM) ..	35
5.15.	Ilmavoimien naisohjaajakoulutus (PLM).....	35
5.16.	Samapalkkaisuuden edistäminen (TM ja VM).....	36
5.17.	Valtion palkkarakenneselvitykset sukupuolen mukaan (VM)	36
5.18.	Ministeriöiden tasa-arvosuunnitelmat (Kaikki ministeriöt)	38
5.19.	Toimistohenkilöstön kehittämissuunnitelma (VM).....	39
5.20.	Valtion johtajien mentorointimenetelmä (VM)	40
5.21.	Puolustusvoimien naiset/1992-tutkimuksen tulosten arviointi (PLM)	40
5.22.	Puolustusministeriön johtamisen kehittämishanke (PLM).....	40

6.	TIETOYHTEISKUNTA	41
6.1.	Sukupuolten väliset erot tietotekniikan ja uusien viestintävälineiden käytössä (OPM)	41
6.2.	Tietoverkkojen kehittämisohjelma Tiveke (LM)	41
7.	YMPÄRISTÖ, YHDYSKUNNAT JA LIIKENNE	42
7.1.	MONITORI – palkallisen aloitteellisuuden edistäminen (YM).....	42
7.2.	Kansalaisten ympäristötietouden kehittäminen rakentamisessa ja ympäristön muutoksissa (YM)	43
7.3.	Ympäristön tilan laatuindikaattori (YM)	44
7.4.	EuroFEM-hanke (YM) ..	44
7.5.	Ympäristöministeriön yhteistyö liikenneministeriön kanssa . (YM)	45
7.6.	Naiset joukkoliikenteen käyttäjinä (LM)	45
7.7.	Kutsuohjatun joukkoliikenteen kehittäminen (LM)	46
8.	YHTEISKUNNALLINEN OSALLISTUMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO	47
8.1.	Naisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen maa- ja metsätaloudessa (MMM)	47
8.2.	Rahoituspalvelut kuluttajapolitiikan näkökulmasta (KTM)	47
8.3.	Ulkomaalaisten lupahallinnon arviointi sukupuolten kannalta (SM)	47
8.4.	Naisjärjestöjen valtiontuen vakinaistaminen (OPM ja SM)	48
8.5.	Vähemmistöryhmien naisten vaikutusmahdollisuuksien edistäminen (STM, TM)	49
8.6.	Vammaisten tasa-arvon edistäminen (OPM, STM ja TM)	50
9.	TYÖ- JA PERHE-ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMINEN	51
9.1.	Perhekasvatus (STM) ..	51
10.	MIEHEN ASEMAN VAHVISTAMINEN ISÄNÄ JA ISOISÄNÄ	51
10.1.	Miehen aseman vahvistaminen isänä ja isoisänä, isyysvalmennus ja vanhempainlomat (STM)	51
11.	SOSIAALITURVA JA PALVELUT	52
11.1.	Syrjäytyminen sukupuolen mukaan (STM)	52
11.2.	Tulonsiirtojen ja tasa-arvon selvittäminen (STM)	53

12.	SUKUPUOLTEN TASA-ARVON VAHVISTAMINEN TERVEYSPOLITIIKASSA	53
12.1.	Väestön terveydenhuollon yleiset palvelut. Nuorten terveyden edistäminen (STM)	53
12.2.	Elämäntapaan liittyvien terveysriskien ehkäisy (STM)	55
12.3.	Miesten elämäntavan riskit (STM, PLM, OPM ja TM)	55
12.4.	Terveyden edistäminen (STM).....	56
12.5.	Seksuaalisen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (STM)	57
12.6.	Syöpäseulontojen jatkaminen (STM)	58
12.7.	Neuvola- ja kouluterveydenhuollon kehittäminen (STM).....	58
12.8.	Työterveyden ja tasa-arvon yhteydet (STM ja TTL)	58
12.9.	Ikääntyvien naisten TYKY-toiminta työkyvyttömyyden ehkäisemiseksi (STM ja TTL)	59
12.10.	Osa-aika- ja etätöiden työterveyshuolto ja ikääntyvien naisten varhaiskuntoutus (STM ja TTL).....	61
12.11.	Mielenterveyspalvelujen tilan selvittäminen (STM)	61
12.12.	Asiakkaan aseman parantaminen (STM).....	62
12.13.	Ympärileikkausten ehkäiseminen (STM).....	63
13.	NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN EHKÄISEMINEN.....	64
13.1.	Perustilasto väkivallasta (STM).....	64
13.2.	Naisiin kohdistuvan väkivallan haastattelututkimus: Naisen turvallisuus (STM).....	64
13.3.	Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset (STM)	65
13.4.	Rikoksen uhrin kuuleminen syytetyn olematta läsnä (OM)	65
13.5.	Lähestymiskieltolainsäädäntö (OM)	66
13.6.	Ammattiauttajille ja kansalaisille suunnattu tiedotus ja koulutus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Lakiuudistuksen seuranta (OM)	66
13.7.	Väkivaltateeman sisällyttäminen ammatilliseen koulutukseen (OPM)	67
13.8.	Poliisihallinnon koulutus naisiin kohdistuvan väkivallan ongelmista (SM)	67
13.9.	Alueelliseen yhteistyön kehittäminen (SM)	68
13.10.	Seksuaalisuuden kaupallisuus, prostituutio ja vaimokauppa (STM)	68
13.11.	Vaimovälitysselvitys (OM)	70
13.12.	Tiedotusohjelma seksimatkailemisen haitoista (STM ja KTM)	70
13.13.	Maahanmuuttajanaisten asema Suomessa (TM)	70
13.14.	Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti (STM).....	71
14.	TASA-ARVO-OHJELMAN SEURANTA JA TARKISTUS	72
14.1.	Kansalaisjärjestöjen kuuleminen (Työryhmä)	72

--

III OHJELMAN TARKISTUSESITYS 73

I KATSAUS OHJELMAN TOTEUTUMISEEN HELMIKUUSSA 1998

Ohjelman tausta ja käsittelyvaiheet

Valtioneuvosto hyväksyi hallituksen tasa-arvo-ohjelman helmikuussa 1997. Sen lähtökohtana oli YK:n neljännen naisia koskeva kansainvälisen konferenssin elokuussa 1995 hyväksymä toimintaohjelma. Tasa-arvo-ohjelman luonnoksen laati tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Ohjelmaa varten keskusteltiin ministereiden kanssa ja järjestettiin laaja lausuntokierros. Lopullisen ohjelman muokkasi virkamiehistä koostuva työryhmä. Ohjelmasta järjestettiin ajankohtaiskeskustelu Eduskunnassa.

Ohjelman mukaan seuranta- ja tarkistusraportti annetaan hallitukselle helmikuun loppuun mennessä vuosina 1998 ja 1999.

Seurantatyöryhmä

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti ohjelmalle seurantatyöryhmän 19.5.1997. Puheenjohtajana toimii pääsihteeri Leila Räsänen ja varapuheenjohtajana neuvotteleva virkamies Martti Lähteinen (vanhempi hallitussihteeri Marja-Terttu Mäkiranta), kaikki sosiaali- ja terveysministeriöstä. Kukin ministeriö on nimennyt työryhmään jäsenen ja varajäsenen (varajäsen suluissa) seuraavasti: ulkoministeriöstä apulaisprotokollapäällikkö Irma Ertman (ulkoasiainneuvos Hannu Toivola); valtioneuvoston kansliasta hallitusneuvos Auni-Marja Vilavaara (hallitusneuvos Heikki Aaltonen); oikeusministeriöstä lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt (hallitussihteeri Eva Tams);

sisäasiainministeriöstä ylitarkastaja Anne-Marie Välikangas (ylikomisario Kimmo Markkula); puolustusministeriöstä osastopäällikkö Ilkka Puukka (koulutus­päällikkö Riitta Nyrhilä); valtiovarainministeriöstä neuvotteleva virkamies Sinikka Wuolijoki (ylitarkastaja Ari Holopainen); opetusministeriöstä opetusneuvos Matti Kyrö (ylitarkastaja Riitta Kaivosoja); maa- ja metsätalousministeriöstä ylitarkastaja Sanna Sihvola (maatalousylitarkastaja Kari Liskola); liikenneministeriöstä ylitarkastaja Helena Petrisalo (neuvotteleva virkamies Petri Jalasto); kauppa- ja teollisuusministeriöstä ylitarkastaja Kari Mäkinen (ylitarkastaja Tuula Kaiponen); työministeriöstä tutkija Riitta Martikainen (hallitusneuvos Mikko Salmenoja) ja ympäristöministeriöstä ylitarkastaja Esko Pyykkönen (neuvotteleva virkamies Kirsti Vepsä). Työryhmä kutsui asiantuntijajäsenikseen seuraavat henkilöt: filosofian tohtori Liisa Horelli, suunnittelija Eeva-Sisko Veikkola tilastokeskuksesta ja filosofian tohtori Liisa Savunen sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvovaltuutetun toimistosta. Työryhmä otti sivutoimiseksi sihteerikseen varatuomari Auli Brotheruksen.

Työryhmä keskittyi aluksi seurannan organisoimiseen ministeriöissä. Useimmissa ministeriöissä ohjelmalle luotiin sisäinen seuranta. Kullekin hankkeelle etsittiin vastuu- tai yhteyshenkilö. Työryhmän jäsenet ja varajäsenet ovat olleet toteuttamis- ja seurantaprosessin keskeisiä henkilöitä. Heidän henkilökohtainen panoksensa on ollut välttämätön ohjelman toteuttamiselle ja seurannalle.

Kevätkaudella 1998 työryhmän tarkoituksena on käydä neuvottelut kunkin ministeriön kanssa jäljellä olevien tehtävien toteuttamisesta. Ohjelman jälkikaudella työryhmä kiinnittää huomiota valtionhallinnon tasa-arvotyön näkyväksi tekemiseen, tasa-arvotavoitteen määrittelyyn ja raportoinnin kehittämiseen. Työn loppuvaiheessa työryhmä arvioi omaa työtään ja kokemuksiaan ohjelman toimivuudesta.

Yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa

Ohjelmaa valmisteltaessa pyydettiin kansalaisjärjestöiltä lausunnot Pekingin toimintaohjelmasta. Seurantatyöryhmä halusi kuulla kansalaisjärjestöjä myös valmistuneesta ohjelmasta ja pyysi lausunnot

vastaavilta järjestöiltä ja laitoksilta syksyllä 1997. Lausuntoja saatiin 93. Niissä tuettiin ohjelman päälinjauksia, mutta esitettiin myös kritiikkiä muun muassa ohjelman hajanaisuudesta ja vähäisestä resurssoinnista sekä siitä, että ohjelma keskittyy viranomaistyöhön eikä kytke riittävästi mukaan naisjärjestöjä.

Marraskuussa 1997 järjestettiin kansalaisjärjestöjen kuuleminen. Lausunnot ja kuulemiset ovat olleet erittäin hyödyllisiä ja avartaneet näkemystä ohjelmasta, sen toteuttamistavasta ja monista hankkeista. Ohjelman jälkikauden työhön nimetään mukaan naisjärjestöjen sekä ns. uuden miesliikkeen edustajat. Järjestöjen edustajia kutsutaan myös hankekohtaisiin työryhmiin.

Tiivistelmä toimenpiteistä vuonna 1997 ja suunnitelmista vuodelle 1998

Ohjelman päähanke on naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti. STM on tehnyt Stakesin kanssa sopimuksen hankkeen toteuttamisesta. Hankkeen suunnittelua varten on palkattu työntekijät lokakuun alusta 1997 lukien. Hankkeeseen kuuluvat 1) naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy ja 2) prostituution ehkäisy. Ministeriö asettaa hankkeelle johtoryhmän alkuvuodesta 1998, johon osallistuvat väkivallan ja prostituution ehkäisyn kannalta keskeiset ministeriöt. Kumpikin osahanke on suunniteltu viisivuotiskaudeksi ja alustavat suunnitelmat ovat valmistuneet.

Vuoden 1998 toimintaa varten on valtion menoarviossa varattu 1,5 miljoonan markan määräraha STM:n hallinnonalalta. Merkittävien vaikutusten aikaansaaminen edellyttää riittävää resurssointia. Hankkeen kustannusarvio ja esitys hankkeen rahoituksesta vuosina 1999 - 2002 esitetään erikseen osassa 3.

Valtavirtaistamishankkeen (mainstreaming) tarkoituksena on kehittää tasa-arvon edistämisen menetelmiä, kuten vaikutusanalyysejä sovellettavaksi valtionhallinnossa. Kolmivuotinen hanke on käynnistynyt STM:n johtamana hankkeena. Tasa-arvoa edistetään osana normaalia virkatyötä, menetelmäkehittelystä vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Ulkoasiainministeriöllä kohteena on EU-puheenjohtajuuteen valmistava

koulutus oman virkakunnan piirissä, opetusministeriöllä liikunta- ja nuorisopolitiikka, maa- ja metsätalousministeriöllä maatalousosaston rakenneyksikön toiminta, sosiaali- ja terveysministeriöllä työsuojeluosaston henkilöstön ammattitaidon kehittämishanke ja työministeriöllä ministeriön työprosessien ja työorganisaation kehittäminen sekä maahanmuuttajanaisten kotiuttamisen laatuhanke. Ympäristöministeriön kehittämiskohde on vielä avoin. Hankkeessa hyödynnetään Tilastokeskuksen asiantuntemusta.

Tasa-arvo-ohjelmaan sisältyi innovatiivisena hankkeena tasa-arvo-barometrin laatiminen. Sen julkaisemista odotetaan syyskuussa 1998.

Ulkoasiainministeriö raportoi runsaasti toimintoja naisnäkökulman integroimiseksi Suomen ihmisoikeuspolitiikkaan, esimerkiksi Naisten oikeuksien sopimuksen lisäpöytäkirjan valmistelun ja Suomen pyrkimykset saada YK:n ihmisoikeusraporttien toimeksiantoihin sukupuolinäkökulma. Monet ulkoasiainministeriön hankkeista ovat kehittyneet samassa kansainvälisessä toimintaympäristössä kuin Pekingin toimintaohjelmakin. Tämä ilmenee tavoitteiden samanhenkisytenä ja muun muassa käytetyissä käsitteissä.

Hallitusten välisessä EU-konferenssissa Suomi saavutti tasa-arvoa koskevat tavoitteensa hyvin. Suomen osallistuminen ns. Marschall-tapauksen käsittelyyn EY-tuomioistuimessa vahvisti jäsenvaltioiden oikeutta käyttää positiivisia erityistoimia tasa-arvon edistämiseen.

Vuoden 1998 aikana keskeisenä tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon integroiminen EU-puheenjohtajuusvalmisteluihin. Tasa-arvon edistäminen lähialueyhteistyössä on alkuvaiheessa ja vaatii edistyäkseen vielä paljon huomiota.

Hallitus kiinnitti huomiota tiedotusvälineiden ja tasa-arvon väliseen suhteeseen ja painotti tutkimuksen ja opetuksen merkitystä. Kuluttajaviranomaiset aloittavat mainonnan vaikutusmekanismien analysointia koskevan oppimateriaalin tuottamisen vuonna 1998, muutoin toimia on vähän. Seurantatyöryhmä ottaakin tämän alueen kevätkaudella 1998 erityisen huomion kohteeksi.

Opetusministeriön tasa-arvostrategiana on tasa-arvon toteuttaminen läpäisyperiaatteella. Positiivisia erityistoimia ovat olleet naistutkimusprofessuurien perustaminen ja Piikkarit-palkinto tasa-arvon edistämistä liikunnassa. Ministeriössä on myös vakiintunut tasa-arvotyöryhmä.

Työhallinnon monista tasa-arvon edistämistoimista todettakoon tasa-arvonäkökulman korostaminen työlainsäädännön uudistamisessa erityisesti epätyypillisten työsuhteiden ja perhevapaiden huomioonottamiseksi. Toisena kohteena on hyvien käytäntöjen kehittäminen työvoimapalveluihin hyödyntämällä myös EU-ohjelmiin sisältyviä hankkeita ja pohjoismaista yhteistyötä.

EU:n rakennerahasto-ohjelmien tasa-arvoulottuvuuden vahvistamiseksi on arvioitu nykyisten ohjelmien toteutumista ja valmisteltu tasa-arvoarvioinnin opas, joka julkaistaan huhtikuussa 1998. Työhön osallistuu sisä-, maatalous-, työ- ja sosiaali- ja terveysministeriön edustajia. Vuoden 1998 aikana tehdään tunnetuksi tasa-arvoarviointia ja laajennetaan sen käyttöä.

Puolustusministeriön Ilmavoimien naisohjaajakoulutus -hanke poistaa osaltaan niitä esteitä, joita naisilla on edetä puolustusvoimissa lentäjinä. Vuoden 1997 kesällä ensimmäiset kaksi naista aloitti vapaaehtoisen varusmiespalveluksen. Parasta aikaa he suorittavat lentoreserviupseerikurssia ja ovat menestyneet kurssilla hyvin.

Toimenpiteistä naisyrittäjyyden edistämiseksi raportoi neljä ministeriötä (KTM, SM, MMM ja TM). Kauppa- ja teollisuusministeriön edustaja seurantatyöryhmässä on organisoinut ministeriöiden yhteistyöryhmän, johon kutsutaan myös naisyrittäjien edustaja.

Valtion työmarkkinalaitos raportoi tutkimuksesta, jonka mukaan miesten työt arvioitiin naisten töitä vaativammiksi kaikilla tutkituilla toimialoilla. Tämä poikkeaa valtakunnallisen työnarviointiryhmän teettämän tutkimuksen tuloksista. Onko kysymys arviointimenetelmään kätkeytyvästä piilosyrjinnästä, sukupuolten työnjaosta vai muista tekijöistä, vaatii jatkoselvitystä. Seurantatyöryhmä käsittelee jatkotoimien tarpeellisuutta.

Yhdeksän ministeriötä raportoi henkilöstöpoliittisen tasa-arvosuunnitelman hyväksymisestä tai valmistelusta vuoden 1997 aikana.

Liikenneministeriö ja opetusministeriö raportoivat tasa-arvonäkökulman huomioon ottamisesta tietoyhteiskuntahankkeissa. Tietoyhteiskunnan kehitysnäkymistä naisten ja miesten kannalta tarvittaisiin kuitenkin kokonaisvaltaista tilannearviota. Seurantatyöryhmä kartoittaa toimenpiteiden tarvetta yhteistyössä vastuuministeriöiden sekä tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kanssa vuonna 1998.

Määrällinen arvio ohjelman toteutusvaiheesta helmikuussa 1998

Ohjelman seurannan helpottamiseksi tasa-arvon edistämiskohteet toteutetaan hankkeina tai tehtävinä. Niitä on yhteensä 96. Seuraavassa esitetään yhteenveto ohjelman toteutumisasteesta vuoden 1998 alussa.

Toteutetut hankkeet	5
Alkaneet tai jatkuneet hankkeet	76
Ei toimenpiteitä	11
Hankkeen tilanne epäselvä	4
Yhteensä	96

Valtaosa ohjelman hankkeista on lähtenyt käyntiin tai jo aiemmin aloitettua toimintaa on jatkettu.

Laadullista arviointia ohjelman toteutumisesta

Seuraavassa esitetään havaintoja tekijöistä, jotka ovat ominaisia käynnistyneille hankkeille.

1. Poliittisen ja virkamies/naisjohdon tuella on tärkeä merkitys yksittäisille hankkeille ja virkakunnan motivoitumiseen ohjelman toteuttamiseksi.
2. Ministeriön virkamiesten/naisten osallistuminen hankkeiden ideointiin taikka suunnitteluun alusta lähtien. Olennaista on toteuttajien sitoutuminen.

3. Ohjelmaan sisältyy väestöryhmään kohdistuvia hankkeita, joissa sukupuolitekiä otetaan tietoisesti huomioon. Näiden hankkeiden tai tehtävien raportoinnissa on toisinaan esiintynyt ongelmia. Kun tasa-arvon edistäminen on mielletty osaksi normaalitoimintaa, on tasa-arvoa edistävien toimenpiteiden yksilöinti saattanut jäädä puutteelliseksi. Joskus on vaikea päätellä, onko varsinaisia tasa-arvon edistämistoimia lainkaan tehty ja onko toiminta kuitenkin ollut sukupuolisokeaa.

Hankkeita on jäänyt toteutumatta muun muassa seuraavista syistä:

1. Hanke on hyväksytty hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan ilman vastuuministeriön varsinaista myötävaikutusta. Virkakunnasta ei tällöin ehkä ole löytynyt tekijöitä hankkeelle eikä ministeriöstä rahoittajaa. Tämä rajoittaa esimerkiksi tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja kansalaisjärjestöjen esittämien hankkeiden toteutumista.
2. Hanke on lykkääntynyt tekijöiden ajanpuutteen tai rahoituksen puuttumisen johdosta, mutta säilyy silti suunnitelmassa ja on tarkoitus toteuttaa sopivan ajankohdan tullen ja kun rahoitus saadaan järjestykseen.

II SUOMEN HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMAN HANKKEET

TOIMENPITEET VUONNA 1997 JA SUUNNITELMAT VUODELLE 1998

1. TASA-ARVON EDISTÄMINEN VALTAVIRTAISTAMALLA

1.1. Valtavirtahanke (UM, OPM, MMM, STM, TM, ja YM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Valtavirtaistamis- eli läpäisyperiaatteen menetelmällistä kehittämistä sekä tarvittavia selvityksiä varten aloitetaan vuonna 1997 sosiaali- ja terveysministeriössä hanke, jossa kehitetään ja kokeillaan hallinnollisia käytäntöjä sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamisperiaatteen toteuttamiseksi. Hankkeessa luodaan malleja siihen, kuinka periaatetta sovelletaan hallitusten esitysten laatimisessa, budjettiohjauksessa ja informaatio-ohjauksessa. Hanke on osa Pohjoismaiden ministerineuvoston sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamishanketta ja sitä toteutetaan yhdessä muiden valtavirtaistamisperiaatetta kehittävien ministeriöiden kanssa.

Toimenpiteet:

1) Kolmivuotisen valtavirtahankkeen valmistelut on suoritettu vuonna 1997. Hankkeeseen osallistuvat ministeriöt ovat valinneet kehittämiskohteensa, joihin sisältyy muun muassa hallituksen esitysten laa-timinen ja budjettiohjaus. Tasa-arvoulottuvuuden sisällyttämiseksi informaatio-ohjaukseen hankkeeseen osallistuvat tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tutkimuskoordinaattori ja tilastokeskuksen asiantuntija. Ministeriöiden välinen valtavirtatyöryhmä on ollut yhteydessä Pohjoismaiden ministerineuvoston mainstreaming-hankkeeseen.

Työryhmä osallistui mainstreaming-koulutukseen Tukholmassa ja järjesti suomalaisille virkamiehille vastaavan koulutuksen joulukuussa Helsingissä. Sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta on valmistunut valtavirtaistamisen menetelmähankkeen suunnitelma. Hankkeen asiantuntija on filosofian tohtori Liisa Horelli. Hanketta varten

on varattu tarpeelliset resurssit 1998 - 2000 tutkimus- ja kehittämistoimen momentilta.

Vastuhenkilö pääsihteeriksi Leila Räsänen, STM, puhelin 160 3837.

2) Ministeriöiden osahankkeiden toimenpiteet

Ulkoministeriön valtavirtaistamiskohde on EU-puheenjohtajuuteen valmistava koulutus UM:n hallinnonalalla.

Yhteyshenkilö: koulutuspäällikkö Eira Parpei, UM, puhelin 1341 5273.

Opetusministeriön valtavirtahanke koskee nuorisopolitiikan ohjausta, muun muassa nuorisjärjestöille myönnettävien määrärahojen perusteita ja seuranta. Nuoriso- ja liikuntayksiköiden toiminnan läpäisevänä periaatteena on pyrkimys kohentaa naisten/tyttöjen asemaa, väljentää sukupuolirooleja ja muuttaa naisia/tyttöjä syrjiviä valtarakenteita ja kulttuureja.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Seija Kähkönen, OPM, puhelin 134 171.

Maa- ja metsätalousministeriössä on syksyllä 1997 käynnistetty tasa-arvon valtavirtaistamishanke, joka toteutetaan ministeriön maatalousosaston rakenneyksikössä. Ensi vaiheessa tehdään tasa-arvon valtavirtaistamisen koekartoitus, yksikön säädösvalmistelu analysoidaan ja jatkossa arvioidaan ja kehitetään yksikön koko toimintaa tasa-arvon valtavirtaistamisen periaatteen mukaan. Hanketta ohjaa ja tukee STM:n vetämän hankeorganisaation johtoryhmä ja hankkeen toteutuksesta vastaa-va konsultti.

Yhteyshenkilö: hallitussihteeriksi Risto Hiltunen, MMM, puhelin 160 3330.

Sosiaali- ja terveysministeriön valtavirtaistamishanke on työsuojeluosaston henkilöstön kehittämishanke.

Yhteyshenkilöt: ylitarkastaja Pirkko Urvanta, STM, Tampere, puhelin (03) 260 8510 ja ylitarkastaja Airi Hämäläinen, STM, Tampere, puhelin (03) 260 8529.

Työministeriön valtavirtaistamishanke koskee työministeriön

työprosessien ja työorganisaation kehittämistä (MULLE-hanke). TM:n toinen kohde on maahanmuutto-osaston laatuhanke.

Yhteyshenkilöt: Matti Ilonen, Antero Torkko ja Heidi Haapanen (MULLE-hanke), TM, puhelin 18561 sekä Eeva-Liisa Vuolanen (Maahanmuutto), TM, puhelin 18561.

Ympäristöministeriön hallinnonalalla selvitetään sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamishanketta.

Yhteyshenkilöt: Ulla Koski (rakennepolitiikka), YM, puhelin 19911 ja ylitarkastaja Esko Pyykkönen (valtavirtaistamishanke), YM, puhelin 19911.

1.2. Tasa-arvolain vaikutusten arviointitutkimus (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Tasa-arvolain käytännön vaikutuksia koskeva tutkimus käynnistetään. Tutkimuksessa selvitetään lain soveltamiskäytäntöä. Samalla selvitetään lain yhteiskunnallisia vaikutuksia muun muassa työelämässä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Toimenpiteet: Tasa-arvovaltuutettu on tehnyt joulukuussa 1997 esisopimuksen Helsingin yliopiston kanssa tutkimussuunnitelman tekemisestä tasa-arvolain vaikutusten arvioimiseksi. Tutkimus aloitetaan vuonna 1998, mihin on varauduttu sosiaali- ja terveysministeriön tutkimus- ja kehittämistoimen määrärahojen käyttösuunnitelmassa.

Tutkimus käynnistyy lain soveltamiskäytännön arvioinnista. Kohteena ovat oikeusistuimet ja tasa-arvolautakunnan soveltamiskäytäntö. Tutkimuksen vastuuhenkilö professori Kevät Nousiainen, Helsingin yliopisto, puhelin 1911.

Vastuuhenkilö: tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen, puh. 160 4464.

1.3. Ylimmän johdon kouluttaminen (Kaikki ministeriöt)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Johtaville viranhaltijoille järjestetään perehdyttämistä tasa-arvokysymyksissä. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi hanketta. Perehdyttäminen alkaa ministeriöiden kouluttajille ja tiedottajille järjestettävästä tilaisuudesta tammikuussa 1997. Sen jälkeen järjestetään koulutustilaisuuksia kansliapäälliköille, virastopäälliköille ja maakuntajohtajille. Tässä tarkoitetaan suhteellisen suppeaa koulutusta, joka järjestetään osana kunkin päättäjryhmän muita kokoontumisia. Koulutusta jatketaan saatujen kokemusten perusteella ja sitä laajennetaan muihin yhteiskunnallisiin päättäjiin kuten yliopistojen ja korkeakoulujen rehtoreihin vuonna 1998.

Toimenpiteet: Hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantatyöryhmä on valmistellut korkeimman johdon koulutusta. Koulutus toteutetaan vuoden 1998 aikana. Ongelmana on ollut se, ettei sukupuolten tasa-arvoon liittyvällä tiedolla ole ollut kysyntää ylimmän johdon taholta ja hankkeen eteneminen on ollut hidasta.

Vastuuhenkilö ja yhteystiedot: pääsihteeri Leila Räsänen, STM, puhelin 160 3837 ja hallitusneuvos Auni-Marja Vilavaara, VNK, puhelin 1601.

1.4. Tilastojen ja tutkimusten käyttäjäkoulutus (STM ja kaikki ministeriöt)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Virastojen asiantuntijat, esittelijät ja valmistelijat tarvitsevat tasa-arvokoulutuksen lisäksi koulutusta muun muassa vaikutusanalyysien ja tasa-arvoon liittyvien tilastojen sekä tutkimusten hyödyntämisestä. Koulutuksen suunnittelu voidaan liittää osaksi edellä selostettua pohjoismaista läpäisyperiaatteen kehittämishanketta. Ministeriöiden ja virastojen tulee tukea tasa-arvokoulutusta oma-aloitteisesti.

Toimenpiteet:

Valtavirtahankkeeseen kuuluu vaikutusanalyysien kehittäminen sekä tilastojen ja tutkimuksen hyödyntämisen systemaattinen edistäminen. Käyttäjäkoulutuksen edistäminen kuuluu hankkeeseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteuttaa hankkeen korkeimman johdon

kouluttamisen jälkeen vuonna 1998.

Vastuuhenkilö: pääsihteeri Leila Räsänen, STM, puhelin 160 3837.

Yhteyshenkilöt: koulutuspäällikkö Pirjo Kavetvuo, OPM, puhelin 1341 71 ja koulutuspäällikkö Ritva Tuomi, OPM, puhelin 1341 71.

1. 5. Tilastoinnin kehittäminen tasa-arvon näkökulmasta (STM, kaikki ministeriöt ja Tilastokeskus)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Valtavirtaistamis- eli läpäisyperiaatteen soveltaminen valtionhallinnossa edellyttää myös tilastotuotannon kehittämistä. Toimenpiteiden vaikutusten arviointi tasa-arvonäkökulmasta asettaa uusia vaatimuksia tilastoaineistoille ja niiden käsittelylle. Sosiaali- ja terveysministeriön valtavirtaistamishankkeeseen liitetään tilastoja koskeva osahanke, jossa eri viranomaiset ja Tilastokeskus voivat yhteistyössä arvioida tilastotuotantoa.

Toimenpiteet: Suomessa sukupuolten tasa-arvoa kuvaavat tilastot ovat kansainvälisesti katsoen kehittyneitä, mutta eivät vielä Pekingin asiakirjan tilastoja koskevien tavoitteiden tasolla. Kaikkea olemassa olevaa aineistoa ei pystytä hyödyntämään resurssien puutteen vuoksi. Esi-merkiksi uudesta palkkarakennetilastosta olisi mahdollista tuottaa melko perusteellinen selvitys naisten ja miesten palkoista. Monet muutkin Tilastokeskuksen aineistot sisältävät sellaisia sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta tärkeitä tietoja, jotka auttaisivat tasa-arvotilanteen kartoittamisessa.

Internet-kotisivulla on toistaiseksi ”Naiset ja miehet numeroina” -taskutilaston tiedot suomeksi ja englanniksi. Tilastokeskus laatii kuluvana vuonna kaksi naisten ja miesten päätöksentekoon osallistumista kuvaavaa julkaisua sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa yhteiskunnassa kuvaavan pienimuotoisen julkaisun.

Tilastoinnin kehittäminen etenee myös sitä mukaa kuin ministeriöt alkavat soveltaa valtavirtaistamisperiaatetta.

Yhteyshenkilöt: pääsihteeri Leila Räsänen, STM, puhelin 160 3837 ja suunnittelija Eeva-Sisko Veikkola, Tilastokeskus, puhelin 17343530.

1.6. Tasa-arvobarometri ja tasa-arvoindikaattorit (STM, TK)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallitus pitää tärkeänä seurata kansalaisten käsityksiä sukupuolten tasa-arvon toteutumisesta ja muutoksista. Tätä tarkoitusta varten ryhdytään tuottamaan vähintään joka toinen vuosi tasa-arvobarometri siitä, kuinka naiset ja miehet kokevat tasa-arvon toteutumisen henkilösuhteissa, perheessä, järjestöissä, työ-elämässä ja yhteiskunnassa. Barometri laaditaan ensimmäistä kertaa vuonna 1998. Lisäksi Tilastokeskus kehittää yhteistyössä käyttäjien kanssa tasa-arvoindikaattoreita, jotka kuvaavat koulutuksen ja työ-elämän sukupuolijakoa, palkkatuloja, palvelusten jakautumista ja saatavuutta, yhteiskunnallista osallistumista, päätöksentekoa, terveydentilaa ja rikoksia.

Toimenpiteet: Sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt barometrin tuottamisesta sopimuksen Tilastokeskuksen kanssa 1.7.1997 - 31.5.1998. Tietojen keruu suoritetaan haastattelututkimuksena ja tiedot on kerätty tammikuussa 1998. Tulosten analysointityö käynnistyy taulukkoraportin valmistuttua huhtikuun alussa. Tasa-arvoindikaattoreiden kehittäminen käynnistyy tasa-arvobarometrin analysointityön yhteydessä. Indikaattorit kehitetään aluksi nimenomaan barometrin analysointiin ja sen jälkeen kehittelyä laajennetaan muita tarpeita varten.

Yhteyshenkilöt: pääsihteeri Leila Räsänen, STM, puhelin 160 3837, tutkija Liisa Savunen, STM, puhelin 160 4459 ja suunnittelija Eeva-Sisko Veikkola, Tilastokeskus, puhelin 17341.

1.7. Naistutkimuksen edistäminen (OPM ja STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Opetusministeriö rahoittaa viisivuotisena hankerahoituksena seitsemän naisprofessorin perustamista vuosina 1995-1997. Eri hallinnonaloilla tehdään ja

teetetään tutkimuksia ja selvityksiä päätöksenteon pohjaksi. Tutkimustoiminnan lähtökohtana tulee valtavirtaistamis- eli läpäisyperiaatteen mukaisesti olla naisten ja miesten elinolojen ja intressien selvittäminen silloin, kun sillä aiheen kannalta on merkitystä. Sektoritutkimus on kasvanut nopeasti. Selvitettävänä on parhaillaan, kuinka sektoritutkimuksessa on otettu huomioon tasa-arvokysymykset ja naiskysymykset.

Toimenpiteet: Opetusministeriön käsityksen mukaan naistutkimusta on valtiovallan toimin kehitetty 1970-luvulta. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja Suomen naistutkimuksen seura laativat vuonna 1995 Naistutkimus 2000 -kehittämissuunnitelman alan kehittämisen pohjaksi. 1980- ja 1990-luvut ovat olleet naistutkimuksen nousukautta. 1990-luvulla naistutkimuksen osuutta yliopistoissa on järjestelmällisesti lisätty; yli-opistojen ja opetusministeriön välisten tulossopimusten perusteella on sovittu naistutkimushankkeista yhteensä kahdeksan yliopiston kanssa. Näiden puitteissa yliopistoihin on perustettu määräaikaista naistutkimuksen professuureja. Viimeksi huhtikuussa 1997 pidetyissä tulossopimusneuvotteluissa sovittiin Oulun yliopiston, Joensuun yliopiston ja Turun yliopiston kanssa kolmesta viisivuotisesta määräaikaaisesta nais- ja tasa-arvotutkimuksen professuurista vuodesta 1998 alkaen.

Naistutkimus on aiheellinen tuen kohde, mutta se ei poista niitä esteitä ja ongelmia, joita naiset kohtaavat tutkijaurallaan. Suomen Akatemia asetti 21.10.1996 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ja arvioida naisten tutkijauran kehittämistarpeita ja tehdä ehdotuksia naisten tutkijauran esteiden poistamiseksi, selvittää piilosyrjinnän vaikutuksia tiedeyhteisöissä sekä laatia ehdotus Suomen Akatemian kehittämissuunnitelmaksi ”Naisten tutkijaura Suomessa 2010”. Työryhmä luovutti muistionsa Suomen Akatemialle 14.10.1997. Työryhmä teki useita toimenpide-ehdotuksia, jotka liittyvät arviointimenettelyjen kehittämiseen, Suomen Akatemian tutkimusrahoituksen suuntaamiseen, nuorten tutkijoiden ja tutkijaperheiden aseman parantamiseen ja asennekasvatukseen. Työryhmän muistio on lähetetty lausunnolle.

Projektin jatkotoimenpiteet: Valtion talousarvioissa vuodelle 1998 esitetään perustettavaksi Suomen Akatemiaan naistutkimuksen edistä-

miseksi vaihtuva-alainen Minna Canth-akatemiaprofessorin virka 1.8.1998 lukien. Akatemian asettaman työryhmän toimenpide-ehdotuksissa esitetään yhteensä kolmea virkaa, joita ei kuitenkaan työryhmän mukaan pitäisi rajata pelkästään naistutkimukseen tai naistutkijoille. Viranhaltijan tulee työryhmän mielestä olla koti- tai ulkomainen tutkija, jonka tutkimushanke edistää ja lisää tasa-arvoa tutkimuksessa ja opetuksessa. Suomen Akademia ottaa lähiaikoina kantaa viran määrittelyyn ja julistaa sen haettavaksi.

Yhteyshenkilöt: ylitarkastaja Maria Pulkkinen, OPM, puhelin 1341 7223 ja ylitarkastaja Heidi Kuusi, OPM, puhelin 1341 7465.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmistunut selvitys siitä, kuinka sektoritutkimuksessa on otettu huomioon tasa-arvo- ja naiskysymykset. Tilaajana on tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Selvitys julkaistaan huhtikuussa 1998.

Vastuuhenkilö: tutkija Liisa Savunen, STM, puhelin 160 4459.

1.8. Tutkimusapurahojen vaikutus äitiys-, isyys- ja vanhempainloma-korvauksen määrään (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Verottomia tutkimusapurahoja ei oteta huomioon tulona äitiys-, isyys- tai vanhempainlomakorvauksen määrästä päätettäessä. Ellei muita tuloja ole, tutkijavanhempi on oikeutettu vain peruspäivärahaan. Sosiaali- ja terveysministeriö selvittää tarvittavat toimet.

Toimenpiteet: Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä selvitti muun kuin työsuhteen perusteella toimeentulon saavien henkilöiden sairausvakuutuslain mukaisten etuuksien perusteet. Työ päättyi 31.12.1997. Mi-nisteriö jatkaa asian valmistelua virkamiestyönä.

Vastuuhenkilö: hallitusneuvos Tuulikki Haikarainen, STM, puhelin 160 3865.

2. TASA-ARVO KANSAINVÄLISESSÄ TOIMINNASSA

2.1. Ihmisoikeuksien edistäminen kansainvälisissä järjestöissä (UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallitus toimii naisnäkökulman integroimiseksi kaikkeen ihmisoikeustoimintaan sekä muuhun YK:n poliittiseen päätöksentekoon. Asetettaessa edustajia kansainvälisten elinten jäseniksi tai vaaleihin, hallitus esittää naisia ja miehiä ehdolle tasapuolisesti.

Toimenpiteet: Suomen YK-elinten kokouksiin osallistuvat valtuuskunnat ovat täyttäneet tasa-arvolain 40 prosentin kiintiövaatimukset. Ongelmat ovat lähinnä asiantuntijavaltuuskuntien kokoamisessa.

Suomi on asettanut ehdokkaan WIPO:n pääjohtajaksi (mies), UNESCO:n hallintoneuvostoon (nainen) ja IMO:n hallintoneuvostoon (mies). Suomen YK:n 52. yleiskokouksen valtuuskunta sekä asiantuntijavaltuuskunta täyttivät tasa-arvolain kiintiövaatimukset.

Vastuuhenkilö: yksikön päällikkö Anna-Maija Korpi, UM/POL-41 puhelin 1341 5672.

2.2. Sukupuolinäkökulman sisällyttäminen YK:n ihmisoikeusraporttien toimeksiantoon (UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Suomi pyrkii siihen, että YK:n ihmisoikeusraporttien toimeksiantoon sisällytetään sukupuolinäkökulma. Raporttien perusteella saataisiin siten erityisesti naisiin kohdistuneet ihmisoikeusloukkaukset ihmisoikeuselinten käsiteltäviksi. Humanitaarisessa oikeudessa tasa-arvon kannalta merkitystä on sotarikosten ja ihmisyyttä vastaan tehtyjen rikosten yksityiskohtaisella määrittämisellä samoin kuin tutkintavankeuden järjestämisellä ja rangaistusten täytäntöönpanolla.

Toimenpiteet: Suomi on YK:n ihmisoikeustoimikunnan päätöslauselmia valmistelemissa neuvotteluissa Genevessä pyrkinyt saamaan ihmis-

oikeusraporttien mandaattia koskeviin kappaleisiin maininnan sukupuolinäkökulman huomioimisesta. Viime kevään istunnossa tavoitteessa onnistuttiin varsin hyvin. Esimerkiksi Nigerian ihmisoikeustilannetta koskevan ihmisoikeustoimikunnan päätöslauselman 1997/53 4. kappaleen a-kohdassa kehoitetaan erityisraporttija ottamaan huomioon sukupuolinäkökulma "(...) requests the special rapporteur (...) to keep a gender perspective in mind when seeking and analysing information."

Vastuhenkilö: lainsäädäntösihteeri Johanna Suurpää UM/POL-42 puh. 1341 5320.

2.3. Naisten oikeuksien sopimukseen (CEDAW) laadittava valitusmahdollisuutta koskeva pöytäkirja (UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Suomi tukee aktiivisesti YK:n ja Euroopan neuvostossa kahta valmisteilla olevaa sopimushanketta, jotka laajentaisivat ihmisoikeusvalitusjärjestelmää. Toinen koskee valitusmenettelyn aikaansaamista naisten oikeuksien sopimukseen (CEDAW) ja toinen valitusmahdollisuutta Euroopan ihmisoikeussopimuksesta sukupuolisyrijinnän perusteella.

Toimenpiteet: Pöytäkirjaa valmistellaan vuosittain kokoontuvassa työryhmässä, jonka työhön Suomi osallistuu aktiivisesti. Hankkeen tilanteessa ei ole muutoksia. Seuraava työryhmän kokous on maaliskuussa 1998.

Vastuhenkilö: lainsäädäntösihteeri Päivi Pietarinen UM/OIK-30, puh. 1341 5731.

2.4. Euroopan ihmisoikeussopimukseen laadittava naisten ja miesten tasa-arvoa koskeva lisäpöytäkirja (UM)

Tasa-arvoa koskevan lisäpöytäkirjan tausta: Ihmisoikeuksien

johtokomitea ja sittemmin ministerikomitea päättivät vuoden 1966 lopulla, ettei edellisessä kohdassa mainittua erityisesti naisten ja miesten tasa-arvoa koskevaa lisäpöytäkirjaa laadita. Sen sijaan ministerikomitea antoi johtokunnalle toimeksiannon, joka mahdollistaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen syrjintäkieltoa koskevaa 14 artiklaa yleisesti laajentavan lisäpöytäkirjan laatimisen. Naisten ja miesten tasa-arvoa koskeva kysymys voi sisältyä lisäpöytäkirjaan.

Toimenpiteet: Mainitunlaista lisäpöytäkirjaa on valmisteltu ihmisoikeuksien johtokomitean alaisessa ihmisoikeuksien kehittämiskomiteassa (DH-DEV) ja sitä käsiteltiin lokakuussa 1997 pidetyssä johtokomitean kokouksessa. Suomi on aktiivisesti osallistunut lisäpöytäkirjatyöhön molemmissa mainituissa komiteoissa.

Vastuuhenkilö: lainsäädäntöneuvos Arto Kosonen UM/OIK-30, puhelin 1341 5729.

2.5. Kehitysmaatuonnin edistämisen organisaatio FINIPO (UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ihmisoikeuksien ja kaupan välinen kytkentä esimerkiksi EU:n avustusohjelmissä tai yleisessä tullietuusjärjestelmässä (GSP) mahdollistaa niin ikään naisten aseman parantamiseen liittyvät painotukset. Kehitysmaatuotantoa edistävän, vuonna 1995 alasajetun, FINIPO:n tuonninedistämishojelman tai vastaavan pienemmän järjestelmän elvyttäminen voidaan ottaa harkittavaksi. Tuonnin edistäminen suosimalla naisten valmistamia tuotteita tarjoaa konkreettisen väylän kehitysmaiden naisten aseman parantamiseksi.

Toimenpiteet: Periaatepäätös organisaation elvyttämisestä on tehty. Asiasta saadut lausunnot ovat kaikki positiivisia. Nyt tarvitaan päätös siitä, mikä organisaatio ottaa tehtävän hoitaakseen. Arvio on, että konkreettinen toiminta aloitetaan alkuvuodesta 1998.

Vastuuhenkilö: ulkoasiainsihteri Harri Sallinen UM/KYO-14, puhelin

1341 6361.

2.6. Tasa-arvo Suomen lähialueyhteistyössä (UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa ministerivaliokunnassa 10.5.1996 hyväksytyssä Suomen lähialueyhteistyön toimintastrategiassa kiinnitetään huomiota myös tasa-arvokysymyksiin. Strategian mukaan Suomen kahdenvälinen rahoitus kohdistuu muun muassa hankkeisiin, joiden avulla tuetaan kansalaisyhteiskunnan ja demokratian lujittamiseen tähtääviä, varsinkin naisiin ja nuoriin kohdistuvia koulutusohjelmia ja niihin liittyen perusrakenteiden kehittämistä.

Toimenpiteet: Yleisesti voidaan korostaa, että lähialueyhteistyön tavoitteena on demokraattisen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan arvojen kehittäminen Suomen lähialueilla. Yhteiskuntien yleisen kehityksen myötä tulevat myös pehmeät arvot ja tasa-arvokysymykset keskeisesti esille.

Suomi on tukenut Viron venäläisten sotilaseläkeläisten vapaaehtoista muuttoa Venäjälle. Kesällä 1997 tehtiin päätös, jonka mukaan tukea saavat myös Viroon jääneet ns. sotilaslesket. Tämä ryhmä lapsineen on miestensä poistuttua jäänyt Viroon kaiken sosiaalisen ja taloudellisen tuen ulkopuolelle.

Vuoden 1997 kansalaisjärjestöjen yli sadasta määräraahahakemuksesta vain kaksi koski suoranaista tasa-arvotoiminnan tukemista (tasa-arvooppikirjan julkaiseminen ja päiväkodin perustaminen yksinhuoltajanaisten lapsille). Harvassa projektissa esiintyi ylipäänsä viittauksia naisten ja miesten tasa-arvoisen osallistumisen mahdollisuuksiin ja niiden parantamiseen hankkeen kautta. Tämä johtunee siitä, että lähialueyhteistyötä harrastavat kansalaisjärjestöt ovat ryhmä, joka ei ole aikaisemmin aktiivisesti osallistunut kehitysyhteistyötoimintaan ja -keskusteluun.

Pohjoismaiden ministerineuvosto järjesti vuonna 1997 "Women and Men in Dialogue" -konferenssin Valmierassa, Latviassa, Baltian maiden tasa-

arvokysymyksistä. Konferenssin jälkeen kiinnostus Baltian maiden tasa-arvokysymyksiin on selvästi lisääntynyt. Odotettavissa on myös useampia Baltian maihin suuntautuvia hanke-esityksiä, joiden suoranaisena päämääränä on sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Venäjän puolella vastaavanlainen aloite saattaisi myös toimia herätteen antajana kansa-laisrjestöjen suuntaan.

Vastuuhenkilöt: lähialueyhteistyövirkamies Inger Hirvelä, UM/KYO-13, puhelin 1341 6394, genderkoordinaattori Irma-Liisa Perttunen, UM/KYO-32, puhelin 1341 6427 sekä lähetystöneuvos Timo Kienanen, UM/KPO-23, puhelin 1341 6015.

2.7. Sukupuoli kehitysyhteistyöhankkeissa (UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Kehitysyhteistyössä Suomen hallituksen 1990-luvun strategiatavoitteena on laajamittaisen köyhyyden vähentäminen, ympäristöuhkien torjuminen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon, kansanvallan ja ihmisoikeuksien edistäminen kehitysmaissa. Nämä kaikki edellyttävät naisten osallistumista tasa-arvoisina päättäjinä, vastuunkantajina ja edunsaajina.

Toimenpiteet: Vuonna 1997 KYO:ssa on järjestetty kolme gender-analyysikoulutustilaisuutta samanaikaisesti osaston henkilöstölle, yhteistyökonsulteille ja kansalaisjärjestöjen edustajille. Vastaava koulutustilaisuus on järjestetty myös Tansaniassa paikallisten yhteistyökumppaneiden sekä konsulttien- ja NGO-edustajien kanssa. Yhteistyömaan kanssa testataan samalla koulutusmodulin sisältöä kuulemalla paikallisten mielipiteitä sekä vertaamalla gender- ja tasa-arvokysymysten toteutumista hankkeissa eri kulttuuriympäristössä. Gender-käsite on yleensä hyvin tunnettu, mutta sen sisällyttäminen osaksi hankesuunnittelua ja -toteutusta edellyttää gender-analyysikoulutusta molemmille osapuolille.

Vastuuhenkilöt: lähialueyhteistyövirkamies Inger Hirvelä UM/KYO-13, puhelin 1341 6394 ja genderkoordinaattori Irma-Liisa Perttunen, UM/KYO-32, puhelin 1341 6427.

2.8. Tasa-arvon edistäminen EU:n puheenjohtajakauteen valmistauduttaessa (VM ja UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Puheenjohtajakauteen valmistautuessaan Suomi ottaa huomioon tasa-arvokysymykset keskitetyn koulutuksen suunnittelussa ja annettaessa puheenjohtajuusvalmennusta koskevia ohjeita tai suosituksia vuosien 1996 - 1998 aikana. Tavoitteena on, että ministeriöt ja puheenjohtajuuteen valmennettavat ottavat sukupuolten tasa-arvon yhdeksi näkökulmaksi suunnitellessaan EU:n työryhmissä käsiteltäviä asioita. EU:n mahdollisesti laajentuessa nousevat tasa-arvokysymykset entistä ajankohtaisemmiksi.

Toimenpiteet:

1) Valtiovarainministeriön koordinoimana valtionhallinto on vuodesta 1996 alkaen valmistautunut Suomen EU-puheenjohtajuuteen. Ministeriöt ovat valinneet valmennettavat puheenjohtajuuskauden valmennusstrategian ja VM:n antamien toimintaohjeiden pohjalta. Valmennettaviksi on ilmoitettu yhtä paljon miehiä ja naisia. Työryhmien varsinaisiksi puheenjohtajiksi suunnitelluista henkilöistä pääosa on kuitenkin miehiä. Miehet ja naiset ovat osallistuneet puheenjohtajuusvalmennukseen yhtä innokkaasti. Suomen puheenjohtajuuskaudella käsiteltävien asioiden mahdollinen tasa-arvonäkökulma valmistellaan asianomaisissa ministeriöissä.

Yhteyshenkilö VM:ssä: neuvotteleva virkamies Asko Lindqvist, puhelin 160 4989.

2) Ulkoasianministeriön EU-puheenjohtajavalmennuksen kohderyhmä on koko henkilöstö sukupuoleen katsomatta. Valmennuksessa oman kohderyhmänään ovat työryhmien puheenjohtajat, jotka hoitavat ao. tehtäväkenttää. Tätä kautta virkamiesten valmennus kytkeytyy nykyiseen henkilöstösijoitteluun ja sisäiseen rekrytointiin. Tilastollisesti noin 65 % UM:n henkilöstökoulutuksen osanottajista on naisia. Tasa-arvon edistäminen sisällytetään valmennukseen valtavirtaistamisen periaatteella.

Vastuuhenkilö UM:ssä: koulutuspäällikkö Eira Parpei, HAL-14, puhelin 1341 5273.

3) Sosiaali- ja terveysministeriö, Hallinnon kehittämiskeskus ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta järjestivät marraskuussa 1997 EU-puheenjohtajavalmennuksessa oleville tarkoitetun seminaarin tasa-arvo-kysymyksistä EU:n rakenne- ja maatalouspolitiikassa.

2.9. Suomen hallituksen toiminta EU-konferenssissa (UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallitusten välisessä EU-konferenssissa Suomi toimii sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Tavoitteena on sisällyttää perustamissopimukseen sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltä sekä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä koskeva määräys, mikä velvoittaisi unionia edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa sen kaikilla toimintaloilla.

Toimenpiteet: Suomi saavutti tasa-arvoa koskevat tavoitteensa EU:n hallitusten välisen konferenssin tuloksena syntyneessä Amsterdamin sopimuksessa. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen kirjattiin EY:n perustamissopimuksen 2 artiklaan yhteisön tavoitteeksi ja sopimuksen 3 artiklaan kirjattiin läpäisyperiaate, jonka mukaan yhteisö pyrkii edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa ja poistamaan eriarvoisuutta yhteisön toiminnassa. Neuvostolle annettiin toimivalta ryhtyä toimenpiteisiin muun muassa sukupuoleen perustuvan syrjinnän torjumiseksi 6 a artiklaan kirjatussa yleisessä syrjimättömyyslausekkeessa. Lisäksi sukupuolten välistä samapalkkaisuutta koskevaa 119 artiklaa vahvistettiin monin tavoin. Artiklan uuden sanamuodon mukaan periaate koskee paitsi samaa työtä myös samanarvoista työtä. Neuvosto toteuttaa yhteispäätösmenettelyssä tasa-arvoa koskevia toimenpiteitä ja jäsenvaltioille varataan nimenomaisesti mahdollisuus positiivisiin toimiin.

Vastuuhenkilö: kaupallinen neuvos Mikko Puumalainen UM/EUS-10, puhelin 1341 5078.

2.10. Ulkomaalaisten lupahallinnon arviointi. Ihmisten salakuljetuksen ja laittoman maahantuonnin torjuminen (UM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ulkoministeriön 1990-luvun strategiatavoitteena on muun muassa ihmisoikeuksien edistäminen kehitysmaissa ja lähialueyhteistyössä.

Toimenpiteet: Ulkoasiainministeriö ja Suomen edustustot ovat useita vuosia pyrkineet löytämään keinoja ihmisten salakuljetuksen ja laittoman maahanmuuton estämiseksi seksuaalista hyväksikäyttöä varten. Ongelma on, miten havaita maahantulolupahakemusta tutkittaessa edellä mainittuun toimintaan tähtäävä tarkoitusperä. Edustustojen mahdollisuudet ovat vähäiset tämänkaltaisen toiminnan estämiseen, erityisesti kun maiden välillä vallitsee viisumivapaus. Yhteistyö muiden viranomaisten, erityisesti poliisin kanssa on välttämätön.

Viisuminkäsittelijöiden koulutuksessa myös tämänkaltaiseen toimintaan ja sen havaitsemiseen kiinnitetään huomiota. Tämä on tuottanut tulosta käsittelijöiden suurempana tarkkuutena ja perustellusti epäilyttävien väärinkäytösten paljastumisena.

Vastuuhenkilö: ulkoasiainneuvos Juhani Hyytiäinen, UM/OIK-33, puhelin 1341 5211.

Muiden ministeriöiden toimenpiteet raportoidaan kohdassa 13.11. Vaimovälitysselvitys.

3. TASA-ARVO TIEDOTUSVÄLINEISSÄ

3.1. Mediakriittisyyden opetusmateriaali (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Tasa-arvon edistämiseksi tarvitaan opettajille ja oppilaille suunnattua oppimateriaalia ja käytössä olevan oppimateriaalin arvioimista sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta sekä sellaista oppiaineistoa, joka auttaa opettajia ja oppilaita tunnistamaan sukupuoleen liittyviä piiloviestejä ja analysoimaan niitä. Opetushallinto tuottaa oppimateriaalia ja opetuksen tukimateriaalia, joka tukee

kehittymistä mediakriittisyyteen ja analyttiseen suhtautumiseen median tarjoamaan ihmiskuvaan.

Toimenpiteet: Opetushallinnon tuottamassa materiaalissa tuetaan läpäisyperiaatteella mediakriittisyyttä ja kriittisyyttä yleensä sekä analyttistä suhtautumista median tarjoamaan ihmiskuvaan. Vuoden 1998 aikana selvitetään, tarvitaanko tavoitteiden toteuttamiseksi muita toimia.

Yhteystaho: opetusministeriön tasa-arvotyöryhmän puheenjohtaja, neuvotteleva virkamies Kristian Slotte, OPM, puhelin 1341 7472.

3.2. Tutkimus tasa-arvosta mediassa (OPM ja hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantatyöryhmä)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Vuonna 1998 aloitetaan tutkimusprojekti, jolla selvitetään monipuolisesti tasa-arvoa mediassa, kansalaisten suhdetta mediaan ja sitä, miten kansalaiset kokevat median piiloviestit.

Toimenpiteet: Hallituksen tasa-arvo-ohjelman seurantatyöryhmä koostaa asiantuntija työryhmän 1998 ja selvittää muun muassa OPM:n kanssa toimenpiteiden tarvetta mediaan ja tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä.

3.3. Sukupuolten tasa-arvo mainonnassa ja kuluttajavalistuksessa (KTM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Mainonnan luomien miesten ja naisten käyttäytymismallien ja normien sekä yleensä mainonnan vaikutusmekanismien tiedostaminen on oleellinen osa kuluttajavalistusta. Valistuksella voidaan vaikuttaa mainosten tulkintaan ja ostopäätöksiin. Kuluttajavirasto ja kuluttaja-asiamiehen toimisto tuottavat yhteistyössä

kouluille mainosten analysoimista koskevaa oppimateriaalia.

Toimenpiteet: Kuluttajavirasto ja kuluttaja-asiamiehen toimisto toteuttavat hankkeen yhdessä vuonna 1998. Hanke on virastojen tulostavoitteissa.

Yhteyshenkilöt: ylitarkastaja Eeva-Liisa Koltta-Sarkanen, KTM, puhelin 160 3518 ja tiedotuspäällikkö Maija Puomila, Kuluttajavirasto, puhelin 7726 7505.

4. KOULUTUS

4.1. Tasa-arvon edistäminen koulutuksen kasvatustavoitteena (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Suomen ratifioimiin ihmisoikeussopimukseen sisältyy velvoite ihmisoikeuskasvatuksen antamisesta kouluissa. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen on yksi koulun kasvatustavoitteista. Ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa edistetään koulussa valtavirtaistamis- eli läpäisyperiaatteella. Myös opettajakoulutukseen nämä teemat sisältyvät läpäisyperiaatteella. Opettajakoulutuksen tuleekin antaa tiedolliset ja taidolliset perusvalmiudet sekä ihmis-oikeuksien että tasa-arvon opettamiseksi ja edistämiseksi käytännön koulutyössä. Myös oppiainekohtaista, sukupuolispesifiä didaktiikkaa tulee kehittää.

Toimenpiteet: Läpäisyperiaate (valtavirtaistamisperiaate) voi johtaa sattumanvaraisuuteen ja pintapuolisuuteen ihmisoikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon toteutumisessa. Tämän vuoksi opetusministeriö kiinnittää paikallisten opetussuunnitelmien seurannassa ja arvioinnissa sekä opetussuunnitelmien laatimista tukevissa ohjeissa huomiota ihmis-oikeuksien ja tasa-arvon edistämiseen.

Tasa-arvon edistäminen on opetusministeriön keskeinen tavoite. Tämä ilmenee esimerkiksi koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1995 - 2000 muun muassa kieliohjelman ja tietostrategian toteuttamisessa sekä oppilas- ja

opiskelijavalinnan tavoitteiden asettamisessa.

Yliopistot laativat itse opetussuunnitelmansa, esimerkiksi valtakunnallista opettajakoulutuksen opetussuunnitelmaa ei ole. Tästä seuraa yliopistojen käytäntöjen erilaisuus. Jotkut yliopistot ovat sisällyttäneet tasa-arvo- ja ihmisoikeuksia koskevan osuuden osaksi opettajakoulutuksen kaikille yhteisiä opintoja. Toiset yliopistot ovat tarjonneet mahdollisuuden ko. aihetta koskeviin valinnaiskursseihin. Jotkut yliopistot taas ovat laatineet erillisen opintoviikkokokonaisuuden (15 - 35 opintoviikkoa).

Yliopistojen opetuksen sisällöllisestä vapaudesta seuraa, että mahdollisuudet varmistaa esimerkiksi määrätyn laajuisen tasa-arvo- ja ihmisoikeusosuuden sisältyminen opettajakoulutuksen opetussuunnitelmiin ovat rajalliset.

Opetusministeriö on osoittanut taloudellista tukea opettajakoulutuslaitosten tasa-arvokysymyksiä käsitteleville hankkeille (kurssit, julkaisut, selvitystyö jne). Vuonna 1997 on aloitettu taloudellinen tuki kahdelle tutkimus- ja kehittämishankkeelle (Jyväskylän ja Joensuun yliopistot), joissa käsitellään opinto-ohjausta ja opiskelijavalintoja tasa-arvo-näkökulmasta.

Yhteyshenkilö: opetusministeriön tasa-arvotyöryhmän puheenjohtaja, neuvotteleva virkamies Kristian Slotte, OPM, puhelin 134171.

4.2. Varhaiskasvatus (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Päivähoitohenkilöstön yksipuolinen sukupuolirakenne on lasten päivähoidossa toteutettavan varhaiskasvatuksen erityisongelma. Tasa-arvonäkökohtia tarkastellaan myös laajemmasta näkökulmasta Varhaiskasvatuksen kasvatustavoitteita uudistavassa toimikunnassa, jonka sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö asettaa vuoden 1997 alkupuolella.

Toimenpiteet: Työryhmä on asetettu 4.4.1997. Työryhmä tarkastelee päivähoidon kasvatustavoitteiden uudistamistarvetta myös tasa-arvon näkökulmasta.

Yhteyshenkilö: neuvotteleva virkamies Martti Lähteinen, STM, puh. 1601.

4.3. Ammattitaidon kehittäminen seksuaalisen terveyden opetuksessa (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Nuoruusiässä seksuaali-identiteetti kehittyy vähitellen aikuisiän muotoihin. Seksuaalinen kehitys kietoutuu monin tavoin nuoren fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kasvuun ja kehitykseen. Näin ollen on panostettava seksuaalisen terveyden edistämiseen muun muassa opettajien ja oppilashuoltohenkilöstön osaamista kehittämällä. Lisäksi on huolehdittava siitä, että koulun opetusohjelmissa otetaan riittävästi huomioon ihmissuhde- ja sukupuolikasvatuksen tarvitsema aika. Ihmissuhde- ja sukupuolikasvatus tulee aloittaa riittävän aikaisin. Kasvatukseen tulee tukea nuorten emotionaalista ja seksuaali-identiteetin kehitystä, auttaa ymmärtämään ja arvostamaan toista sukupuolta sekä edistää ihmisten välisten suhteiden toimivuutta. Kouluja tulee tukea, opettajien koulutusta kehittää ja yhteistyötä terveyskeskusten kanssa lisätä.

Toimenpiteet: Oppilaitoksia varten on laadittu asiaa koskeva virikeaineisto, jota käytetään läpäisyperiaatteella biologian, liikunnan ja terveystieteiden opetuksen yhteydessä. Viimeaikaisten asiaa koskevien tutkimusten mukaan asian opetusta tulisi laajentaa ja tehostaa. Opetusministeriössä ja opetushallituksessa pohditaan toimenpiteitä tilanteen parantamiseksi.

Yhteyshenkilö: opetusministeriön tasa-arvotyöryhmän puheenjohtaja, neuvotteleva virkamies Kristian Slotte, OPM, puhelin 1341 7472.

4.4. Koulutuksen sukupuolenmukaisen kahtiajaon vähentäminen (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Opetushallinto on käynnistänyt laajat hankkeet peruskoulun sekä lukion matematiikan ja luonnontieteiden opetuksen kehittämiseksi ja kielten opetuksen monipuolistamiseksi. Näissä hankkeissa opetuksen sisältöjä kehitetään siten, että sukupuolten tasa-arvo toteutuu entistä paremmin. Kehittämishankkeissa kokeillaan erilaisia käytäntöjä sekä panostetaan erityisesti opettajakoulutukseen. Suomalaisten matematiikan ja luonnontieteiden osaamisen kehittämisohjelman tavoitteena on, että vuonna 2002 yli 40 prosenttia lukion matematiikan, fysiikan ja kemian laajojen ja syventävien kurssien opiskelijoista on tyttöjä ja yli 30 prosenttia tekniikan alojen uusista opiskelijoista on naisia.

Toimenpiteet: Sukupuolten kahtiajaon vähentämistä pyritään edistämään läpäisyperiaatteella. Opetusministeriön 1997 käynnistämässä ”Suomi kansainvälistyy - kielten opetus vastaa haasteeseen”. Kielten opetuksen kansainvälistymisen strategiaohjelmassa on todettu epätasainen sukupuolijakautuma kielten opiskelussa ja oppimistuloksissa. Tähän on tarkoitus vaikuttaa tehostetulla oppilaanohjauksella, opetusmenetelmien ja oppimateriaalin kehittämisellä ja erityisesti uuden tieto- ja opusteknologian hyödyntämisellä. Toimijoina ovat Opetushallitus ja oppilaitokset. Kehittämisohjelman vaikutus arvioidaan vuonna 2001.

Matemaattis-luonnontieteellisten valmiuksien edistämiseksi toteutetaan kansalliset kehittämistalkoot, ”Suomalaisten matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen vuonna 2002” (LUMA-hanke). Luma-hankkeen johtoryhmä käynnisti marraskuussa 1997 selvityksen siitä, kuinka hankkeen toimenpiteet palvelevat sukupuolten tasa-arvon toteutumista. Selvitys valmistuu maaliskuussa 1998 ja sen pohjalta arvioidaan jatkotoimien tarve. Hankesuunnitelmiin on kirjattu matematiikan ja luonnontieteiden sekä tietotekniikan opettamisen kehittämissanke, jossa etsitään toimivia malleja. Vuoden 1998 alkupuolella valmistuu ohjelmaan liittyvä selvitys tasa-arvon edistämisestä.

Yhteyshenkilöt: (Suomi kansainvälistyy -hanke) opetusneuvos Anita Lehikoinen, OPM, puhelin 1341 7424 ja (Suomalaisten matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen vuonna 2002) neuvotteleva virkamies Mirja Arajärvi, OPM, puhelin 1341 7285.

4.5. Ammattikorkeakoulujen sukupuolirakenne (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ammattikorkeakouluista muodostetaan monialaisia yksiköitä, mikä merkitsee nykyisten, sukupuolijakoja ylläpitävien oppilaitosrajojen murtamista. Monialaisuutta voidaan ja tulee käyttää poikkialaisten koulutusohjelmien ja opintokokonaisuuksien luomiseen, joilla voidaan tukea sukupuolistereotyyppioista vapaita valintoja. Niiden lisäksi tarvitaan oppilaitosten ja opetuksen käytäntöihin, opetusmenetelmiin sekä opettajien asenteisiin vaikuttavia kehittämis- ja tutkimushankkeita. Suomessa on toteutettu ja käynnissä muutamia hankkeita naisten kannustamiseksi tekniikan alan opintoihin. Olisi tarpeen kehittää vastaavia hankkeita miesten rohkaisemiseksi sosiaali- ja opetusaloille.

Toimenpiteet: Opetusministeriö selvittää mahdollisuudet käyttää ammattikorkeakoulujen sukupuolirakenteen tasoittamista yhtenä tuloksellisuuden kriteerinä. Ministeriö varautuu rahoittamaan sukupuolten tasa-arvon edistämiseen tähtääviä ammattikorkeakoulujen kehittämishankkeita esimerkiksi pilottihankkeiden muodossa.

Monialaisuutta käytetään hyväksi ammattikorkeakouluissa sukupuolten tasa-arvoon edistämässä. Ammattikorkeakoulujen opintokokonaisuuksia luotaessa kiinnitetään erityistä huomiota sellaisiin kokonaisuuksiin, jotka edistävät opiskelijoiden sukupuolijakauman tasoittumista.

Yhteyshenkilö: kehittämisspällikkö Juha Arhinmäki, OPM, puhelin 1341 7236.

4.6. Liikunta- ja nuorisoalan määrärahopolitiikan arviointi (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Alan koulutusta kehitetään siten, että se antaa valmiudet tasa-arvon edistämiseen. Opetusministeriö avustaa

tutkimushankkeita, joissa selvitetään naisten ja miesten tasa-arvoon liittyviä liikunta- ja nuorisopoliittisia kysymyksiä. Lisäksi opetusministeriö tukee konkreettisia hankkeita tasa-arvon edistämiseksi liikunnan ja nuorisotoiminnan aloilla.

Toimenpiteet: Nuoriso- ja liikuntayksiköiden toimintaan sisältyy pyrkimys kohentaa naisten/tyttöjen asemaa, väljentää sukupuolirooleja ja muuttaa naisia/tyttöjä syrjiviä valtarakenteita sekä kulttuureja. Opetusministeriön nuorisoyksikkö seuraa vuosittain sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista valtakunnallisten nuorisojärjestöjen työssä valtionavustusten myöntämisen yhteydessä.

Avustaessaan nuorten työpajatoimintaa ministeriö toteuttaa tasa-arvonäkökulmaa seuraamalla pajojen toiminnan suunnittelua ja kehittämistä tasa-arvoisesti nuorille naisille ja miehille siten, että paikkakunnan tarpeet otetaan huomioon. Opetusministeriön rahoittamalla, nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisemalla nuorisobarometrillä selvitetään muiden tekijöiden ohella sukupuolen vaikutusta nuorten asenteisiin ja asemaan.

Esityksen liikuntatieteellisistä valtionavustuksista ministeriölle tekee valtion liikuntatieteen jaosto. Jaostossa on kahdeksan jäsentä, joista neljä on naisia. Ministeriö on avustanut tutkimushankkeita, joissa on ongelmanasettelussa täytynyt naisnäkökulma. Vuonna 1998 toteutetaan Liikunnan rahavirrat -tutkimus.

Opetusministeriö tukee vuosittain erillismäärärahalta liikuntajärjestöjen sukupuolten välistä tasa-arvotyötä. Lisäksi ministeriö jakaa vuosittain Piikkarit-palkinnon liikunnan tasa-arvon ja moniarvoistumisen eteen tehdystä työstä. Edellä mainitut toimenpiteet jatkuvat.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Seija Kähkönen, OPM, puhelin 3141 71.

4.7. Kulttuurin tukeminen (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallitus suosittelee, että myöntäessään henkilöille palkintoja, apurahoja ja apurahan luontoisia avustuksia, taiteen keskustoimikunta ja läänien taidetoimikunnat ottaisivat huomioon

tuen jakautumisen tasapuolisesti naisille ja miehille. Palkintoja, harkinnanvaraisia valtionavustuksia ja muita avustuksenluonteisia etuja jakaessaan opetusministeriö ottaa kulttuurin alueella toimivien naisjärjestöjen erityistarpeet huomioon.

Toimenpiteet: Taiteilija-apurahat jaetaan taiteellisten ansioiden perusteella. Mies- ja naisnäkökulma tulee sitä kautta, että taidetoimikunnat kootaan tasa-arvolain kiintiöperiaatteen mukaisesti siten, että niiden kokoonpanossa sekä naiset että miehet ovat tasapuolisesti edustettuina. Kulttuurijärjestöt eivät maassamme ole muodostuneet sukupuolen perusteella. Mikäli valtakunnallisilla naisjärjestöillä on ollut kulttuurin piiriin kuuluvia hankkeita, on niitä mahdollisuuksien mukaan pyritty tukemaan.

Yhteyshenkilö: opetusministeriön tasa-arvotyöryhmän puheenjohtaja neuvotteleva virkamies Kristian Slotte, OPM, puhelin 1341 7472.

Opetusministeriö tukee vuosittain erillismäärärahalta liikuntajärjestöjen sukupuolten välistä tasa-arvotyötä. Lisäksi ministeriö jakaa vuosittain Piikkarit-palkinnon liikunnan tasa-arvon ja moniarvoistumisen eteen tehdystä työstä. Edellä mainitut toimenpiteet jatkuvat.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Seija Kähkönen, OPM, puhelin 314171.

5. TYÖELÄMÄ JA TALOUS

5.1. Työlainsäädännön uudistukset sukupuolten kannalta (TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Työelämän keskeistä lainsäädäntöä uudistetaan parhaillaan. Uusi työaikalaki tuli voimaan 23.11.1996 ja työsopimuslain uudistamistarve on selvitettävänä komiteassa. Työsopimuslain uudistamishanketta ja työaikalain soveltamista on arvioitava myös sukupuolinäkökulmasta.

Toimenpiteet: Työsopimuslakikomitea on saanut lisää aikaa mm. epätyypillisten työsuhteiden ja perhesyistä annettavien vapaiden selvittämisen vuoksi. Vuorotteluvapaakoikeilu jatkuu vuoden 1998 loppuun.

Aihealuees-ta on julkaistu monia selvityksiä TM:n tutkimussarjassa. Vuorotteluvapaan käyttäjät ovat pääosin terveydenhuoltoalan naisia, vaikka kokeilu on tarkoitettu yhtä hyvin miehille kuin naisillekin.

Vastuuhenkilöt: hallitussihteeri Tarja Kröger, TM, puhelin 1856 8932, neuvotteleva virkamies Riitta Nordberg, TM, puhelin 18561; (vuorotteluvapaa) ylitarkastaja Ulla Liukkunen, TM, puhelin 1856 8938; (osa-aikalisä) hallitussihteeri Päivi Kerminen, TM, puhelin 1856 9019.

5.2. Epätyypillisten työsuhteiden epäkohtien poistaminen (TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallitus on antanut toukokuussa 1995 eduskunnalle esityksen toimenpiteiksi, muutoksiksi työsopimus-, opintovapaa- ja työturvallisuuslakeihin, joiden tarkoitus on lähentää epätyypillistä työtä tekevien asemaa vakinaisessa työsuhteessa olevien asemaan.

Toimenpiteet: Uudistukset tulivat voimaan 1.5.1997. Hallitus- ja työllisyysohjelmaan perustuen on vuosilomalakia muutettu siten, että oikeus lomakorvaukseen koskee vähintään kuuden tunnin työtä.

Vastuuhenkilö: ylitarkastaja Ulla Liukkunen, TM, puhelin 18561.

Epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien oikeutta eläketurvaan on parannettu siten, että alle kuukauden kestävät TEL-työsuhteet ja TEL-työtulorajan alle jäävät työsuhteet on saatettu vuoden 1998 alusta pakollisen eläkevakuutuksen piiriin.

Yhteyshenkilö ylitarkastaja Maritta Hirvi, STM, puhelin 160 4338.

5.3. Työnantajille suunnattu Job Profil -hanke (TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Yhteispohjoismaisen työnantajille suunnatun Job-Profil -hankkeen tuloksia hyödynnetään kehitettäessä työviran-omaisten ja yritysten välistä yhteistyötä.

Toimenpiteet: Hankkeen kohderyhminä ovat sekä työnantaja- että työnhakija-asiakkaat. Hankkeen tavoitteena on kehittää työnvälityksen asiakaspalveluun liittyviä työmenetelmiä tasa-arvonäkökulmasta. Vuoden 1997 loppuun mennessä Pohjoismaat ovat koonneet tietoja menetelmistä, joiden avulla pyritään saamaan monipuolisemmin työnvälityksen tietoon työnhakijoiden osaaminen, erityistaidot ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Alustavasti eri maiden kanssa on sovittu seminaarista, joka pidetään keväällä 1998. Seminaarin aiheina ovat mainstreaming-periaate työnvälityksessä (Ruotsi), työnantajapalvelut (Tanska), ohjauspalvelut (Norja), rekrytointi ja työhönotto (Islanti) ja työvoimapolitiittiset toimenpiteet (Suomi).

Vastuuhenkilöt: toimistonjohtaja Helvi Eklund, Vaasan työvoimatoimisto, puhelin (06) 323 6811 ja tarkastaja Elisabet Heinonen, TM, puhelin (09) 1856 9075.

5.4. EU:n Employment Now -yhteistyöaloitteiden kehittämishankkeet (TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Työvoimahallinnon ryhmäohjauspalvelut ovat osoittautuneet varsin hyödyllisiksi työttömien naisten verkostoitumiselle ja yritystoiminnan ohjaamiselle. Tarkoituksena on jatkaa toimintaa ja hyödyntää EU:n Employment Now -yhteisöaloitteiden kehittämishankkeita, joita käytetään hyväksi naisyrittäjyyttä tuettaessa.

Toimenpiteet: NOW-ohjelman tavoitteena on käynnistää projekteja, joissa kehitetään malleja ja toimintatapoja naisten aseman parantamiseksi työmarkkinoilla, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi, naisyrittäjyyden ja uusien yrittäjyyden muotojen edistämiseksi sekä sukupuolen mukaisen työnjaon purkamiseksi työmarkkinoilla. Parhaillaan on käynnissä kymmenen vuonna 1996 alkanutta NOW-projektia. Vuoden 1998 alusta käynnistetään toiset kymmenen NOW-projektia. Projektit ovat 2-3-vuotisia.

Käynnissä olevista projekteista on kolme lopettamassa vuoden 1997 - 1998 vaihteessa. Näistä projekteista on tulossa näkökohtia sosiaali- ja terveyspalvelujen yrittäjyyden edistämiseen (Tulossilta Oy:n projekti),

heikossa työmarkkina-asemassa olevien (yksinhuoltajaäitien) koulutus-, neuvonta-, ohjaus- ja työllisyysjärjestelmien kehittämiseen (Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun projekti) sekä työttömien naisten koulutuksessa sovellettaviin opetusmenetelmiin (Länsi-Pirkanmaan koulutus-kuntayhtymän projekti).

Vastuuhenkilö: projektineuvoja Varpu Weijola, TM, puhelin 1856 9081.

5.5. PK-yritysten välillisten työvoimakustannusten vähentäminen (KTM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Kansallisen pk-poliittisen ohjelman tavoitteena on keventää työvoimavaltaisten pk-yritysten välillisiä työvoimakustannuksia. Näillä toimenpiteillä on tarkoitus lisätä pk-yritysten tuotteiden ja palvelusten kysyntää. Tästä hyötyisivät erityisesti työvoimavaltaiset palvelualoilla toimivat yritykset, jotka ovat usein naisten perustamia ja joh-tamia. Ohjelman tavoitteena on lisäksi sellaisen säännönmukaisen arviointimenettelyn toteuttaminen, jonka avulla uusien säädösten vaikutukset pienyrityksissä voidaan ottaa huomioon. Tämä koskisi olennaisesti naisryttäjiä.

Toimenpiteet: Kansallisen pk-poliittisen ohjelman kannanotot koskevat useiden ministeriöiden toimialaa. Ohjelmalla tavoitellaan esimerkiksi pk-yritysten osalta hallintomenettelyn keventämistä, verotusjärjestelmän tarkistamista ja työvoimakustannusten alentamista sekä pk-yritysten rahoitusmarkkinoiden vahvistamista. Ohjelman seurannasta valmistui vuoden 1997 osalta selvitys 14.1.1998. KTM on ohjelmaa koskevassa valtioneuvoston periaatepäätöksessä 2.5.1996 saamansa tehtävän mukaisesti valmistellut yhdessä pk-yritystoiminnan neuvottelukunnan kanssa selvityksen ohjelman toteuttamisesta ja tarvittavista uusista toteuttamistoimenpiteistä sekä lähettänyt nämä edelleen ao. ministeriöille toiminnassa huomioon otettaviksi.

Kauppa ja teollisuusministeriön asettama pk-yritysten lupa- ja ilmoitusmenettelyjen karsimistyöryhmä on jättänyt mietintönsä 7.1.1998. Työryh-mä esittää ilmoitusmenettelyjen, tiedonkeruun ja lupamenettelyjen yhdistämistoimenpiteitä sekä tiettyjen lupamenettelyjen

yksinkertaistamista ja kehittämistä. Vero- ja työnantajasuorituksia koskevia maksu- ja ilmoitusmenettelyjä esitetään uudistettaviksi. Lisäksi työryhmä esittää palvelujen saatavuuden parantamista erityisesti aluetasolla TE-keskusten palveluina.

Viranomaisten erilaisten yritystietojen yhteiskäytön mahdollistavaa tunnusjärjestelmää on kehitetty.

Säädösten pienyritysvaikutusten arviointimenettelyn kehittämishanke on jatkunut pilottihankkeella ja mallin kehitystyöllä. Pilottihankkeesta saatujen kokemusten perusteella on valmistunut raportti. Tavoitteena on liittää lainvalmistelun taloudelliseen vaikutusarvioon ja ohjeistukseen yritystoiminnan vaikutusarviointia koskeva ohjeisto valtioneuvoston periaatepäätöksellä.

Yhteyshenkilö: tarkastaja Tuula Sévon, KTM, puhelin 160 3718.

5.6. Naisryrittäjyyden edistäminen (TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: EU:n rakennerahastojen varoilla toteutetaan useita naisten työllistymistä edistäviä hankkeita. Osa yrittäjäkoulutuksesta toteutetaan EU:n sosiaalirahaston tuella. Hankekohtaisten tavoitteiden mukaan kunkin hankkeen on työllistettävä naisia ja miehiä samassa suhteessa kuin heitä on työttöminä. EU:n rakennerahastojen ohjelmien tavoitteena on muun muassa naisten yrittäjyyden edistäminen, työelämästä syrjäytymisen estäminen, työelämään paluun helpottaminen ja osaamisen lisääminen. Ohjelmien toimeenpanossa tasa-arvonäkökulman toteutumista seurataan ja vahvistetaan. Tuloksista tiedotetaan ja niitä hyödynnetään hallinnon omassa toiminnassa.

Toimenpiteet: Maa- ja metsätalousministeriö raportoi kohdassa 5.11 Maaseudun naisteemaryhmän ja Maaseudun naisryittäjien tuki ry:n hallinnoimaa yrittäjäohjelmakokeilua.

EU:n rakennerahastojen varoilla osittain rahoitettavia ohjelmia on toteutettu suunnitellulla tavalla samoin monia naisten työllisyyttä edistäviä

hankkeita. Esimerkiksi LEADER-yhteisöaloitteen yhtenä tavoitteena on, että uusista tai säilytettävistä työpaikoista vähintään puolet suunnataan naisille ja alle 25-vuotiaille. Ohjelmien toimeenpanossa seurataan tasa-arvotavoitteiden toteutumista. Lisäksi esimerkiksi tavoitetoimien 5b- ja 6 hankkeissa on tarkoitus jatkossa luokitella naisprojektit erikseen, jolloin tasa-arvotavoitteen toteutumisen seuranta tulisi olemaan helpompaa.

Kaikkiaan ERS-hankkeita on tällä hetkellä noin 1000. Alueellisia tavoitteita koskevissa ohjelmissa eri rahastojen hankkeita on käynnistynyt yli 9 500 vuodenvaihteeseen mennessä. Ohjelmat mahdollistavat tasa-arvoa edistävien hankkeiden toteuttamista. ERS-toimenpiteiden kohteena olleista 40 % (syksy 1997) on ollut naisia. EAKR:n yrityshankkeissa tukien kohdentumista naisille ja miehille ei vielä erikseen seurata.

Yhteyshenkilöt SM:ssä: (2-ohjelma) ylitarkastaja Tarja Arajärvi, SM, puhelin 160 4512, (5b-ohjelma) ylitarkastaja Leif Ehrstén, SM, puhelin 160 4572, (6-ohjelma) ylitarkastaja Marja Taskinen, SM, puhelin 160 4504.

Yhteyshenkilöt TM:ssä: projektineuvoja Varpu Weijola, TM, puhelin 1856 9081 ja EU:n rakennerahasto-asioita hoitavat virkamiehet.

Yhteyshenkilöt MMM:ssä: (tavoite 2) vesihallintoneuvos Kai Kaatra, puhelin 160 3284 ja ylitarkastaja Marja Kokkonen, puhelin 1608 8625, (tavoite 5b) ja EU-projektisuunnittelija Pauliina Porkka, puhelin 160 3348, (tavoite 5a) ylitarkastaja Reijo Martikainen, puhelin 160 4243, (tavoite 6) ylitarkastaja Sirpa Karjalainen, puhelin 160 2901, (Leader-yhteisöaloite) EU-projektisuunnittelija Tuula Manelius, puhelin 160 4272 ja EU-projektisuunnittelija Leena Anttila, puhelin 160 3404 ja (INTERREG-yhteisöaloite) vesihallintoneuvos Kai Kaatra, puhelin 160 3284 ja ylitarkastaja Anneli Tiainen, puhelin 160 9769.

5.7. Naisyrittäjäkoulutuksen tulosten seuranta (KTM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Kauppa- ja teollisuusministeriö järjestää muun muassa Ladies Business School -ohjelmien ja Topakat-projektin avulla koulutusta naisyrittäjille. Yrittäjien koulutus-, neuvonta- ja muita kehittämispalveluja kehitetään asiakkaiden tarpeiden mukaisesti siten, että

naisyrittäjien erityisongelmat otetaan huomioon. PK-yrityksille suunnattuun koulutukseen sisällytetään edelleen naisyrittäjille suunniteltuja kursseja ja seminaareja. Myös yliopistot ja korkeakoulut tarjoavat naisvaltaisille aloille yrittäjäkoulutusta.

Toimenpiteet: Naisyrittäjyyden edistämiskeskuksessa toiminta on alkanut syyskuun alussa 1996 kahden vuoden pilottiprojektina ja kesäkuuhun 1997 mennessä on tapahtunut seuraavaa:

- asiakasyhteydenottoja noin 150,
- asiantuntijapäivystyksiä (4-7 asiakasta /päivä) 10 päivänä,
- koulutus- ja asiakastilaisuuksia on ollut 7, joissa kussakin tilaisuudessa on ollut noin 20-60 osanottajaa,
- luentoja ja projektin esittelyä on ollut 3 kertaa. Näistä Oma yritys -messuilla 300 kontaktia ja 6 luentotilaisuutta, yhteensä 600 kuulijaa ja Yrittäjänainen teemapäivässä noin 200 kuulijaa.

Entisten KTM-yrityspalvelun piiritoimistojen koulutustarjonnan kaltaista, naisyrittäjille suunnattua koulutusta on saatavissa uusien TE-keskusten kautta. TE-keskusten yritysosastojen vuoden 1998 toimintasuunnitelmiin on sisällytetty erilliset maininnat naisyrittäjyyden edistämiseen kohdistettavista toimenpiteistä.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Olli Aulio, KTM, puhelin (09) 160 3690.

5.8. KERA Oy:n naisyrittäjälainan seuranta (KTM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Naisyrittäjille voidaan myöntää valtion yrittäjätukea niin sanottuna naisyrittäjälainana. Laina on tarkoitettu uusille tai toimintaansa kehittäville naisyrittäjille investointi- ja kehittämishankkeisiin. Naisyrittäjälaina on viiden vuoden määräaikainen kokeilu, jonka aikana lainan kohdentumista on tarkoitus seurata.

Toimenpiteet: Naisyrittäjälainoja on myönnetty 1.1. - 28.9.1997 yhteensä 84 miljoonaa markkaa. Valtion vuoden 1997 lisätalousarvion käsittelyn yhteydessä eduskunta on lisännyt naisyrittäjälainavaltuutta 20 milj. markalla, eli kokonaisvaltuus vuodelle 1997 oli 110 milj. markkaa.

Vuodenvaihteen tilanne: Naisyrittäjälainojen myöntäminen tulee jatkumaan vuoden 1998 alusta lukien valtion ensi vuoden talousarvioesitykseen liittyvien noin 50 milj. markan myöntämisvaltuuden puitteissa. Vuonna 1997 myönnettyillä lainoilla voidaan arvioida myötävaikutetun yh-teensä 1 530 työpaikan syntymiseen.

Yhteyshenkilö: hallitusneuvos Sakari Arkio, KTM, puhelin 160 3567.

5.9. Rakennerahasto-ohjelmien arviointi (SM)

1. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Rakennerahasto-ohjelmia arvioidaan siltä kannalta, miten ohjelmat ovat edistäneet naisten yrittäjyyttä tai työllistymistä tai vaikuttaneet heidän toiminta- ja elinmahdollisuuksiinsa maan eri alueilla.

Toimenpiteet: Teemaan liittyy usean ministeriön yhteishanke. Rakennepolitiikan arviointimenetelmien kehittämisprojektia toteuttavat FT Liisa Horelli ja tutkija Janne Roininen. Projektin tuloksena on opas rakennerahasto-ohjelmien tasa-arvoarviointia varten. SM:n osuus rahoituksesta on 62 500 mk. Hankkeen kokonaiskustannukset ovat 200 000 mk. Ohjausryhmän puheenjohtaja on pääsihteeri Leila Räsänen.

Yhteystiedot: tutkija Janne Roininen, Teknillinen korkeakoulu, puh. 4451 467 ja ohjelmanjohtaja Kaisa-Leena Lintilä, SM, puh. 160 2838.

2. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Edellisen hankkeen lisäksi tavoite 6-, 2- ja 5b-ohjelmista laaditaan laajoja, eri tutkimuslaitosten tehtävänä olevia, ohjelmien vaikuttavuutta ja tuloksia selvittäviä evaluointeja. Tasa-arvonäkökulma tulee esiin myös näissä arvioinneissa.

Toimenpiteet: Evaluointien loppuraportit valmistuvat 31.12.1999 mennessä. Kauden 1995 - 1996 2-ohjelman loppuraportti on valmistunut. Tavoite 6- ja 5b-ohjelmien evaluoinnin väliraportit ovat valmistumassa.

Yhteyshenkilö Tiina Tikka, puhelin 160 4595.

5.10. Paikallista toimintaa arvioivien hankkeiden seuranta (SM)

1. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallituksen tarkoituksena on antaa eduskunnalle selonteko uuden kuntalain toteutumisesta vuonna 1999.

Toimenpiteet: Uuden kuntalain seurantaohjelman tarkoituksena on selvittää vuoden 1995 kuntalain olennaiset muutokset kunnallishallinnolle sekä laille asetettujen tavoitteiden toteutuminen. Seurannan pohjalta hallitus laatii eduskunnalle selonteon vuoden 1999 loppuun mennessä.

Vastuhenkilö: neuvotteleva virkamies Toivo Pihlajaniemi, SM, puhelin 160 4568.

2. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Valtionosuusjärjestelmän uudistustyön tavoitteena ovat olleet kunnallisten peruspalvelujen saatavuuden turvaaminen maan eri osissa sekä kansalaisten perusoikeuksien toteuttaminen oikeudenmukaisella ja tasapuolisella tavalla. Sisäasiainministeriössä valmistellaan uuden järjestelmän seurannasta ehdotusta yhteis-työssä Suomen Kuntaliiton ja sektoriministeriöiden kanssa.

Toimenpiteet: Uuden valtio-osuusjärjestelmän seuranta on toteutettu siten, että Kunnallistalouden ja hallinnon neuvottelukunnan yhteyteen on perustettu uusi jaosto, joka seuraa uudistuksen toimivuutta selvitysmies Kosken linjausten pohjalta. Uusi järjestelmä tuli voimaan vuoden 1997 alussa, joten vuoden vaihteessa ei ole paljoa edetty.

Vastuhenkilö: hallitusneuvos Arto Luhtala, SM/Kuntaosasto, puhelin 160 4645.

3. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: (YM) EU-ohjelmia suunniteltaessa ja rahoitusta kohdennettaessa eri ministeriöiden yhteistyönä tulee edistää alueellisten ja paikallisten verkostotalouksien organisoitumista, rahoitusmahdollisuuksia ja tietoverkostojen hyväksikäyttöä.

Toimenpiteet: Raportointi kesken

5.11. Maaseutuyrittäjyyden monipuolistaminen (SM ja MMM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Maaseudun naisteemaryhmän tavoitteena on maaseudun naisten aseman parantaminen: toimeentulo- ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen sekä vaikuttamaan rohkaiseminen.

Toimenpiteet: Maaseudun naisteemaryhmä toimii aktiivisesti. Teemaryhmä julkaisee neljä kertaa vuodessa Naisuutisia, jonka kohderyhmänä on maaseudun vaikuttajanaiset. Teemaryhmän aloitteesta on käynnistynyt yrittäjäohjelmakoikeilu, jossa yrittäjyyden tueksi yhdistetään laina, yhteistyö ja koulutus.

Yhteyshenkilöt: teemaryhmän puheenjohtaja Kaisa-Leena Lintilä, SM, puhelin 160 2838 ja teemaryhmän sihteeri projektipäällikkö Leena Heiskala, SM, puhelin 160 2952.

5.12. EU:n tukisäännösten vaikutus maaseudun naisten asemaan (MMM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallituksen tavoitteena on neuvotella uudelleen EU:n komission kanssa tukijärjestelmän muuttamisesta siten, että se lähenee ehdoiltaan Suomen aikaisempaa kansallista järjestelmää. Myös EY:n maatilatalouden rakennesäädöksiä uudistettaessa Suomi ottaa esille ne ongelmat, joita edellä mainitut EY:n tukisäännökset aiheuttavat erityisesti naisten asemaan maaseudulla.

Toimenpiteet: Keskustelut komission kanssa sekä säädösvalmistelut.

Yhteyshenkilö: hallitussihteeri Katriina Pessa, MMM, puhelin 160 4245.

5.13. Maatalousyrittäjien eläkejärjestelmän säilyttäminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Maatalousyrittäjien eläkejärjestelmää kehitettäessä tulee ottaa huomioon, ettei maaseutuväestön asemaa huononnetta suhteessa muuhun väestöön. Nykyinen maatalousyrittäjänäisten itsenäinen eläketurva on merkittävä tekijä maaseudun naisten aseman ja toimintamahdollisuuksien kannalta.

Toimenpiteet: Tienne on säilynyt ennallaan.

5.14. Työelämän sukupuolijaon purkaminen ammatinvalinnanohjauksessa ja työvoimapolitiittisessa aikuiskoulutuksessa (TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Työministeriö pyrkii lisäämään naisten osuutta perinteisillä miesten aloilla ja miesten osuutta naisvaltaisilla aloilla ammatinvalinnanohjauksen ja työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen avulla. Työelämän kehittämishankkeita pyritään käynnistämään tasapuolisesti nais- ja miesvaltaisilla aloilla. Valittaessa tuettavia kehittämishankkeita, vaikutukset tasa-arvoon selvitetään.

Toimenpiteet: Ministeriön koulutus- ja kuntoutusyksikkö on lähettänyt kirjeen työvoima- ja elinkeinokeskusten työvoimatoimistoille 6.10.1997 vuoden 1998 työvoimakoulutuksen lähtökohdista. Kirjeessä korostetaan sukupuolten tasa-arvon edistämistä sekä oppilasvalinnoissa että koulutussuunnittelussa. Lisäksi pyritään lisäämään naisten osuutta perinteisillä miesten aloilla ja myös päinvastoin niin ammatinvalinnanohjauksessa kuin muussakin asiakaspalvelussa ja työvoimapolitiittisessa aikuiskoulutuksessa. Lisäksi ohjataan KEKO-koulutusta laajentumaan terveys-, sosiaali- ja palvelualoille, joilla aloilla naisten työttömyys on lisääntynyt tai vähenee hitaasti.

Vastuuhenkilö: tarkastaja Marja-Liisa Sirola, TM, puhelin 1856 9238.

5.15. Ilmavoimien naisohjaajakoulutus (PLM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Vuonna 1997 aloitetun hankkeen tavoitteena on luoda naisille ja miesten kanssa tasavertainen

mahdollisuus päästä ilmavoimien ohjaajakoulutukseen siten, että naiset voivat ensin hakea varusmiehenä lentoreserviupseerikurssille ja sen jälkeen edelleen ilmavoimien ohjaajan virkoihin johtavaan varsinaiseen hävittäjäkoulutukseen.

Toimenpiteet: Vuoden 1997 kesällä ensimmäiset kaksi vapaaehtoista varusmiespalvelustaan suorittavaa naista aloitti lentoreserviupseerikurssilla peruskoulutuksensa. Naiset ovat menestyneet kurssilla hyvin. Teo-riakoulutuksen jälkeen vuoden 1998 alkupuolella alkaa varsinainen lentokoulutusjakso. Vuoden 1998 kesällä alunperin 45 lentoreserviupseerikurssilaisesta valitaan hakemusten perusteella noin 20 oppilasta nelivuotisen kadettikurssin ilmasotalinjalle, jossa annetaan varsinainen hävittäjäkoulutus niin, että koulutettavat voidaan nimittää ilmavoimien ohjaajan virkoihin vuonna 2002. Vuonna 1998 alkaa uusi lentoreserviupseerikurssi, jolle naisilla on mahdollisuus hakea. Puolustusministeriö seuraa ja arvioi naisohjaajaoppilaiden tilannetta ilmavoimien koulutus-prosessissa.

Yhteyshenkilö: hallitussihteeri Hannu Antikainen, pääesikunta puh.1608 8119.

5.16. Samapalkkaisuuden edistäminen (TM ja VM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Työmarkkinoille on syntyneessä hyvin matalapalkkaisia työsuhteita, joissa palkka ei riitä toimeentuloon. Mikäli nämä työpaikat ovat pääasiassa naisten työtä, huonontuu naisten palkkataso entisestään miehiin verrattuna. Matalapalkkaisten työsuhteiden kehitystä on seurattava ja sosiaaliturvan ja verotusjärjestelmän uudistamista on jatkettava työelämän muutosten edellyttämällä tavalla.

Toimenpiteet: Työministeriö on rahoittanut projektin Muuttuva yritys, joka tuottaa tietoa matalapalkkaisista työsuhteista.

Yhteyshenkilö: tutkija Riitta Martikainen, TM, puhelin 1856 8944.

Valtion työmarkkinoiden osalta selvitys on seuraavassa kohdassa.

5.17. Valtion palkkarakenneselvitykset sukupuolen mukaan (VM).

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Valtion palkkausjärjestelmien kehittämistä koskevat periaatteet on kirjattu vuoden 1993 virka- ja työehtosopimuksiin. Tavoitteena on oikeudenmukainen, kannustava ja samanarvoinen palkkaus kaikille valtion palkansaajille ja palkansaajaryhmille. Osapuolet ovat sopineet, että palkkausjärjestelmien uudistamiseen varataan tarkoituksenmukainen rahamäärä käytettävissä olevista palkkausmäärärahoista. Periaatteisiin ei ole otettu mainintaa, milloin uudistamistyöhön on ryhdyttävä, koska se riippuu virastojen ja laitosten tilanteista. Periaatteissa on kuitenkin todettu, että palkkausjärjestelmät on uudistettava. Palkkausjärjestelmien uudistamisesta valtionvarainministeriö on virastojen avuksi tuottanut käsikirjan Kannustavaan palkkaukseen.

Toimenpiteet: Valtion työmarkkinalaitoksessa selvitetään vuosittain valtion palkkauksen rakennetta ja eri palkanosien vaikutusta samapalkkaisuuteen. Valtiolla samapalkkaisuutta on edistetty tukemalla virastojen palkkausjärjestelmien kehittämistä. Uusissa järjestelmissä kaikkien palkat perustuvat toisaalta tehtävän vaativuuteen sekä toisaalta henkilökohtaiseen pätevyYTEEN ja suoritukseen. Kysymys työn vaativuudesta naisten ja miesten töissä on samapalkkaisuuden kannalta tärkeä. Tämän takia valtion töiden vaativuuden arviointia selvittäneessä kokeilututkimuksessa on tarkasteltu työn vaativuuden ja palkan yhteyttä sukupuoleen.

Koska miehiä on suhteellisesti enemmän paremmin palkatuissa töissä, miesten töiden vaativuudet ovat niissä korkeampia kuin naisten töiden. Merkittävää kuitenkin on, että vaativuuspistemäärien ryhmäkeskiarvot ovat avustavia töitä lukuunottamatta miehillä myös kaikkien ryhmien sisällä suuremmat kuin naisten ryhmäkeskiarvot. Miesten työt arvioitiin naisten töitä vaativammiksi kokeilututkimuksen kaikilla toimialoilla ja yhtä lukuunottamatta kaikissa kokeilun virastoissa ja laitoksissa eli arviointiryhmissä. Tämä tulos poikkeaa esimerkiksi valtakunnallisen työnarviointi-ryhmän teettämän tutkimuksen tuloksista.

Havainto johtaa tutkimuksen tekijät seuraavaan kysymykseen: Ovatko valtion työt jakautuneet siten, että miehet paitsi kokonaisuutena myös kussakin tutkimuksessa kuvatussa työtyypissä tekevät vaativampia tehtäviä kuin naiset vai onko niin, että erityisesti nyt tarkastellussa joukossa tämä ilmiö toteutui vai onko niin, että käytetty arviointijärjestelmä ei ota huomioon riittävästi naisten töiden vaativuuspiirteitä, vai voidaanko havainto selittää muilla tekijöillä? Kysymys edellyttää lisäanalyysiä. Kysymyksen selvittäminen on merkittävä valtion töiden kehittämisen ja näiden töiden palkkauksen kannalta.

Yhteyshenkilö: finanssisihteeri Leena Lappalainen, VM, henkilöstöosasto, puhelin 160 4987.

5.18. Ministeriöiden tasa-arvosuunnitelmat (Kaikki ministeriöt)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ministeriöiden, virastojen, laitosten sekä valtion liikelaitosten tulee olla esimerkkinä tasa-arvolain työnantajalle asettamien velvoitteiden toteuttamisessa. Tämä tarkoittaa vuosittaisten tasa-arvoa edistävien suunnitelmien laatimista ja suunniteltujen henkilöstöpoliittisten toimenpiteiden toteuttamista. Henkilöstöä koskevat tasa-arvosuunnitelmat oli laadittava tai saatettava ajan tasalle kesäkuun loppuun mennessä 1997 ja sen jälkeen esitettävä vuosittain, kuten tasa-arvolaki edellyttää.

Toimenpiteet:

Ulkoasiainministeriössä henkilöstöpoliittista tasa-arvosuunnitelmaa laatinut työryhmä luovutti ehdotuksensa 30.5.1997.

Yhteyshenkilö: lähetystöneuvos Markku Sirola, UM/Hal-09, puh. 1341 5405.

Oikeusministeriössä tasa-arvosuunnitelma vuosiksi 1998 - 1999 käsitellään ministeriön työsuojelun toimintaohjelmassa.

Yhteyshenkilö: lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt, OM, puhelin 1825 7725.

Sisäasiainministeriössä 1997 tehtyyn henkilöstöstrategiaan sisältyy tasa-arvoa koskevia kannanottoja. Tasa-arvoa seurataan vuodesta 1998

alkaen henkilöstötilinpäätöksissä. Lääninhallituksissa henkilöstöstrategiat ovat tekeillä.

Yhdyshenkilö: neuvotteleva virkamies Leena Lehtonen, SM, puhelin 160 4699.

Puolustusministeriössä on valmisteilla henkilöstöstrategia, joka sisältää myös tasa-arvotavoitteet. Läpäisyperiaatetta pyritään toteuttamaan.

Yhteyshenkilö: koulutuspäällikkö Riitta Nyrhilä, PLM, puhelin 1608 8176.

Valtiovarainministeriön ensimmäinen tasa-arvosuunnitelma on valmistumassa. Tarkoitus on, että se saadaan hyväksytyä alkuvuodesta 1998.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Ulla Vilhu, VM, henkilöyksikkö, puhelin 160 4708.

Opetusministeriö on teettänyt henkilöstöpoliittisen selvityksen, jossa tarkastellaan muun muassa ministeriön henkilöstörakennetta, palkkausta ja uralla etenemistä, osallistumista henkilöstökoulutukseen, erilaisten työaikajärjestelyjen ja perhepoliittisten oikeuksien käyttöä sekä määräaikaisten palvelussuhteiden ja tilapäisten virkasuhteiden käyttöä. Selvityksen pohjalta päivitetään ministeriön henkilöstöpoliittista tasa-arvo-suunnitelmaa.

Yhteyshenkilö: neuvotteleva virkamies Kristian Slotte, OPM, puhelin 1341 7472.

Maa- ja metsätalousministeriössä on laadittu ministeriön henkilöstö- ja henkilöstön kehittämisstrategia, jossa on otettu huomioon myös tasa-arvotavoitteet.

Yhteyshenkilö: hallitussihteeri Risto Hiltunen, MMM, puhelin 160 3330.

Kauppa- ja teollisuusministeriössä syksyllä 1997 valmistunut ehdotus ministeriön henkilöstöpoliittiseksi tasa-arvosuunnitelmaksi on käsitelty ministeriön yt-ryhmässä ja johtoryhmässä. Tämä erillinen, ministeriön työsuojelun toimintaohjelman liitteeksi tarkoitettu tasa-arvosuunnitelma tuli voimaan 1.1.1998.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Kari Mäkinen, KTM, puhelin 160 3523.

Työministeriön henkilöstöpoliittista tasa-arvosuunnitelmaa ollaan

uusimassa edellisen suunnitelman voimassaolon mentyä umpeen 30.6.1997. Valmisteltu uusi 5-vuotissuunnitelma on jo käsitelty ministeriön tasa-arvoryhmässä ja ministeriön yhteistoimintakomiteassa. Suunnitelma tulee voimaan kun se on hyväksytty ministeriön yhteistyökomiteassa.

Yhdyshenkilö: hallitussihteeri Heidi Haapanen, TM, puhelin 1856 7988.

Muissa ministeriöissä ei ole ollut toimenpiteitä vuonna 1997.

5.19. Toimistohenkilöstön kehittämisohjelma (VM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Valtiovarainministeriö toteuttaa toimistohenkilöstön kehittämisohjelman, jonka tarkoituksena on valtion toimistohenkilöstön ammatillisen osaamisen, uran hallinnan ja työtyytyväisyyden edistäminen. Kehittämisohjelma perustuu valtionhallinnon yksi-köiden väliseen henkilökiertoon ja siihen liittyvään koulutukseen.

Toimenpiteet: Syyskuun 1997 alussa siirtyi 31 valtion toimistotyöntekijää kiertoon johonkin toiseen valtion organisaatioon. Kierrossaolon pituus on 4, 6 tai 8 kuukautta. Pääosa on kierrossa kahdeksan kuukautta. Kaikki osallistujat ovat naisia. Hanke on järjestänyt osallistujille 6 yhteistä kehittämispäivää syksyllä ja keväällä järjestetään vielä 3 päivää. Ennen ohjelman käynnistämistä pidettiin informaatiotilaisuus virastojen edustajille sekä valmennustilaisuus kiertoon tulevien tukihenkilöille. Ohjelman päätyttyä tehdään raportti kaikkien tahojen kokemuksista. Niiden perusteella tehdään ehdotuksia henkilökierron lisäämiseksi henkilöstön kehittämismenetelmänä.

Vastuuhenkilö: neuvotteleva virkamies Sinikka Wuolijoki VM, puhelin 160 4972.

5.20. Valtion johtajien mentorointimenetelmä (VM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Valtiovarainministeriö tukee virastoja mentoroinnin kehittämishankkeissa. Mentorointimenetelmällä on

tarkoitus kehittää johtoa ja asiantuntijoita. Virastoille järjestetään asiantuntija-apua ja kokemusten vaihtoa.

Toimenpiteet: Mentoroinnista ei tehdä erillistä hanketta, vaan mentorointia on tarkoitus tarjota yhtenä kehittämismenetelmänä pilottivirastoille kahdessa vuoden 1997 lopulla käynnistetyssä hankkeessa. Näiden hankkeiden tavoitteena on johdon ja johtamisen kehittäminen sekä joh-tamispotentialin kehittäminen virastossa.

Yhteyshenkilö: neuvotteleva virkamies Sinikka Wuolijoki, VM, henkilöstöosasto, puhelin 160 4972.

5.21. Puolustusvoimien naiset/1992-tutkimuksen tulosten arviointi (PLM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Vuonna 1992 tehtiin puolustusvoimien naisten asemaa selvittävä laaja kyselytutkimus. Tutkimus sisälsi parannusehdotuksia, joiden toteutumista tullaan arvioimaan 1998 - 1999 teh-tävällä tutkimuksella.

Toimenpiteet: Tutkimuksen valmistelutyö on aloitettu. Hankesuunnitelma valmistuu vuoden 1998 keväällä ja tutkimus saadaan päätökseen vuonna 1999.

Yhteyshenkilö: koulutuspäällikkö Riitta Nyrhilä, PLM, puh. 1608 8176.

5.22. Puolustusministeriön johtamisen kehittämishanke (PLM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ministeriön johtamisen kehittämishanketta on jatkettu vuonna 1997. Sen tavoitteena on kehittää johtamis- ja yhteistyökäytäntöjä toiminnan tavoitteellisuuden parantamiseksi sekä luoda entistä tasa-arvoisempi työilmapiiri. Vuosittain tehtävillä työilmapiirikartoituksilla selvitetään hankkeen tavoitteiden toteutumista.

Toimenpiteet: Vuoden 1997 kuluessa johdon strategiasalkun lisäksi

painopiste on ollut kehittämiskeskustelujen käyttöönotossa kaikilla organisaatiotasolla. Valmennus on toteutettu vastuualueittain ja kaikki ministeriöläiset ovat voineet olla mukana valmennuksessa.

Yhteyshenkilö: koulutuspäällikkö Riitta Nyrhilä, PLM, puhelin 1608 8176.

6. TIETOYHTEISKUNTA

6.1. Sukupuolten väliset erot tietotekniikan ja uusien viestintävälineiden käytössä (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Opetusministeriö käynnistää tutkimushankkeita, joissa selvitetään sukupuolten välisiä eroja tietotekniikan ja uusien viestintävälineiden käytössä. Lisäksi selvitetään niitä tietotekniikan ja opetuksen edellytyksiä, joilla tytöt saadaan kiinnostumaan uudesta teknologiasta ja sen käytöstä.

Toimenpiteet: Opetushallituksen Tieto-Suomi -menetelmähankkeissa kiinnitetään huomiota sukupuolten välisiä eroja tasaavaan toimintaan. Opetusministeriössä on vireillä useita selvitys- ja tutkimussuunnitelmia liittyen sukupuolten välisiin eroihin tietotekniikan käyttämisessä.

Yhteyshenkilö: opetusministeriön tasa-arvotyöryhmän puheenjohtaja, neuvotteleva virkamies Kristian Slotte, OPM, puhelin 1341 77472.

6.2 Tietoverkkojen kehittämisohjelma Tiveke (LM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Liikenneministeriössä on käynnissä nelivuotinen tietoverkkojen kehittämisohjelma, Tiveke, vuosille 1995-1998. Ohjelman tavoitteena on toisaalta määritellä ja kuvata suomalainen tiedon valtatie sekä toisaalta edistää tietoverkkojen käyttöä edistämällä yleisten niin kutsuttujen geneeristen sekä varsinaisten hyötypalveluiden syntymistä verkkoihin. Yhteiskunnan toimintojen siirtyessä yhä enemmän tietoverkkoihin on varmistettava, että tietoverkot edistävät tasa-arvon toteutumista niin sukupuolten välillä kuin muutenkin.

Toimenpiteet: Naisten osuutta tietoverkkojen käyttäjinä on selvitetty kevästä 1997 alkaen. Tasa-arvo ja tietoverkot -selvitys on valmistunut joulukuussa 1997. Selvitys julkaistaan tammikuussa 1998 ja jatkotoimet määritellään keväällä 1998.

Yhteyshenkilö: Kristiina Pietikäinen, LM, puhelin 160 2676.

7. YMPÄRISTÖ, YHDYSKUNNAT JA LIIKENNE

7.1. MONITORI - paikallisen aloitteellisuuden edistäminen (YM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: A. Ympäristöministeriössä käynnistetään paikallista aloitteellisuutta aktivoiva MONITORI-hanke edistämään ympäristönhoitoa ja korjausta, ympäristötiedon, tavaroiden ja palvelusten kierrätystä tasa-arvoa edistävällä tavalla. Ympäristöministeriö käynnistää yhteistyön SM:n, MMM:n, STM:n ja TM:n kanssa. Työn aikana järjestetään valtakunnallinen teemaseminaari yhdessä maaseudun naisteemaryhmän kanssa.

Toimenpiteet:

1) Inhimillisen arjen liikennefoorumi -niminen selvitys valmistuu kesäkuussa 1998. Selvityksessä tarkastellaan Hämeenlinnan keskustan liikennejärjestelyjä autottomien kannalta. Selvitys tuo esille erityisesti naisten, lasten ja nuorten ongelmia. Selvitystä käsitellään Hämeenlinnassa EuroFEM-konferenssissa 10. - 12.6.1998.

2) Hämeenlinnan naisten liikenne- ja ympäristöfoorumi kehittää Nummen asuntoaluetta ympäristöparantamisen ja jätehuollon järjestämisessä kierrätystä soveltaen. Tätä aineistoa käytetään EuroFEM-konferenssissa. Tasa-arvonäkökulma toteutuu siten, että naiset ovat kehittämässä liikenne- ja ympäristöasioita. Toiminnan arviointi osoittaa saadut tulokset. Ympäristöministeriö rahoittaa sanotut hankkeet.

Yhteyshenkilöt: neuvotteleva virkamies Kirsti Vepsä, YM, puhelin 1991 9341, filosofian tohtori Liisa Horelli, NARA, puhelin 684 8867 ja Päivi Sieppi, Hämeenlinnan kaupunki.

3) Naiset ja ympäristö Etelä-Savossa (YM)

Joulukuussa 1997 on valmistunut Mikkelissä 7.11.1997 pidetyn Naesvoorumin (Nice Forum) raportti foorumiin osallistuneiden naisten kehittämisideoista naiset ja ympäristö -teemasta. Ideoiden pohjalta valmis-tellaan toteutus- ja rahoitussuunnitelma 2. foorumiin maaliskuuksi 1998. Rahoituksen varmistuttua käynnistetään konkreettisia toimia. Foorumit rahoittaa ympäristöministeriö. Lisärahoitus selvitetään muun muassa MMM:n, SM:n, STM:n, TM:n ja EU:n kanssa. Hankekokonaisuus toteutuu vaiheittain rahoituksesta riippuen.

Vastuuhenkilöt: neuvotteleva virkamies Kirsti Vepsä, YM, puhelin 1991 9341, ympäristöneuvos Elina Rautalahti-Miettinen, YM, puhelin 1991 9446.

7.2. Kansalaisten ympäristötietouden kehittäminen rakentamisessa ja ympäristön muutoksissa (YM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Tasa-arvonäkökulmaa tarvitaan luotaessa edellytyksiä hyvälle, terveelliselle ja turvalliselle asuin-, työ-, palvelu- ja vapaa-ajan ympäristöille. Muun muassa rakennuslakia uudistettaessa vuonna 1997 tulee parantaa molempien sukupuolten ja eri ikäisten vaikutusmahdollisuuksia kaavoitukseen ja rakentamiseen. Kansa-laisten tietoutta ympäristönsä muutoksista ja niihin vaikuttavista tekijöistä parannetaan laaja-alaisella informaatio-ohjauksella. Vuonna 1997 julkaistaan Osallistu ja vaikuta elinympäristösi -käsikirja.

Toimenpiteet: Rakennuslakitoimikunta jätti ehdotuksensa maankäyttö- ja rakennuslaiksi 19.12.1997. Siinä esitetään parannuksia kansalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kaavoituksessa. Nämä ehdotukset luovat nykyistä paremman pohjan myös eri sukupuolten elinympäristöä koskevien näkemysten ja tavoitteiden esille tulemiseen kaavoituksessa. Ympäristöministeriö on käynnistänyt ehdotusten pohjalta osallistumista koskevia kokeiluja. Niistä on julkaistu väliraportti Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. (Raportti kokeiluhankkeista, ympäristöministeriön moniste no 29.)

Ympäristöministeriö julkaisee käsikirjan "Kun haluat vaikuttaa - osallistu elinympäristösi suunnitteluun" maaliskuussa 1998. Kirja on tarkoitettu kaikille suunnitteluun osallistuville kansalaisryhmille. Kirja tukee myös naisten osallistumista ympäristöön vaikuttavaan suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Vastuuhenkilö: ylitarkastaja Katri Tulkki, YM, puhelin 1991 9594.

7.3. Ympäristön tilan laatuindikaattori (YM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ympäristöministeriö vastaa ympäristön tilan seurannasta sekä elinympäristöjen laatuindikaattoreiden kehittämisestä. Arkielämän toimivuutta kuvaavien indikaattoreiden kehittäminen ympäristön laadun arvioimisessa ja seurannassa on tärkeää. Arkielämän toimivuus on tehtävä näkyväksi arvioitaessa ja seurattaessa lähiympäristön laatua. Näkyväksi tekeminen on samalla tasa-arvoa edistävä tekijä. Ympäristöministeriössä kehitettävät laatuindikaattorit voivat osaltaan palvella myös tasa-arvobarometrin toteutumista.

Toimenpiteet: Ympäristöministeriössä on määritelty vuonna 1997 elinympäristöjen laatuindikaattorit. (Muistio 1.3.1996, Carita Strandell.) Erityisesti palvelusten sijainti- ja saavutettavuus-indikaattorit viestivät arkielämän toimivuudesta naisten, vanhusten ja autottomien kannalta. Kehitettyjä indikaattoreita on kokeiltu Kouvolan seudun kuntien yleiskaavatyössä. Raportti valmistuu vuoden 1998 alussa. Jatkossa kehitetään asuntoalueindikaattoreita tilastollisesti ja asukkaiden arvioimina.

Vastuuhenkilö: yliarkkitehti Carita Strandell, YM, puhelin 1991 9353.

7.4. EuroFEM-hanke (YM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ympäristöministeriö on käynnistänyt EuroFEM - Gender and Human Settlements -verkoston vuosiksi 1995 - 1998. Verkostoon kuuluu 60 yhdyskuntien ja elinympäristöjen infrastruktuurin ja asumisen projektia 12 eri Euroopan maasta. Vuonna 1998 Hämeenlinnassa järjestetään konferenssi, jossa arvioidaan EuroFEM-projektin tuloksia. Arvioinnin pohjalta tuotetaan kannanotto teemasta Naiset EU:n rakennerahastopolitiikassa. Konferenssi valmistellaan yhteistyössä EU:n tasa-arvoyksikön (DG V) ja aluepolitiikasta vastaavan pääosaston kanssa (DG XVI).

Toimenpiteet: EuroFEM - Gender and Human Settlements -konferenssi järjestetään Hämeenlinnassa 10. - 12.6.1998. Konferenssiesite ja kutsu on lähetetty tammikuussa 1998. Rahoituksesta vastaavat EU - DGXVI ja Hämeenlinnan kaupunki.

Yhteyshenkilöt: neuvotteleva virkamies Kirsti Vepsä, YM, puh. 1991 9341, fil.tri Liisa Horelli, NARA, puhelin 684 8867 ja Kaija Ojanen, Hämeenlinnan kaupunki, puhelin (03) 621 2332.

7.5. Ympäristöministeriön yhteistyö liikenneministeriön kanssa (YM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Liikennekysymyksissä ympäristöministeriö toimii yhteistyössä liikenneministeriön hallinnonalan kanssa ja edistää eri yhdyskuntatoimintojen liikenneturvallisuutta ja palveluiden saavutettavuuden tasapuolisuutta eri väestöryhmien kannalta.

Toimenpiteet: Liikenneministeriö on käynnistänyt tutkimus- ja kehittämisohjelman ”Ympäristövaikutuksiltaan edullinen yhdyskuntarakenne ja liikennejärjestelmä” (Lyyli-hanke), joka on ensi vaiheessa kolmivuotinen. Sukupuolten tasa-arvoa ei ole tavoitteissa erityisesti lausuttu. Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen, joka lisää julkisen liikenteen kannattavuutta, auttaa myös naisia ja voi muuttaa myös autoilijoiden asenteita. Valmisteilla oleva Esteetön liikkumisympäristö -julkaisu luo edellytyksiä rakentaa liikuntaesteisille arkista ympäristöä, josta he voivat selvitä. Rahoituksesta vastaavat YM, LM ja Valtakunnallinen vammaisneuvosto.

Yhteyshenkilöt: neuvotteleva virkamies Kirsti Vepsä YM, puh. 1991

9341, filosofian tohtori Liisa Horelli, NARA, puh. 684 8867.

7.6. Naiset joukkoliikenteen käyttäjinä (LM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Naiset käyttävät miehiä enemmän joukkoliikennettä. Sen hyvä toimintakyky edistää kestävästä kehitystä ja lisää samalla myös tasa-arvoa. Joukkoliikenteen kehittämisellä tai määrärahojen leikkaamisella on siten tasa-arvoulottuvuus. Joukkoliikenteen saatavuuden turvaaminen ja laadun parantaminen toteutetaan rahoituksen turvaamisella ja joukkoliikennejärjestelmän kilpailukyvyyn parantamisella. Joukkoliikenteen kehittämisessä otetaan huomioon erityisesti pienten lasten vanhempien tarpeet käyttäjinä ja vähintään peruspalveluluonteisen joukkoliikenneverkon säilyttäminen myös haja-asutusalueilla.

Toimenpiteet: Joukkoliikenteen houkuttelevuuden lisäämiseksi kaupunkialueilla tehdään kokeiluja. Niillä etsitään tehokkaita keinoja joukkoliikenteen käytön helpottamiseksi ja lisäämiseksi. Joukkoliikenne osaltaan turvaa naisten ja lasten liikkumismahdollisuuksia. Kokeilutoiminta kestää 1.1.1998 - 31.12.1999.

Vastuuhenkilö: neuvotteleva virkamies Petri Jalasto, LM, puhelin 160 2509.

7.7. Kutsuohjatun joukkoliikenteen kehittäminen (LM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Työmatkaliikenne ja muut joukkoliikennepalvelut ovat naisille erittäin tärkeitä. Perinteistä joukkoliikenneverkostoa täydentämään kehitetään parhaillaan uudenlaista pikkubusseilla hoidettavaa kysyntäohjattua joukkoliikennettä, joka työmatkayhteyksien lisäksi antaa mahdollisuuden järjestää lasten päivähoito- ja koululaiskuljetuksia.

Toimenpiteet:

1) Liikenneministeriön johdolla kehitetään parhaillaan joukkoliikenteen

telematiikkaa, millä parannetaan kutsuohjatun joukkoliikenteen edellyttämää tekniikkaa, liikennepalvelujen saavutettavuutta, laatua ja kustannustehokkuutta. Uudet liikenteenhoitotavat antavat entistä parempia mahdollisuuksia muun muassa kauppa-, pankki-, sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuudelle.

Kysyntäohjatun liikenteen kokeiluja on järjestetty eri puolilla Suomea. Tavoitteena on turvata taloudellisesti järkevät liikennepalvelut asiointiliikenteessä, jota naiset erityisesti käyttävät. Kokeilut toteutetaan 1.8.1996 - 31.12.1998 välisenä aikana. Tutkimuksissa otetaan erikseen huomioon naisten ja miesten tarpeet.

Yhteyshenkilö: Sabina Bäck, LM, puhelin 160 2556.

2) Liikenteen ja matkailun informaatio-ohjelma (LM)

Ohjelman tehtävänä on edistää julkisten ja yksityisten organisaatioiden yhteistyötä ja yhteisten näkemysten muodostumista. Keskeisiä ohjelman kannalta ovat tietoliikenteen hyödyntäminen, mutta myös perinteiset informaatiopalvelut kuuluvat ohjelman piiriin. Parantamalla julkisen liikenteen informaatiota lisätään liikenteen käyttömahdollisuuksia. Naiset ovat joukkoliikenteen pääkäyttäjiä, sillä heitä on noin 66 prosenttia kaikista käyttäjistä.

Ohjelma alkoi keväällä 1997 ja se kestää 31.12.1998 saakka.

Yhteyshenkilö: neuvotteleva virkamies Petri Jalasto, LM, puhelin 160 2509.

8. YHTEISKUNNALLINEN OSALLISTUMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO

8.1. Naisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen maa- ja metsätaloudessa (MMM).

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Naisten osallistumista myös

maaseutua, maatiloja sekä metsäasioita koskevaan päätöksentekoon tulee edistää kaikilla tasoilla. Naisten vaikutusmahdollisuuksien ja vaikutusvallan lisääminen on tärkeää toimialan neuvonta- ja järjestötoiminnassa. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla ja toimialalla edistetään naisten vaikutusmahdollisuuksia ja lisätään naisten osuutta neuvontajärjestöjen hallintoelimissä.

Toimenpiteet: Tällä hetkellä Maaseudun neuvontajärjestöissä on kahdeksasta puheenjohtajasta kaksi naista, 17 hallituksen puheenjohtajasta kolme naista ja järjestöjen hallitusten 169 jäsenestä 46 naista. Ruotsinkielisten järjestöjen hallitusten jäseniä on 39 ja heistä naisia 4.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Markku Himanen, MMM, puhelin 160 4238.

8.2. Rahoituspalvelut kuluttajapolitiikan näkökulmasta (KTM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Kuluttajien asemaa rahoituspalvelujen käyttäjinä selvitetään. Selvitys kohdistuu kansalaisten toimintamalleihin taloudellisissa vaikeuksissa ja siihen, miten riskit kohdistuvat ja miten kuluttajapolitiikan keinoilla tuetaan miesten ja naisten selviytymistä. Olennaista on selvittää välttämättömyyspalvelujen käyttäjän asemaa.

Toimenpiteet: Hankkeen toteuttavat kuluttajavirasto ja kuluttaja-asiamiehen toimisto yhdessä. Hanke on virastojen vuoden 1998 tulostavoitteissa.

Yhteyshenkilöt: ylitarkastaja Eeva-Liisa Koltta-Sarkanen, KTM, puhelin 160 3518 ja tiedotuspäällikkö Maija Puomila, kuluttajavirasto, puhelin 7726 7505.

8.3. Ulkomaalaisten lupahallinnon arviointi sukupuolten kannalta (SM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ulkomaalaisten lupahallinnon päätöksenteon pohjaksi tehostetaan eri kulttuureiden ja maiden olojen tuntemusta, jolloin miesten ja naisten asemaan liittyvät erot voidaan

tarvittaessa ottaa päätöksenteossa huomioon. Eri kulttuureiden sekä maahanmuuttajien ja pakolaisten lähtöalueiden olojen tuntemusta parannetaan käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa.

Toimenpiteet: Lisärahoitusta maatietouden kehittämiseen ei ole saatu. Kehittämistä on jatkettu käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa. Tietojen hankkimisessa on hyödynnetty muun muassa EU-yhteistyötä. Ulkomaalaisvirasto on etenkin turvapaikoista päätettäessä alkanut selvittää entistä enemmän naisiin liittyviä olosuhteita lähtömaissa. EU-yhteistyössä käsitellään keväällä 1998 mahdollisuutta pitää naisia joissakin tapauksissa pakolaissopimuksen tarkoittamana erityisenä sosiaalisena ryhmänä.

Yhteyshenkilö: tarkastaja Sirpa Ranta, SM, puhelin 4765 5728.

8.4. Naisjärjestöjen valtiontuen vakinaistaminen (OPM ja SM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Naisjärjestöillä on tärkeä merkitys tasa-arvotyössä. Kansainvälistyminen ja Suomen jäsenyys Euroopan unionissa ovat tuoneet uusia toimintahaasteita naisjärjestöillekin. On koko yhteiskunnan edun mukaista, että suomalaiset naisjärjestöt pystyvät osallistumaan täysipainoisesti ja näkyvästi kansainväliseen ja varsinkin eurooppalaiseen yhteistyöhön. Tästä syystä tulee edistää naisjärjestöjen ja niiden yhteistyön ja vaikutusmahdollisuuksien edellytyksiä Suomessa ja kansainvälisessä toiminnassa ja lisätä niille suunnattua julkista tukea. Mahdollisuudet tuen vakinaistamiseen selvitetään vuoden 1997 aikana.

Toimenpiteet:

1. Opetusministeriön käsityksen mukaan Naisjärjestötoimikunnan selvitys naisjärjestöjen valtiontuen tarpeesta vuodelta 1996 on edelleen riittävä. Opetusministeriö ehdotti budjettiesityksessään vuodelle 1998 naisjärjestöjen valtiontuen kasvattamista. Opetusministeriö tukee edelleen naisjärjestöjen toimintaa.

Yhteyshenkilö: esittelijä Tuula Lybeck, OPM, puhelin 1341 7322.

2. Sisäasianministeriössä arpajaislakihankkeen ohjausryhmän kokouksessa keväällä 1997 kuultiin Naiset Yhteistyössä - Kvinnoorganisationer i Samarbete (NYTKIS) edustajia. NYTKIS esitti kantanaan, että arpajaislainsäädännön uudistamisen yhteydessä tulisi raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuotonjakokohteita laajentaa siten, että tuotonjakokohteeksi otettaisiin myös naisjärjestöjen toiminnan tukeminen. Naisjärjestöt esittivät, että tarvittava määräraha olisi alkuvaiheessa yhteensä 5 miljoonaa markkaa ja se jakautuisi seuraavasti:

1. Naisjärjestöjen Keskusliitolle ja NYTKISille annettaisiin kummallekin vuosittain toiminta-avustusta noin 500 000 markkaa.
2. NYTKISin EU-projektin rahoittamiseen 500 000 markkaa vuodessa.
3. Yksittäisten naisjärjestöjen toiminta- ja kehittämisavustuksiksi yhteensä 3 500 000 markkaa vuodessa. Avustuksia voisivat hakea valtakunnalliset naisjärjestöt. Toiminta-avustusten kriteereiksi asetettaisiin järjestöjen toiminta naisten aseman edistämiseksi tai oman elämän hallinnan kehittämisessä.

Arpajaislakihankkeen ohjausryhmässä ovat edustettuina opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö, maa- ja metsä-talousministeriö, oikeusministeriö, kauppa- ja teollisuusministeriö sekä sisäasiainministeriö. Ohjausryhmän käsityksen mukaan veikkausvoittovarojen tuotonjakokohteita ei tulisi laajentaa naisjärjestöjen esittämällä tavalla. Ohjausryhmän käsityksen mukaan tukea ei tulisi jakaa sillä perusteella, kuka avustettavaa toimintaa harjoittaa vaan tuettavan toiminnan perusteella. Naisjärjestöt saisivat näin ollen tukea harjoittaman toimintansa perusteella eivätkä sillä perusteella, että ovat naisjärjestö.

Yhteyshenkilö: lainsäädäntöneuvos Jouni Laiho, SM, puhelin 160 2849.

8.5. Vähemmistöryhmien naisten vaikutusmahdollisuuksien edistäminen (STM, TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Maahanmuuttajanaisilla on yleinen riski jäädä syrjään suomalaisessa yhteiskunnassa. Hallitus pitää tärkeänä, että eräisiin vähemmistöihin kuuluvien naisryhmien, kuten

saamelaisnaisten, romaninaisten ja maahanmuuttajanaisten vaikutusmahdollisuuksia parannetaan ja heidän toimintaansa kulttuuriperinteen siirtäjänä ja kehittäjänä tuetaan. Vähemmistöryhmien naisten erityiset tavoitteet uudessa kulttuurissa jäävät helposti kuulematta, kun vähemmistöryhmää edustamaan valitaan usein mies. Molempien sukupuolten erityisiin tavoitteisiin tulee kiinnittää huomiota.

Toimenpiteet: Työministeriön maahanmuutto-osasto on käynnistänyt luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten kiintiöpakolaisten kuntoutumisen edistämistä koskevan laatuprojektin 1998 - 1999. Tarkoituksena on etnisen ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen. Projekti kohdistuu etupäässä naisiin. Projektilla on yhteys valtaviirihankkeeseen. Maahanmuuttajanaiset -työryhmä jatkaa 28.2.1998 asti ja arvioi ohjelmasta annettujen lausuntojen pohjalta ja muutoinkin ohjelman toteutumista maahanmuuttajanaisten aseman kannalta. Pakolais- ja siirtolaisasiain neuvottelukunta asetetaan maaliskuussa 1998 uudelleen siten, että se kokoontuu kahdessa eri kokoonpanossa (kummassakin ilmeisesti enintään noin 15 jäsentä). Toinen kokoonpano koostuu lähinnä maahanmuuttajista, joista noin 49 prosenttia on naisia. Kokoonpanon muutoksista annetaan lähiaikoina asetusesitys valtioneuvostolle.

Yhteyshenkilö: vanhempi hallitussihteeri Eeva-Liisa Vuolanen, TM, puhelin 1856 9213.

STM:n osalta raportointi kesken.

8.6. Vammaisten tasa-arvon edistäminen (OPM, STM ja TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Pekingin toimintaohjelmassa kiinnitetään huomiota vammaisten naisten ammatilliseen koulutukseen, työhön pääsyyn, työolosuhteisiin ja johtamis- ja itseluottamuskoulutukseen. Hallitus selvittää näiden ohjelmakohtien edellyttämät toimenpiteet molempien sukupuolten kannalta.

Toimenpiteet:

1) Vammaisten naisten osallistumista työvoimakoulutukseen ja

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) vammaisille tarkoitettuihin koulutus- ja työllisyys Hankkeisiin seurataan. Edellä mainituissa hankkeissa ja koulutuksessa tasa-arvo on toteutunut varsin hyvin. Työministeriön tarkoituksena on vuoden 1998 aikana selvittää, miten vammaisten tasa-arvo toteutuu henkilökohtaisissa työvoimapalveluissa. Hanke liittyy ESR:n EMPLOYMENT - HORIZON -alaohjelman projektien tuloksena tehtyihin toimenpide-esityksiin ja hyvien käytäntöjen levittämiseen.

Yhteyshenkilöt: ylitarkastaja Marja Sirola, TM, puhelin 1856 9238, ylitarkastaja Pentti Lehmijoki, TM, puhelin 1856 9255 ja projektineuvoja Antti Hummasti (ESR), puhelin 1856 9085.

2) Sosiaali- ja terveysministeriön alainen valtakunnallinen vammaisneuvosto on ottanut vammaisten naisten tasa-arvon edistämisen erilliseksi kohdaksi toimintaohjelmaansa. Vuonna 1997 Neuvostosta osallistui viiden hengen ryhmä kansainväliseen vammaisten naisten foorumiin Washington DC.:ssä Kokouksessa hyväksyttiin julkilausuma.

Yhdysesikö STM:ssä Viveca Arhhenius, puhelin 1601.

3) Opetushallitus suoritti vuonna 1995 peruskoulun toisen asteen ammatillisen koulutuksen osalta arvioinnin. Arvioinnin tulosten pohjalta laadittiin toimenpideohjelma erityisopetuksen laadullisesta kehittämisestä. Kehittämistoimenpiteet organisoitiin erillisiksi hankkeiksi vuosiksi 1997 - 2001. Ohjelma perustuu koulutukselliseen tasa-arvoon ja sen tavoitteena on opetuksen laadullinen kehittäminen. Sen avulla pyritään lisäämään erityistukea tarvitsevien koulutusta yleisen koulutusjärjestelmän puitteissa ja mahdollisimman pitkälle samoissa opetusryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa. Näihin tavoitteisiin pyritään sekä peruskoulussa että toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa.

Yhteyshenkilö: tarkastaja Ulla Saresma, OPH, puhelin 774 775.

9. TYÖ- JA PERHE-ELÄMÄN YHTEENSOVITTAMINEN

9.1. Perhekasvatus (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Sosiaali- ja terveysministeriöön perustetaan työryhmä selvittämään mahdollisuuksia laajentaa ja tehostaa perhekasvatus- ja neuvontatyötä eri viranomaisten ja vapaaehtoistahojen toimintana vanhempien ja lasten ja nuorten tukemiseksi. Työryhmän tehtävänä on tehdä esityksiä tämän päivän tarpeita vastaavan perhekasvatus- ja neuvontatyön sisällöksi.

Toimenpiteet: Syksyllä käynnistettiin perhekasvatus- ja -neuvontatyön tehostaminen - hankkeen valmistelu.

Yhdyseshenkilö: ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, STM, puhelin 160 4036.

10. MIEHEN ASEMAN VAHVISTAMINEN ISÄNÄ JA ISOISÄNÄ

10.1. Miehen aseman vahvistaminen isänä ja isoisänä, isyysvalmennus ja vanhempainlomat (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Hallituksen käsityksen mukaan on tärkeätä selvittää ja edistää miesten oikeuksia ja mahdollisuuksia isyyden toteuttamiseen elämän eri vaiheissa. Tehtävää varten sosiaali- ja terveysministeriö asettaa vuonna 1997 laaja-alaisen toimikunnan selvittämään isän aseman vahvistamiseksi eri elämänalueilla tarvittavia toimenpiteitä.

Toimenpiteet: Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa maaliskuussa laaja-alaisen isän ja isoisän aseman vahvistamista selvittävän toimikunnan.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan miesjaoston kokoama toimikunta valmistelelee yhdessä Pohjoismaisen Ministerineuvoston kanssa kansainvälistä ”Isän jäljillä” -konferenssia, joka järjestetään Suomessa Hanasaareissa 20.8.1998.

Terveysten edistämisen määrärahalta on tuettu joitakin hankkeita, joissa on kiinnitetty huomio nimenomaan miehen aseman vahvistamiseen isänä, eräänä esimerkkinä terveydenhuollon lehtoreiden

täydennyskoulutustilaisuus ”isän roolin tukeminen perheessä”.

Yhteyshenkilöt: neuvotteleva virkamies Martti Lähteinen, STM, puhelin, 160 4351 ja TANE:n miesjaoston sihteeri Tapio Pekkola, STM, puhelin 1601.

11. SOSIAALITURVA JA PALVELUT

11.1. Syrjäytyminen sukupuolen mukaan (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Köyhyyden poistamista koskevissa toiminnoissa tulee erityistä huomiota kiinnittää miesten syrjäytymistä aiheuttaviin tekijöihin ja prosesseihin, jotka saattavat olla erilaisia miehillä ja naisilla. On kuitenkin nähtävissä, että eräät naisten elämäntapaongelmat lisäävät myös naisten syrjäytymistä aiempaa enemmän. Köyhyyden poistamista koskevissa toimenpiteissä tulisi ottaa erikseen tar-kasteltavaksi naisten ja miesten, tyttöjen ja poikien köyhyys, syrjäytyminen, huono-osaisuus ja työttömyys.

Toimenpiteet: Syrjäytymisen vähentäminen on keskeisesti esillä sosiaali- ja terveysministeriön strategioissa. Erääksi hallinnonalan yleistavoitteeksi vuodelle 1998 on määritetty syrjäytymiskehityksen katkaisu. Ministeriön alaisten virastojen ja laitosten tulossopimukseen painotukseksi vuodelle 1998 on sisällytetty syrjäytymisen vastaiset toimenpiteet. Niin ikään TUKE-neuvottelukunta on valinnut priorisoidessaan hallinnonalan laitosten tutkimus- ja kehittämistoimintaa erääksi syrjäytymisen estämisen, erityisesti pitkäaikaistyöttömyyttä ja eriarvoisuutta koskevien kysymysten osalta.

Sosiaali- ja terveysministeriössä laaditaan parhaillaan hallinnonalan toimenpideohjelmaa syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Ohjelmassa selvitetään väestöryhmiä ja alueita, joiden kohdalla syrjäytymisriski on suurin.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Kauko Salo, STM, puhelin 160 4345.

11.2. Tulonsiirtojen ja tasa-arvon selvittämien (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Sosiaalisten tulonsiirtojen ja palvelujen turvaamisessa, niitä koskevien muutosten valmistelussa ja vaikutusten arvioinnissa sukupuolten tasa-arvon edistäminen otetaan selkeästi esille. Seurattaessa muun muassa toimeentulotukeen ja pienten lasten hoitotukeen tehtävien muutosten vaikutuksia, otetaan sukupuolten tasa-arvonäkökulma huomioon. Myös sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonnan ja käytön vaikutukset eri sukupuolten asemaan selvitetään.

Toimenpiteet: Pienten lasten hoitojärjestelmän uudistuksista tehdään keväällä 1998 laajahko seurantatutkimus. Samoin selvitetään toimeentulotuki uudistuksen vaikutuksia vuonna 1998.

Yhteyshenkilö: neuvotteleva virkamies Martti Lähteinen, STM, puhelin 160 4351.

12. SUKUPUOLTEN TASA-ARVON VAHVISTAMINEN TERVEYSPOLITIIKASSA

12.1. Väestön terveydenhuollon yleiset palvelut. Nuorten terveyden edistäminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Väestöryhmien terveyserojen kaventamisen kannalta merkittävässä asemassa ovat terveydenhuollon palvelut, jotka tavoittavat kokonaisia ikäryhmiä sukupuoleen, asuinpaikkaan ja sosiaaliryhmään katsomatta. Tällaisia ovat perinteinen lastenneuvola-järjestelmä, kouluterveydenhuolto ja varsin kattava työterveyshuolto. Tämän tyyppisten terveydenhuoltoyksiköiden toimintaan on varattava riittävät resurssit, jotta mahdollisimman laajavaikutteinen ja tehokas ennaltaehkäisy ja terveyden edistäminen onnistuisi.

Toimenpiteet: Nuorten terveyden edistäminen on priorisoitu terveystieteellisissä asiakirjoissa. Kansanterveyskertomuksessa 1996 se on esitetty yhdeksi terveystieteellisen lähiajan haasteeksi. Valtakunnallisissa suunnitelmissa 1997 - 2000 ja 1998 - 2001 se on yksi kehittämisen painoalueista. Ehkäisevän sosiaali- ja terveystieteellisen

strategiassa lasten ja nuorten tasapainoisen kehityksen turvaaminen ja syrjäytymisen ehkäisy todetaan yhdeksi keskeiseksi painoalueeksi ja esitetään ministeriön toimenpiteitä tällä alueella.

Vuoden 1997 tulo- ja menoarviossa mainittujen terveyden edistämisen tulostavoitteista on johdettu Terveyden edistämisen suunnitelman ehkäisyä ja nuorten tupakoinnin vähentämistä, nuorten alkoholin humalakäytön ehkäisyä, lasten ja nuorten ravitsemuksen laadun parantamista sekä lasten ja nuorten psyykkisen hyvinvoinnin edistämistä.

Terveyden edistämisen suunnitelmassa 1997 on määräraha mm. valtakunnallisen raportin valmistelua varten lasten ja nuorten hyvinvointi- ja terveystilanteesta, jonka pohjalta tehdään esityksiä palvelujen kehittämiseksi. Terveyden edistämiseen varatulla määrärahalla on tuettu Nuorten terveystapatutkimusta ja Kouluterveys 2002 -projektia, jossa on selvitetty koululaisten ja koulujen terveystilanteita. Tulosten pohjalta on käynnistynyt paikallisia kehittämistoimia. Määrärahalla tuetaan myös hankkeita, joissa koulut ja kunnat tekevät yhteistyötä muun muassa oman alueensa sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten kanssa lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työtapojen kehittämiseksi.

Nuorten terveyden edistämisen eräänä tavoitteena on saada aikaan kunnissa lasten ja nuorten hyvinvointi- ja terveystilanteen selvitys, jota valtuustot käsittelevät. Vuonna 1997 on kuntien tiedollisia ja menetelmällisiä valmiuksia selonteon valmisteluun lisätty. Tutkimuksissa ja selvityksissä on tarkasteltu poikia ja tyttöjä erikseen ja kehittämistoimet on suunnattu tarvittaessa kohdennetusti.

Terveyden edistämisrahalla on vuonna 1997 tuettu erittäin lukuisia nuorten terveyden edistämishankkeita, jotka sisältyvät terveyden edistämismäärärahan käyttösuunnitelmassa muun muassa tupakoinnin vähentämiseen, mielenterveyden edistämiseen, perhesuunnittelun ja seksuaalisen terveyden edistämiseen, koulun terveyden edistämiseen, kuntien ja palvelujärjestelmän päihdetyön kehittämiseen, järjestöjen ehkäisevään päihdetyöhön, alkoholihaittoja vähentäviin yhteistyöohjelmiin, tupakoinnin ja terveystilanteen tutkimukseen, terveellisen ravitsemuksen ja liikunnan edistämiseen, tapaturmien ehkäisyyn, läänien

toteuttamaan terveyden edistämistyöhön ja valtakunnallisiin terveysohjelmiin varsinaisten nuorten terveydenedistämishankkeiden lisäksi. Samoin lukuisia nuorten syrjäytymisen ehkäisyhankkeita on tuettu.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, STM, puhelin 160 4036.

12.2. Elämäntapaan liittyvien terveysriskien ehkäisy (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Terveyskäyttäytymisessä suomalaisnaiset ovat edelläkävijöitä, jotka omaksuvat miehiä nopeammin ravitsemukseen, päihteisiin ja liikuntaan liittyviä terveellisiä elämäntapoja. Naisten tupakointi ei ole kuitenkaan vähentynyt. Terveyskasvatusta tupakan ja päihteiden käytön vähentämiseksi tulee kehittää ja kohdentaa niin, että naisten erityistarpeet otetaan paremmin huomioon. Tyttöjen ja naisten tupakoinnin vähentämiseen on kiinnitettävä entistä suurempaa huomiota niiden hankkeiden ja projektien yhteydessä, joissa tavoitteena on terveyden edistäminen ja perheiden tukeminen.

Toimenpiteet: Aikuisväestön terveystutkimuksen kyselyt tehtiin keväällä 1997. Tutkimus toteutetaan vuosittain ja siinä selvitetään miesten ja naisten terveystietoa. Terveystietojen avulla on tuettu monia naisten terveyden edistämishankkeita kuten naisten tupakoinnin vähentämishankkeita, naisten päihteiden käytön ehkäisyohjelmia ja imetyksen tukemisohjelmia.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, STM, puhelin 160 4036.

12.3. Miesten elämäntavan riskit (STM, PLM, OPM ja TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Elämäntapaan liittyvien terveysriskien torjuntaan ei ole yksinkertaisia keinoja. Miehiin kohdistuvien pärjäämisen ja näyttämisen paineiden vähentäminen sekä itsestä ja toisista huolehtimiseen perustuvan arkikäytännön kehittäminen voi pitkällä tähtäyksellä

tuottaa tulosta. Miehet ja pojat tavoittavia terveitä elämäntapoja edistäviä hankkeita tulee tukea kaikkien instituutioiden toiminnassa.

Toimenpiteet:

1) Sosiaali- ja terveysministeriössä terveyden edistämismäärärahalla tuetuista miesten terveyden edistämishankkeista mainittakoon muun muassa Pojat ja ruoka- ja Nuori mies - tartu elämääsi -hankkeet. Liikuntaa edistävissä 50-villitys -hankkeessa ja Kunnossa kaiken ikää -toimintaohjelmassa ovat miehet keskeinen kohderyhmä, samoin sydän- ja verisuoniterveyden edistämistyössä ja päihdehaittojen hoito- ja ehkäisytyössä. Miehen selviytymiskeinoista valmistui selvitys vuonna 1997.

Yhteyshenkilöt: STM:ssä ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, puhelin 160 4036, Airi Hämäläinen, STM, puhelin 1601.

2) Puolustusvoimissa varusmiesten elämän kriisien ehkäisyä ja tukitoimia koskeva koulutusohjelma on valmisteltu yhteistyössä STAKESin kanssa ja se on otettu käyttöön vuonna 1997. Jokaiselle varusmiehelle jaetaan opas "Terveys ja toimintakyky", jossa käsitellään muun muassa terveydenhuoltoa ja tapaturmien ehkäisyä nuoren aikuisen kannalta. Varusmiespalveluksen keskeyttäminen voi olla osa nuoren syrjäytymiskehitystä. Puolustusvoimissa pyritäänkin tukemaan palveluksen onnistunutta suorittamista. Keskeyttämiset terveydellisiin syihin eivät ole enää 1980-luvun jälkeen lisääntyneet. Varusmiesten terveyskäyttäytymisestä ja terveystalvelujen käytöstä on tehty ja on tekeillä useita tutkimuksia, joiden tuloksia käytetään toimenpiteiden suunnittelussa.

Yhteyshenkilö: lääkintäeversti Ari Peitso, Puolustusvoimat, puhelin 1810 111.

3) Opetusministeriössä tutkitaan projektin toteuttamismahdollisuuksia. Yhteystaho opetusministeriön tasa-arvotyöryhmän jäsenet, puhelin 134 171.

12.4. Terveyden edistäminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Valtion talousarviossa on määräraha terveyden edistämiseen. Määrärahalla tuetaan erityisesti tupakoinnin vähentämistä, päihteidenkäytön ehkäisyä ja vähentämistä, terveellisen ravitsemuksen ja liikunnan edistämistä, mielenterveyden, seksuaalisen terveyden, terveyttä tukevien ihmissuhteiden ja mielenterveyden edistämistä, tapaturmien ehkäisyä, syrjäytymisen ehkäisyä sekä alueellisia ja valtakunnallisia terveyden edistämishankkeita. Määrärahalla rahoitetaan myös terveystutkimusten seuranta, joka on vakiintunut Suomessa muutaman suuren terveystutkimuksen ympärille. Tutkimukset kattavat kouluikäiset nuoret, aikuiset ja eläkeikäiset. Terveyden edistämismäärärahalla rahoitettiin vuonna 1996 kaikkiaan noin 150 eri hanketta.

Toimenpiteet: Vuonna 1997 terveyden edistämismäärärahalla rahoitettiin runsaat 200 hanketta, joista noin 180 tupakkalain mukaisella määrärahalla ja 25 raittiustyölain mukaisella määrärahalla.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, STM, puhelin 160 4036.

12.5. Seksuaalisen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Seksuaalisen terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen painoalueina ovat nuorten ihmissuhde- ja sukupuolikasvatuksen tehostaminen, seksuaalineuvonnan kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, perhesuunnittelupalvelujen kehittäminen, HIV-tartuntojen ja muiden sukupuoliteitse tarttuvien tautien leviämisen ehkäisy sekä kaupallisen seksin aiheuttamien sosiaalisten ja terveydellisten haittavaikutusten ehkäisy. Terveyden edistämiseen tarkoitettulla määrärahalla vahvistetaan perhesuunnittelun osaamiskeskusta Keski-Suomessa. Lisäksi määrärahalla tuetaan edellä mainittuihin painoalueisiin liittyvää tutkimusta, avainryhmien koulutusta ja aineiston tuottamista erityisryhmille. Vuosittain 16-vuotiaille ja heidän vanhemmilleen lähetettävää nuorten seksuaalisuutta käsittelevän

aineiston lähettämistä jatketaan.

Toimenpiteet: Terveyden edistämisen määrärahalla on kehitetty seksuaalisen terveyden edistämistyötä Perhesuunnittelu 2000 – yhteistyö-hankkeessa, vahvistettu osaamiskeskuksen toimintaa Keski-Suomessa ja parannettu terveydenhuollon lehtoreiden ammatillisia valmiuksia seksuaalikasvatuksen ja -neuvonnan opettamisessa. Tartuntatautimäärärahalla puolestaan on tuettu HIV-infektion ehkäisyhankkeita. Sosiaali- ja terveysministeriö on yhdessä Kansanterveyslaitoksen kanssa valmistellut vuonna 1998 alkavaa maan äitiysneuvoloissa toteutettavaa HIV-seu-lontaa.

Nuorten seksuaalisen terveyden edistämiseksi on vuonna 1997 toteutettu tasa-arvo-ohjelmassa mainitut tehtävät. Keväällä lähetettiin kaikille tänä vuonna 16 vuotta täyttävälle Kuusitoista-lehti, jonka mukana oli myös kirje vanhemmille nuorten seksuaalisuudesta. Tutkimus Yläasteen sukupuolikasvatus lukuvuonna 1995 - 1996 (STM:n selvityksiä 1997:3) valmistui kesällä. Syksyllä pidettävän valtakunnallisen Suomalainen seksuaalisuus -seminaarin teemana oli vuonna 1997 Nuoret ja seksi. Seminaarin yksi osa käsitteli erityisesti poikia. Lukuisia nuorten seksuaalisen terveyden edistämisen ja seksuaalikasvatushankkeita on tuettu, näiden joukossa myös kehitysvammaisille laaditun seksuaalikasvatusaineiston tuotantoa.

Vastuuhenkilö: ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, STM, puhelin 160 4036.

12.6. Syöpäseulontojen jatkaminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Syöpäseulonnalla ja -valistuksella on saatu Suomessa myönteisiä tuloksia pyrittäessä alentamaan naisten sairastuvuutta ja kuolleisuutta rinta- ja kohdunkaulasyöpään. Seulontojen ja valistuksen ylläpitäminen vähintään nykyisellä tasolla on tärkeää samoin kuin kansalaisjärjestöjen kanssa Mama-ohjelmassa tehtävä yhteistyö näiden tavoitteiden toteuttamiseksi.

Toimenpiteet: Raportointi kesken.

12.7. Neuvola- ja kouluterveydenhuollon kehittäminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Äitiys- ja lastenneuvolatoiminnan ja kouluterveydenhuollon kehittäminen on myös tasa-arvon edistämisen kannalta tärkeää. Sosiaali- ja terveyshuollon valtakunnallisessa suunnitelmassa korostetaan, että terveydenhuollon säästötoimet eivät saa vaikuttaa terveyskasvatukseen ja perhesuunnitteluun eikä vanhemmuuden tukemiseen liittyvien palvelujen ja neuvonnan kehittämiseen. Ministeriö käynnistää vuonna 1997 lasten ja perheiden terveyspalvelujen kehittämisprojektin, jonka eräänä osa-alueena tulee olemaan isyyden ja isän tehtävien tukeminen äitiys- ja lastenneuvolatoiminnan avulla. Stakes toteuttaa yhdessä yliopistojen, tutkimuslaitosten, lääninhallitusten, terveydenhuollon organisaatioiden ja järjestöjen kanssa Kouluterveys 2002 -projektia, jossa selvitetään laajasti koululaisten ja koulun terveyskysymyksiä. Projektissa tulevat esille myös tyttöjen ja poikien terveyskäyttäytymisen ja -ongelmien erot.

Toimenpiteet: Raportointi kesken.

12.8. Työterveyden ja tasa-arvon yhteydet (STM ja TTL)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma:

Toimenpiteet:

1) Työterveyslaitoksen (TTL) psykologian osastolla on valmistunut katsaus Tasa-arvoistuvat työyhteisöt (Kaisa Kauppinen ja Hanna-Kaisa Veikkola, Työterveyslaitos, Työsuojeluhallinto, Helsinki 1997). Katsauksessa kartoitettiin sukupuolten välisen tasa-arvon tilaa suomalaisilla yli 30 hengen työpaikoilla. Siinä kartoitettiin työpaikkojen valmiutta, halukkuutta laatia tasa-arvosuunnitelma osana työpaikkojen muuta kehittämistoimintaa. Samalla kysyttiin työpaikkojen hierarkkisia rakenteita ja muun muassa miesten perhevapaiden käyttöä.

Katsauksessa analysoitiin vuoden 1995 työolobarometrin tulokset tasa-arvokysymysten osalta (mm. sukupuolisen häirinnän ja työyhteisökonfliktien esiintyminen, naisten ja miesten palkkauserot, näkemys tasa-arvokehityksestä). Tulokset osoittivat naisten suhtautuvan tasa-arvokehitykseen miehiä varauksellisemmin. Katsauksessa annetaan ohje tasa-arvo-auditointiin ja tasa-arvosuunnitelman laadintaan.

2) Työolojen ja työterveyden seurantahankkeen (TOTEM) haastattelututkimuksessa oli kysymyksiä sukupuolisen häirinnän ja työyhteisökonfliktien esiintymisestä ja siitä, kuinka naiset ja miehet kokevat tulevansa kohdelluiksi suomalaisilla työpaikoilla. Tulokset osoittavat epätasapuo-lisen kohtelun sekä sukupuolisen häirinnän olevan yhteydessä erityisesti naisilla (mutta myös miehillä) stressiin ja työssä viihtymättömyyteen. TOTEMissa on myös analysoitu työaikojen ja työsuhteiden kehittymistä 1980- ja 1990-luvuilla sukupuolten mukaan. TOTEM-aineistoa on tar-koitus analysoida jatkossa sukupuolen mukaan stressin, työterveyden ja työolojen osalta.

3) Kaisa Kauppinen ja Irja Kandolin ovat tehneet EU:n alaiselle tutkimuslaitokselle (European Foundation/Dublin) katsauksen Gender and Working Conditions in the EU. Se on läpileikkaus työoloista, työyhteisön ilmapiiristä sekä sukupuolihäirinnästä, ikäsyrijinnästä, kiusaamisesta, fyysisestä väkivallasta sekä työstressin esiintymisestä Euroopan yhtei-sössä. Katsauksessa Suomen tilannetta tarkastellaan yhtenä EU:n 15 maasta. Katsaus julkaistaan englanninkielisenä ja sen lyhennelmä 11 eri EU:n kielellä kevään 1998 aikana.

4) Työterveyslaitoksella on toiminut epävirallinen naisten työterveyttä tutkiva ja sen kehitystä seuraava poikkitieteellinen työryhmä, jonka yhteyshenkilö on ryhmän puheenjohtaja Kaisa Kauppinen.

12.9. Ikääntyvien naisten TYKY-toiminta työkyvyttömyyden ehkäisemiseksi (STM ja TTL)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Työelämässä olevien ikääntyvien naisten terveyttä ja työkykyisyyttä ylläpidetään ja edistetään kaikkiin

työntekijöihin, erityisesti ikääntyviin työntekijöihin kohdistuvalla työkykyä ylläpitävällä toiminnalla. Tavoitteena on työpaikan ja työterveyshuollon toimenpiteillä ehkäistä työkyvyttömyyttä ja ennenaikaista eläkkeelle siirtymistä. Vuoden 1995 alusta voimaantullut työterveyshuollon korvausuudistus ja työeläkelaitoksen vuoden 1996 alusta käynnistämä kaksivuotinen koulutus työkykyä ylläpitävästä toiminnasta edistävät TYKY-toimintaa työpaikoilla.

Toimenpiteet:

1) Työeläkelaitosten rahoittama Huomisen työkyky -projektin koulutus-hankkeen keskeisenä teemana on ollut työkyky. TTL on suunnannut kurssituksen työterveyshuollolle ja keskeisiin asiakasyrityksiin. Koulutus alkoi vuoden 1997 alussa ja sen on suunniteltu jatkuvan kesään 1998 sakkaa. Huomisen työkyky -projektin keskeinen tavoite on saada työkykyä ylläpitävä toiminta yritysten tavanomaiseksi, jokapäiväiseksi toiminnaksi. Työterveyshuolto tukee yritystä sen TYKY-toiminnassa, joka kohdistuu yritysten kaikkiin työntekijöihin.

Lisäksi TTL toteuttaa pientyöpaikkaohjelmaa ja työterveyshuollon kehittämiskokeiluja, joissa kummassakin työkykyä ylläpitävällä toiminnalla on keskeinen asema. Huomisen työkyky -projektissa työkykyä ylläpitävä toiminta kohdistuu koko työpaikan henkilöstöön. Yksinomaan naisille suunnattua toimintaa ei erikseen ole käsitelty, kuten ei ikääntymistäkään. Tasa-arvonäkökohdat ja ikä ovat työkyvyn ylläpidossa keskeisiä asioita, joiden perusteella työpaikat tekevät tarvearvion ja suuntaavat sen mukaisesti omaa toimintaansa, työterveyshuollon tukemana.

Ikääntyvien henkilöiden työkykyä ylläpitävä toiminta on ollut koko 1990-luvun työterveyshuollon erityinen painopistealue ja on edelleen. Ikä-ohjelma tulee ottamaan ikänäkökohdat huomioon, ensimmäinen esimerkki on TTL:n Ikänuoret-ohjelma. Näihin asioihin keskittyminen edellyttää riittävää ulkopuolista rahoitusta.

Vastuuhenkilöt: ylilääkäri Esko Matikainen, TTL, Työkykykeskus, puhelin 4747 636 (Työkykyä ylläpitävä toiminta) ja osastonjohtaja Matti Huuskonen, Uudenmaan aluetyöterveyslaitos (Pientyöpaikkaohjelma) sekä

osastonjohtaja Kaj Husman (työterveyshuollon kehittämiskokeilut).

2) TTL:n fysiologian osasto on Kansallisen työelämän kehittämisohjelman puitteissa mukana kolmessa hankkeessa, joissa kehitetään raskaitten naisperusammattien kuten keittiö- ja siivoustyön työpaikkojen TYKY-toimintaa peruskartoitusten osoittamien tarpeiden mukaan. ESR- rahoitteisessa Ikänuoret-ohjelmassa kehitetään pientyöpaikkojen ikään-tyvän ja naisvoittoisen työvoiman työ- ja toimintakykyä sekä ammatillista osaamista.

Hankkeissa luodaan yritysten ja työterveyshuoltoyksiköitten välille pysyvät ikäkyky-toimintamallit. Mainitut hankkeet ovat kaikki käynnissä vuoden vaihteessa.

Vastuuhenkilöt: Leila Hopsu, TTL (Kansallisen työelämän kehittämisen hankkeet), puhelin 474 71 ja Olli Korhonen, TTL (ESR-hanke), puhelin 474 71.

12.10. Osa-aika- ja etätöön työterveyshuolto ja ikääntyvien naisten varhaiskuntoutus (STM ja TTL)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Osa-aika- ja etätöön lisääntyessä työterveyshuollon järjestämisestä on huolehdittava. Samoin työelämässä olevien ikääntyvien naisten varhaiskuntoutukseen on kiinnitettävä huomiota.

Toimenpiteet:

1) Suunnitteluvaiheessa on työterveyskeskustyöterveyshuollon kehittämishanke, jossa selvitetään muun muassa epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien työterveyshuollon järjestämistä. Hankeen tavoitteena on tilanneanalyysin pohjalta suunnitella kehittämishankkeita työterveyskeskusten kanssa yhteistyössä. Yhtenä osana terveyskeskustyöterveyshuollon kehittämishanketta selvitetään myös niin sanottua työelämän neuvolan toteuttamista, erityisesti ikääntyvien osalta (IKOMI 14) Hankkeessa huomioidaan tasa-arvoperiaatteet ja sukupuolten erityistarpeet. Käytännön interventiot aloitetaan loppusyksystä 1998.

Hanke rahoitetaan osaksi omin voimavaroin, osaksi anotaan rahoitusta IKOMI:n toimeenpanoon liittyvistä rahoituslähteistä.

2) Työelämässä olevien ikääntyvien naisten työkykyä TTL edistää osallistamalla Ikä-ohjelman suunnitteluun ja toteutukseen laitoksen asiantuntemusalueella. TTL:ssa tehdään erilaisiin työmuotoihin ja niiden terveysvaikutuksiin liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä.

Yhteyshenkilö: ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, STM, puhelin 160 4036.

12.11. Mielenterveyspalvelujen tilan selvittäminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Sosiaali- ja terveysministeriö asetti selvitysmiehen vuonna 1996 selvittämään mielenterveyspalvelujen tilaa ja potilaiden hoidon ja kuntoutuksen toteuttamista. Selvityksen Mielekäs elämä -pohjalta sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistämässä useita jatkotoimia, jotka liittyvät mielenterveyspotilaiden sosioekonomiseen selviytymiseen, asunto-olojen parantamiseen, liikunnan aktivointiin ja hoidon saannin turvaamiseen sekä henkilöstön koulutus- ja jaksamiskysymyksiin.

Toimenpiteet: Pääjohtaja Vappu Taipaleen sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta talvella tekemä selvitys mielenterveyspalveluista ja mielenterveyspotilaiden tilanteesta sisälsi useita toimenpide-ehdotuksia, jotka on käynnistetty. Mielekäs Elämä! -ohjelma, joka toteutetaan vuosina 1998 ja 2002, on poikkihallinnollinen hanke. Hankkeessa on mukana useita ministeriöitä, kuntia ja järjestöjä. Hankkeiden tarkoituksena on edistää niiden ihmisten pärjäämistä yhteiskunnassa, joilla on mielenterveysongelmia tai niiden uhka. Hanke koordinoidaan valtakunnallisesti, mutta se toteutetaan ruohonjuuritasolla, paikalliselta tasolta paikallisiin tarpeisiin. Mielekäs Elämä! -ohjelmaan liittyy läheisesti Pääsky-projekti, jossa tuetaan ja kehitetään peruspalvelujen mielenterveysosaamista. Edelleen Ilkka Taipale on kartoittanut ja tehnyt ehdotuksen mielenterveyspotilaiden asuntotilanteen parantamiseksi.

Miesten kannalta mielenterveyspalveluihin saattaa liittyä

kehittämistarpeita sen vuoksi, että miespotilaita hoidetaan pitkälti naisten ehdoilla, koska pääosa henkilöstöstä on naisia. Hoito perustuu puheeseen, jota hoitoa miehet eivät välttämättä koe mielekkäänä. Palveluja tulisi kehittää niin, että miehetkin käyttäisivät niitä ja pitäisivät palveluja mielekkäinä.

Yhteyshenkilö: ylilääkäri Timo Tuori, Stakes, puhelin 3967 2333.

12.12. Asiakkaan aseman parantaminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Sosiaali- ja terveysministeriö on selvittänyt vuonna 1993 voimaan tulleen potilaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain toteutumista ja vaikutuksia potilaan asemaan. Monet potilaan tiedonsaantia ja osallistumista koskevat tutkimukset osoittavat, että osa potilaista on tyytymättömiä tiedonsaantiin. Naiset kokevat miehiä useammin saaneensa liian vähän tietoa terveydentilastaan. Synnyttäjiä koskevat tutkimukset osoittavat, etteivät he koe saavansa osallistua hoitoaan koskevaan päätöksentekoon niin usein kuin haluaisivat. Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa vuoden 1997 alussa työryhmän selvittämään terveydenhuollon asiakkaan asemaan liittyviä kysymyksiä ja tekemään siihen liittyviä toimenpide-ehdotuksia.

Toimenpiteet: Myös sosiaalihuollon asiakkaan asemaa koskeva lainsäädäntöhanke on vireillä.

Vastuuhenkilöt: Marja-Liisa Partanen, STM, puhelin 1601 ja Eija Koivuranta, STM, puhelin 1601.

12.13. Ympärileikkausten ehkäiseminen (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Sosiaali- ja terveysministeriö tehostaa yhdessä työministeriön pakolaistoimiston kanssa tiedottamista YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta sekä tyttöjen ympärileikkauksen terveysriskeistä pakolaisten keskuudessa. Pakolaisasiakkaille tarkoitettu terveydenhuollon tiedote valmistui vuoden 1997 alussa. Sosiaali- ja terveyshuollon henkilöstölle järjestetään koulutusta ympärileikkauksen

ennalta ehkäisystä.

Toimenpiteet: Naisten sukuelinten silpomista koskeva esite ilmestyi sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä -sarjassa vuoden 1997 alussa. Esite ilmestyi suomeksi ja somaliaksi. Terveystieteiden tutkimuskeskukset tilasivat esitettä niin runsaasti, että siitä otettiin lisäpainos kummallakin kielellä keväällä 1997. Sosiaali- ja terveysministeriö suunnitteli yhdessä Helsingin yliopiston kanssa keväällä 1997 sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle kolmipäiväisen koulutuksen sekä ympärileikkauksen ehkäisyä koskevan kolmipäiväisen koulutuksen. Koulutuksessa oli tarkoitus käsitellä naisten ympärileikkaukseen liittyviä kulttuurisia, sosiaalisia, fyysisiä ja oikeudellisia kysymyksiä. Koulutus ei kuitenkaan toteutunut osanottajien vähäisen määrän takia.

Sosiaali- ja terveysministeriö sekä työministeriö muodostivat maahanmuuttajien ja pakolaisten sosiaali- ja terveydenhuoltoa käsittelevän yhteistyöryhmän, jossa ovat mukana myös muita maahanmuuttajien kanssa työskenteleviä tahoja. Ryhmän perustamisen tarkoituksena oli varmistaa maahanmuuttajia koskevan asiantuntemuksen ja yhteistyön ylläpitäminen muutaman vuoden siirtymäkauden ajan. Yhteistyön tavoitteena on maahanmuuttajien sosiaali- ja terveyspalvelujen koordinointi sekä niihin liittyvän asiantuntemuksen integroiminen sosiaali- ja terveydenhuollon normaaliin toimintaan.

Yhteyshenkilö Marjukka Vallimies-Patomäki, STM, puhelin 1601.

13. NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN EHKÄISEMINEN

13.1. Perustilasto väkivallasta (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Sosiaali- ja terveysministeriö on yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa aloittanut rikollisuus- ja perheaineistoihin pohjautuvan, naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevän perustilaston laatimisen. Tiedot saatiin vuonna 1997. Tietojen

säännöllinen tuottaminen selvitetään vuoden 1998 alussa.

Toimenpiteet: Tilasto on julkaistu 28.4.1997 Tilastokeskuksen julkaisuna (Risto Lähtilä: Poliisin tietoon tullut perheväkivaltarikollisuus 1996, Tilastokeskus 28.4.1997). Tuloksista todettakoon, että vuonna 1996 rikosilmoitus tehtiin 2 409 perheväkivaltateosta. Edellisestä vuodesta nousua oli 700 tapausta. Vuoden 1993 rikosuhritutkimuksen mukaan perheväkivallan uhriksi joutui kymmenen kertaa suurempi määrä eli noin 25 000 henkilöä. Ottamatta kantaa siihen, onko luku suuri vai pieni, näyttää siltä, että perheväkivaltaa edelleen suhteellisen harvoin käsitellään rikoksena. Rikoksena ilmoitettu perheväkivalta on yleisin suhteellisen nuorten perheiden keskuudessa.

Vuodesta 1997 lähtien poliisin rikosilmoitusjärjestelmä (RIKI) on sisältänyt tiedon siitä, onko kysymyksessä perheväkivaltatapaus. Tämä parantaa perheväkivaltatilastojen tuottamismahdollisuuksia. Tietojen säännöllistä tuottamista selvitetään käynnistettävässä väkivallan ehkäisy-projektissa.

Yhteyshenkilö: kehittämispäällikkö Risto Lähtilä, Tilastokeskus, puhelin 1734 3252.

13.2. Naisiin kohdistuvan väkivallan haastattelututkimus: Naisen turvallisuus (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Naisiin kohdistuvan väkivallan laajuutta arvioidaan naisten haastatteluihin perustuvan uhritutkimuksen avulla. Tutkimus suoritetaan sosiaali- ja terveysministeriön ja tilastokeskuksen yhteistyönä vuonna 1997. Tiedot ovat käytettävissä vuoden 1998 alkupuolella.

Toimenpiteet: Naisten turvallisuus 1997 -tutkimuksen suunnittelua jatkettiin asiantuntijatyöryhmässä, johon osallistuivat tasa-arvoasiain neuvottelukunnan väkivaltajaoston ja Tilastokeskuksen edustajien lisäksi Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, YK:n kriminaalipoliittisen instituutin, ANSA-hankkeen, Helsingin kaupungin väkivaltaprojektin sekä turvakotien asiantuntijat. Marraskuussa kyselylomake lähetettiin 7 100

nai-selle, jotka olivat 18 - 74 vuotiaita. Tutkimuksessa kartoitetaan naisten väkivaltakokemuksia, väkivallan pelkoa, kokemusten yleisyyttä ja muotoja koko elämän ja viimeisen vuoden ajalta. Pääpaino on parisuhde- ja perheväkivallassa. Kysytään myös väkivallan aiheuttamia vammoja ja taloudellisia menetyksiä sekä avun saamista ja hakemista sekä tyytyväisyyttä palvelujärjestelmiin. Tutkimus on herättänyt laajaa kiinnostusta, sillä perusteellinen selvitys on tehty harvoissa maissa. Ensimmäiset tutkimustiedot ovat saatavissa maaliskuussa 1998. Tutkimusraportti valmistunee toukokuussa 1998. Tutkimuksesta laaditaan englanninkielinen tiivistelmä. Tuloksia hyödynnetään väkivallanehkäisyhankkeessa.

Yhteyshenkilöt: erikoistutkija Pirkko Kiviaho, STM, puhelin 160 4458, erikoistutkija Markku Heiskanen, Tilastokeskus, puhelin 1734 2571 ja tutkija Minna Piispa, Tilastokeskus, puhelin 1734 2519.

13.3. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Suomessakin on tarpeen arvioida naisiin kohdistuvan väkivallan aiheuttamat taloudelliset menetykset ja muut haitat. Mukaan tulisi ottaa myös välillisiä ja ei-materiaalisia kuluja. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö käynnistää väkivallan kustannuksia koskevan selvityksen vuonna 1997 ja hyödyntää siinä uhritutkimuksen tuloksia.

Toimenpiteet: Naisen turvallisuus -tutkimuksessa kootaan väkivallan uhreilta tietoa, jota hyödynnetään väkivallan kustannusten arvioimisessa. Kustannusten arvioiminen siirtyy vuodelle 1998, kun edellä mainitut tulokset ovat käytettävissä. Naisiin kohdistuvan väkivallan kokonaiskustannusten arviointi suoritetaan vuonna 1998. Hanke edellyttää noin 150 000 markan lisärahoitusta. Rahoituksen järjestäminen on vielä epävarmaa.

Yhteyshenkilö: erikoistutkija Pirkko Kiviaho, STM, puhelin 160 4458.

13.4. Rikoksen uhrin kuuleminen syytetyn olematta läsnä (OM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Mahdollisuus rikoksen uhrin kuulemiseen syytetyn olematta läsnä on tärkeää seksuaalirikosasioissa. Oikeusministeriön tarkoitus on valmistella tätä koskeva uudistus, kun Euroopan neuvoston suositus todistajien suojelusta ja puolustuksesta valmistuu.

Toimenpiteet: Rikoksen uhrin kuulemista syytetyn olematta läsnä harkitaan laajennettavaksi. Oikeusministeriön tarkoitus on valmistella tätä koskeva uudistus, kun Euroopan neuvoston suositus todistajan suojelusta ja puolustuksesta valmistuu. Suositus ei ole valmistunut vuoden 1997 aikana.

Vastuuhenkilö: lainsäädäntöneuvos Asko Välimaa, OM, puhelin 1825 7708.

13.5. Lähestymiskieltolainsäädäntö (OM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Oikeusministeriössä on viimeisteltävänä lähestymiskielta koskeva lakiesitys. Lähestymiskiellon tarkoituksena on, että henkilö, jonka turvaamiseksi kiello on annettu, voi saada apua jo silloin, kun kiellon saanut henkilö on nähty alueella, jonne häntä on kielletty menemästä. Lähestymiskiellon vaikutusta voidaan tehostaa esimerkiksi turvalaittein ja hälyttimien avulla.

Toimenpiteet: Valmistelijoiden muiden töiden vuoksi esitys ei ole vielä valmistunut vuonna 1997.

Vastuuhenkilö: lainsäädäntöneuvos Asko Välimaa, OM, puhelin 1825 7708.

13.6. Ammattiauttajille ja kansalaisille suunnattu tiedotus ja koulutus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Lakiuudistuksen seuranta (OM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Lainsäädännön uudistaminen vaatii tuekseen tiedottamista, kouluttamista sekä uudistuksen toteutuksen

seurannan ja arvioinnin. Uutta tietoa tarvitsevat ammattiauttajat ja kansalaiset. On myös tarpeen selvittää vuonna 1995 voimaantulleen rikoslain osittaisuudistuksen toteutumista. Sovittelujärjestelmä ei useinkaan riitä väkivallan lopettamiseen.

Toimenpiteet: Seksuaalirikosuudistus on ollut vuoden 1997 eduskunnan käsiteltävänä. Lainuudistuksen tultua hyväksytyksi selvitetään koulutuksen ja tiedotuksen tarve. Mahdollisuuksia tutkia vuonna 1995 voimaantulleen rikoslain osittaisuudistuksen toteutumista on selvitetty. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on periaatteessa kiinnostunut uudistuksen seurannasta, mutta laitoksen nykyisillä resursseilla seurantatutkimusta ei pystytä toteuttamaan ainakaan lähiaikoina.

Yhteyshenkilö: lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt, OM, puhelin 1825 7725.

13.7. Väkivaltateeman sisällyttäminen ammattilliseen koulutukseen (OPM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Kouluissa käynnistynyt toiminta koulukiusaamisen katkaisemiseksi on tärkeää jo siksi, että kiusaajan tai kiusa-tun rooli saattaa siirtyä elämänkaaren myötä perheeseen ja työpaikoille. Opettajien, koulupsykologien ja koulukuraattoreiden tulisi kyetä havaitsemaan väkivaltaisten perheiden lasten vaikeudet ja antaa heille tarvittavaa tukea ja apua. Opetusviranomaisten tehtävänä on huolehtia, että poliisin, lääkärin, opettajan, juristin, sosiaalityöntekijän, terveydenhoitajan ja kodinhoitajan opinnoissa käsitellään väkivaltaa, sen ehkäisyä ja uhrien ja tekijöiden hoitamista. Kaikki väkivallan kanssa tekemisiin joutuvat viranomaiset tarvitsevat tiedotusta ja koulutusta sekä viranomaisten yhteistyötä.

Toimenpiteet: Opetusministeriö osallistuu keväällä 1998 alkavaan naiseen kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisemishankkeeseen yhdessä muiden asiaan kuuluvien ministeriöiden kanssa.

Yhteyshenkilö: neuvotteleva virkamies Kristian Slotte, OPM, puhelin 1341 7472.

13.8. Poliisihallinnon koulutus naisiin kohdistuvan väkivallan ongelmista (SM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Kiireellisin koulutustarve koskee ammattiauttajia. Heidän tulisi oppia havaitsemaan väkivalta ja löytämään tilanteisiin tarkoituksenmukaisia ratkaisuja. Poliisihallinnon koulutusohjelmaan sisältyviä opintoja ihmisoikeussopimuksista ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta tulee syventää.

Toimenpiteet: Poliisihallinnossa järjestetään koulutusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perusoikeuksista käytävissä olevien resurssien puitteissa. Vuonna 1998 sisäasiainministeriön poliisiosasto järjestää ja rahoittaa väkivaltaseminaareja. Yhteyshenkilö ylikomisario Kimmo Markkula, SM, puhelin 160 2692.

13.9. Alueellisen yhteistyön kehittäminen (SM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Poliisin ja muiden viranomaisten yhteistyö naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi järjestetään läänitasolla perustettavien yhteistyöryhmien avulla. Perheväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja siihen liittyvien poliisitoimenpiteiden tilastointia ja seurantajärjestelmiä kehitetään. Näiden avulla pyritään tehostamaan poliisin toimenpiteitä sekä julkistamaan väkivaltaongelma ja sen yleisyys.

Toimenpiteet: Poliisi osallistuu lääneihin perustettavien yhteistyöryhmien työskentelyyn. Työryhmien perustaminen on aloitettu vuoden 1998 alussa.

Poliisihallinnossa annetaan vuonna 1998 ohje perheväkivallan torjumiseksi ja tilastoinnin kehittämiseksi.

Sisäasiainministeriö on vuonna 1997 tukenut taloudellisesti Jyväskylän Mobile-projektia väkivaltaisten miesten hoitamiseksi.

Yhteyshenkilö: ylikomisario Kimmo Markkula, SM, puhelin 160 2692.

13.10. Seksuaalisuuden kaupallisuus, prostituutio ja vaimokauppa (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Seksuaalisuuden kaupallisuus, prostituutio ja naiskaupan luonteinen vaimokauppa ovat Suomessa viime vuosina lisääntyneet, näkyneet julkisuudessa ja aiheuttaneet runsaasti keskustelua. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan seksiteollisuustyöryhmä käynnisti asian selvittelyn Suomessa 1993. Oikeusministeriön 1994 asettaman seksibisnestoimikunnan loppumietintö annettiin vuonna 1995. Oikeusministeriössä on valmisteltu seksuaalirikoslainsäädännön muutoksia, joista hallitus antaa esityksen eduskunnalle vuoden 1997 alussa.

Toimenpiteet:

1) Sosiaali- ja terveysministeriö on lähettänyt lausunnolle Stakesin prostituutiotyöryhmän raportin Kun kaikki on kaupan. Stakesin prostituution asiantuntijatyöryhmän raportista saaduista lausunnoista on tehty yhteen-veto. Keskeisimpinä tehtävinä pidettiin kansallisen toimintaohjelman luomista ja tarvittavien toimenpiteiden koordinoitua. Stakes järjesti pohjoismaisen tutkijakokouksen prostituution asiakkuudesta 2. - 4.4.1997 Helsingissä. Seksuaalisuuden kaupallistumista käsiteltiin myös Pohjoismaisen Ministerineuvoston rahoituksella järjestetyssä Women and Men in Dialogue -konferenssissa Valmierassa 8. - 10.8.1997, Latviassa. Prostituution ehkäisyhankkeen suunnittelu aloitettiin Stakesissa 1.10.1997 sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksella. Suunnittelijan palkkaukseen oli käytettävissä lokajoulukuussa 62 500 markkaa. Jatko-toimina sosiaali- ja terveysministeriö käynnistää Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyhankkeen, joka sisältää kaksi projektia: naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin ja prostituution ehkäisyprojektin. Projekteja on valmisteltu vuonna 1997 ja syksyllä koko hanke käynnistyy.

EU:n yhteistyössä naiskaupan ehkäisyä käsiteltiin Hollannin puheenjohtajakaudella vuonna 1997. Sosiaali- ja terveysministeriö, sisäasiainministeriö ja oikeusministeriö osallistuivat julkilausuman

valmisteluun naiskaupan ehkäisemiseksi (The Hague Ministerial Declaration on European Guidelines for Effective Measures to Prevent and Combat Trafficking in Women for the Purpose of Sexual Exploitation). EU:n tasa-arvo- ja oikeusministerit hyväksyivät julkilausuman Haagissa 26.4.1997. Jäsenvaltioita kehoitetaan toimenpiteisiin kansallisella tasolla ja yhdessä muiden valtioiden kanssa naiskaupan ennaltaehkäisemiseksi ja siihen liittyvän järjestäytyneen rikollisuuden lopettamiseksi sekä uhrien tukemiseksi rikosten saattamiseksi oikeuteen ja uhrien kuntoutuksen järjestämiseksi.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on 7.10.1997 antanut poliisille ohjeen prostituution ja siihen liittyvän rikollisuuden torjumiseksi.

Yhteyshenkilö: ylikomisario Kimmo Markkula, SM, puhelin 160 2692.

2) Julkilausuman edellyttämiä toimia käsiteltiin sosiaalipoliittisessa ministeriryhmässä kesäkuussa 1997, minkä perusteella sisäministeriö saattoi selvityksensä ajan tasalle. Selvitys koskee Suomeen suuntautuvaa prostituutiota ja naiskauppaa. Sisäministeriö perusti työryhmän ihmis- ja naiskaupan vastaisen toiminnan kehittämiseen. Työryhmä toimii yhteistyössä EU:n ja lähialueiden viranomaisten kanssa.

Vastuuhenkilö: pääsihteeri Leila Räsänen, STM, puhelin 160 3837, lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist, OM, puhelin 1825 7737 ja ylikomisario Kimmo Markkula, SM, puhelin 160 2692.

13.11. Vaimovälitysselvitys (OM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ulkomaalaisten vaimojen välitys ei ole eettisesti hyväksyttävää. Se on ihmisoikeusongelma, johon on syytä puuttua. Ongelmien ja ratkaisuvaihtoehtojen kartoittamiseksi on oikeusministeriöön perustettu työryhmä, joka tekee ehdotuksen tarvittaviksi lainsäädäntö- tiedotus- ja muiksi toimenpiteiksi.

Toimenpiteet: Työryhmän määräaika on päättynyt 31.12.1997 ja mietintö on luovutetaan tammikuussa 1998.

Vastuuhenkilö: lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt, OM, puhelin 1825 7725.

13.12. Tiedotusohjelma seksimatkailun haitoista (STM ja KTM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Sosiaali- ja terveysministeriö ja kauppa- ja teollisuusministeriö valmistelevat parhaillaan tiedotusohjelmaa seksimatkailun haittojen vähentämiseksi oikeusministeriön seksi-bisnes-toimikunnan ehdotuksen mukaisesti.

Toimenpiteet: Kauppa- ja teollisuusministeriö on keskustellut alustavasti Suomen matkatoimistoalan liiton edustajien kanssa tiedotusohjelman toteuttamiseen liittyvistä käytännön kysymyksistä. Kauppa- ja teollisuusministeriö arvioi ministeriöiden yhteisen hankkeen käynnistyvän syksyllä 1998 tai keväällä 1999.

Yhteyshenkilö STM:ssä tiedottaja Tarja Tamminen, puhelin 160 3893 ja KTM:ssä ylitarkastaja Kari Mäkinen, puhelin 160 3523.

13.13. Maahanmuuttajanaisten asema Suomessa (TM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Työministeriön yhteydessä toimiva pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta (PAKSI) on asettanut työryhmän selvittämään maahanmuuttajanaisten asemaa Suomessa. Työryhmä kiinnittää huomiota maahanmuuttajien työttömyyteen, syrjintään, syrjäytymisuhkaan, oman kulttuurin säilyttämiseen ja naisiin kohdistuvaan väkivaltaan sekä naisten laittomaan maahantuontiin.

Toimenpiteet: PAKSI on saanut raportin toimenpide-ehdotuksineen valmiiksi keväällä 1997. Raporttia käsitellään uudelleen lausuntokierroksen jälkeen syksyllä ja vuodenvaihteessa. PAKSIn toimesta on eri tahoilta kerätyillä varoilla laadittu ja painettu eri kielillä maahanmuuttajanaistenille tarkoitettu esite. PAKSIn Suvaitsevaan Suomeen -projektin määrä-rahasta on tuettu maahanmuuttajanaisiin kohdistuvia projekteja. Pyrkimyksenä on mm. syrjäytymisen ehkäiseminen ja työelämän valmiuksien kehittäminen.

Pakolais- ja siirtolaisasiain neuvottelukunta asetetaan uudestaan maaliskuussa 1998 siten, että se kokoontuu kahdessa eri kokoonpanossa. Toinen kokoonpano koostuu lähinnä maahanmuuttajista, joista naisia on vähintään 40 prosenttia. Kokoonpanon muutoksista annetaan lähiaikoina asetusesitys valtioneuvostolle.

Vastuuhenkilöt: vanhempi hallitussihteeri Eeva-Liisa Vuolanen, TM, puhelin 1856 9213 ja erikoissuunnittelija Leena-Maija Qvist, TM, puhelin 1856 4380.

13.14. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti (STM)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Sosiaali- ja terveysministeriö käynnistää valtakunnallisen perheväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin. Projektin tehtäviin kuuluu laatia valtakunnallinen strategia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Seksikaupan, prostituution ja vaimokaupan ehkäisy sisällytetään projektin tehtäviin tai organisoidaan erilliseksi hankkeeksi. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä kaikkien niiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa, joiden tehtäväalaaan väkivallan ehkäisy kuuluu. Tarkoitus on organisoida yhteistyö paitsi keskushallinnossa myös alue- ja paikallistasolla. Projektin tarkoitus on selkeyttää ja määritellä eri viranomaisten ja muiden toimijoiden tehtävät väkivallan ehkäisyssä sekä palvelujärjestelmien kehittämistarpeet ja laatia kehittämissuosituksia ja -ohjelmia. Projekti toimii yhteistyössä käynnissäolevien kokeilujen ja työmuotojen kehittämishankkeiden kanssa, ja se voi myös itse käynnistää vastaavia hankkeita.

Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi ammattiauttajien koulutusta yhteistyössä viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Koulutuksen järjestämiseen liittyy myös kouluttajien ja työnohjaajien koulutus sekä opetusmateriaalin tuottaminen.

Projektiin on tarkoitus liittää tutkimusohjelma ja sen tulisi tuottaa tietoa naisiin kohdistuvan ja perheväkivallan laajuudesta, ilmenemismuodoista, haitoista ja kustannuksista.

Projektin tehtäviin kuuluisi huolehtia tiedotuksesta muun muassa erityisten kampanjoiden avulla. Projekti kattaa viisivuotiskauden 1997 - 2001. Sille asetetaan valtakunnallinen johtoryhmä. Projektin toteutusta varten nimitetään johtaja ja työntekijöitä. Projektin toimintaa varten sosiaali- ja terveysministeriö varaa tarvittavat resurssit.

Toimenpiteet: Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyhanketta on valmisteltu tasa-arvoasiain neuvottelukunnan asettamassa väkivaltajaostossa. Projektin käynnistämiseen tarvittavaa taustatietoa on hankittu kansainvälisiltä foorumeilta, alan konferensseista ja seminaareista. Kotimaassa on järjestetty seminaareja sekä osallistuttu uhritutkimuksen suunnitteluun. Ministeriön tehtäväksiannosta Stakes on käynnistänyt hankkeen suunnittelun sekä aluetason yhteistyön organisoimisen. Alueil-la on järjestetty viranomaisten ja muiden toimijoiden työkokouksia. Tavoitteena on pidetty 12 aluetyöryhmän perustamista tammikuun loppuun mennessä. Aluetyöryhmät koostuvat viranomaisista ja asiantuntijoista ja niiden vastuulla on tehostaa naisiin kohdistuvan sekä muun perheissä ja lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan ehkäisytyötä. Ministeriö on valmistellut hankkeen asettamista. Hankkeeseen on varattu vuonna 1998 1,5 miljoonaa markkaa.

Yhteyshenkilöt: pääsihteeri Leila Räsänen, STM, puh. 160 3837, erikoistutkija Pirkko Kiviaho, STM, puh. 160 4464 ja ylitarkastaja Tuulikki Nurmi, STM, puh. 160 4036.

14. TASA-ARVO-OHJELMAN SEURANTA JA TARKISTUS

14.1. Kansalaisjärjestöjen kuuleminen (Työryhmä)

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma: Ehdotus ohjelman tarkistamiseksi ja seurantaraportit ohjelman toteuttamisesta esitetään hallitukselle helmikuun loppuun mennessä 1998 ja 1999. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi seurannan ja ohjelman tarkistuksen. Valmistelussa kuullaan kansalaisjärjestöjä.

Vuodenvaihteen tilanne: Kansalaisjärjestöjä on kuultu pyytämällä niiltä

kirjallinen lausunto sekä järjestämällä kuulemistilaisuus 20.10.1997. Viranomaiset ja järjestöt antoivat lausuntoja hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta kaikkiaan 93 ja kuulemistilaisuuteen osallistui 31 järjestöä.

III OHJELMAN TARKISTUSESITYS

NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN EHKÄISYHANKKEEN KUSTANNUSARVIO JA ESITYS RAHOITUKSESTA VUOSIKSI 1999-2002

Tarkistusesitys tiivistettynä

Hanketta varten sosiaali- ja terveysministeriön käyttöön varataan

1999	3.6 mmk
2000	6.9 mmk
2001	8.3 mmk
2002	5.3 mmk

Muut ministeriöt (UM, OM, SM, PLM, OPM, LM, KTM, TM) varaavat vuosien 1999 - 2002 talousarvioissaan hankkeen toteuttamiseen tarvittavat resurssit.

Perustelut

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman päähanke, Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyhanke, koostuu kahdesta projektista: 1) naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojekti, 2) prostituution ehkäisyprojekti. Vuoden 1998 talousarvioesitystä laadittaessa STM esitti hankkeen kustannuksiin 3.3 milj. markkaa vuositasolla viiden vuoden aikana. Hanketta varten myönnettiin vuoden 1998 talousarviossa 1.5 milj. markkaa, jonka turvin hanke on käynnistynyt.

Väkivallan ja prostituution ehkäiseminen ja haittojen korjaaminen ovat laajoja työkenttiä. Projektin laajuus ja intensiivisyys määräytyvät niille osoitettujen varojen mukaan. Tässä yhteydessä hallitukselle esitetään kustannusarviot hankkeen perustoiminnoista (noin 3 mmk vuositasolla), tiedostuskampanjasta (5 mmk), projektin kansallisesta ja kansainvälisestä arvioinnista 1.4 miljoonalla markalla vuosittain.

Rahoitustarve on esitetty oheisessa taulukossa yksityiskohtaisemmin.

Valtionhallinnon tiukassa taloudellisessa tilanteessa on uusien, mittavien hankkeiden rahoittaminen vaikeaa. Väkivallan ja prostituution ehkäisyhankkeen rahoittamista puoltavat vahvasti seuraavat seikat:

- Laajan yhteiskunnallisen ongelman inhimilliset kustannukset ylittävät rahallisestikin arvioituna monin kerroin ehkäisyhankkeen kustannukset. Jo yhden henkilön elinikäinen vammautuminen voi maksaa yhteiskunnalle projektin vuosikustannusten verran. Rohkaisevia tuloksia on saavutettu väkivallan ehkäisyhankkeilla.
- Väkivallan ja prostituution ehkäisyhankkeet ovat Suomen kansainvälisten yhteistyökumppaneiden poliittisella agendalla, niitä koskevat toimenpiteet ovat muun muassa EU:n toimintaohjelmissa. Tässä esitetty kustannusarvio on kansainvälisen mittapuun mukaan vaatimaton. Esimerkiksi Ruotsin hallitus on helmikuussa esittänyt 41 milj. kruunua prostituution ehkäisyn tehostamiseen.

Oheisessa taulukossa hankkeen rahoitustarve on esitetty STM:n osalta tarkemmin vuositasolla. Hanke edellyttää laajoja toimia (ks. suunnitelmien yhteenvedot) useiden ministeriöiden hallinnonaloilla. Esimerkiksi terveydenhoitohenkilöstön, poliisin, päiväkotihenkilöstön ja oppilas-huollon henkilöstön ja muun vastaavan perus- ja täydennyskoulutus on mittava ja kustannuksia vaativa tehtävä. Tällaiset tehtävät on sisällytetty projektin toimintasuunnitelmaan ja vastuuviranomaiset kytketty sekä projektin johtoon että sen toteuttamiseen. Muiden kuin STM:n hallinnonaloille aiheutuviin lisäkustannuksiin on varauduttava kaikilla hankkeeseen osallistuvilla hallinnonaloilla. Muutoin hankkeeseen sisältyvä monialainen yhteistyö ei toteudu.

NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN EHKÄISYPROJEKTI

Tiivistelmä projektisuunnitelmasta

Tavoitteet

- Väkivallan vastaisten asenteiden vahvistaminen
- Väkivallan näkyväksi tekeminen
- Väkivallan vähentäminen
- Uhrien ja tekijöiden tarvitsemien toimenpiteiden kehittäminen

Projektin suorittaja

STAKES, projektiin palkatut työntekijät.

Hankkeen johto (koko hanke)

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama johtoryhmä (UM, OM, SM, PLM, OPM, LM, KTM, STM, TM, Kirkkohallitus, Etelä-Suomen lääninhallitus ja Suomen kuntaliitto).

Yhteistyökumppanit

Johtoryhmässä ja projektiryhmässä edustettuina olevien viranomaisten alainen hallinto sekä alan järjestöt, laitokset ja asiantuntijat.

Toiminnan kuvaus

Koulutus

- Organisoidaan ja kehitetään väkivaltaproblematiikkaan perehtyneiden oppilaitosten verkosto
- Tuotetaan/koordinoidaan oppimateriaali
- Laaditaan ja toteutetaan ammatti- ja tukihenkilöstön työnohjauksen koulutusohjelmia
- Organisoidaan valtakunnallinen kouluttaja- ja asiantuntijapankki

Uudet toimintamallit ja verkostot

- Luodaan alueellisesti kattava moniammatillisten yhteistyöryhmien verkosto (sosiaali- ja terveys, poliisi, oikeuslaitos, kriisikeskukset, turvakodit, järjestöt, oppilaitokset, seurakunnat).
- Maanlaajuinen, verkostoitunut turvakotitoiminta.
- Alueellisesti kattava väkivallan uhrien hoito-, palvelu- ja tuki- verkosto.

Tiedotus

- Valtakunnallinen tiedotuskampanja vuonna 1999
- Jatkuva tiedotustoiminta

Tutkimus ja tilastointi

- Toteutetaan nais- ja perheväkivallan tutkimusohjelma yhteistyössä Suomen Akatemian kanssa. (Hankkeesta on tarkoitus neuvotella Suomen Akatemian kanssa.)
- Kehitetään väkivallan tilastoseuranta

Lainsäädäntö ja lainkäyttö

- Tehostetaan lainkäyttöä ja oikeudellisten seuraamusten toteuttamista
- Kehitetään ja kokeillaan hoidollisia seuraamuskäytäntöjä
- Valmistellaan tarpeellisia lainsäädännöllisiä muutosehdotuksia

Tulokset

Naisiin kohdistuva ja parisuhdeväkivalta on

- vähentynyt
- ilmiönä tunnistettu ja tunnustettu
- väkivallan suvaitseminen on vähentynyt
- ammattiauttajat ovat saaneet täydennyskoulutuksen väkivaltaongelman kohtaamisesta ja auttamismenetelmistä
- alueellisesti kattava, ammatillisesti osaava hoito- ja tuki- sekä

palvelujärjestelmä

- lainsäädäntö ja käytäntö nykyistä edistyneempi
- tutkimus- ja tilastotieto antavat luotettavan kuvan ilmiön määrästä ja muodoista sekä luovat pohjan auttamis- ja ehkäisykeinojen kehittämiseksi

Aikataulu

1997 - 2002

Projektin arviointi

Viisivuotisen hankkeen toiminnasta ja tuloksista suoritetaan kansallinen ja kansainvälinen arviointi.

PROSTITUUTION EHKÄISYPROJEKTI 1998 - 2002

Tiivistelmä projektisuunitelmasta

Tavoitteet

- Prostituution ehkäisy
- Prostituutiosta aiheutuvien haittojen minimointi
- Myönteisen seksuaalisuuden edistäminen

Sisältöalueet

Prostituutio, vaimokauppa, kaupallinen seksi.

Projektin suorittaja

STAKES, projektiin palkatut työntekijät.

Projektiryhmän edustus

Sosiaali- ja terveys, sisäasiain, työ, ulkoministeriö, Kansanterveyslaitos, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Pro-tukipiste ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Yhteistyökumppanit

Alueelliset, valtakunnalliset ja kansainväliset organisaatiot ja projektit.

Kustannukset

Budjetti liitteenä.

Toiminnan kuvaus

Seurataan prostituutiota kansallisesti ja kansainvälisesti.

Projekti toimii prostituutiokysymysten ja -tutkimustiedon informaatiokeskuksena.

Koordinoidaan eri hallinnonalojen ja järjestöjen toimintaa prostituution ehkäisemiseksi.

Tuotetaan ehdotuksia prostituution ehkäisyn pitkäjänteisestä toteuttamisesta esimerkiksi prostituution ehkäisyn toimintaohjelman muodossa.

Keskeisimmät tuotokset

Tiedon tason kohoaminen yhteiskunnan eri tahoilla prostituution ja kaupallisen seksin haitoista ja riskeistä ja aluetta säätelevästä lainsäädännöstä ja sen kehittämistarpeista.

Myönteisen ja tasa-arvoisen seksuaalisuuden mallien edistäminen erityisesti nuorten keskuudessa.

Naisten ihmisoikeuksien parantaminen kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisesti, sopimusten selkeämpi tulkinta kansallisessa lainsäädännössä.

Oikeuskäytäntöjen tehostuminen; viranomaisten parempi ymmärrys ilmiön negatiivisista vaikutuksista.

Julkaisut tutkimustuloksista

Pohjoismaisen tutkijaverkon kehittäminen.

Prostituution liikkuvuuden vähentäminen (STOP-hanke) Suomen ja lähialueiden välillä.

Ilmiön tunnistaminen kunnissa, palvelujärjestelmän toimivuuden parantaminen.

Jatkotoimenpiteiden suunnittelu ja konkretisoiminen, esimerkiksi kansallisen toimintaohjelman muodossa.

Strategiat

Yhteistyö ja ylisektoriaaliset hankkeet (alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti).

Problematiikkaan liittyvien kysymysten integrointi jo olemassaolevien sosiaali- ja terveyshuollon palvelujen kehittämiseen ja opetukseen prostituution ehkäisemiseksi ja haittavaikutusten minimoimiseksi.

Verkostoituminen ja koordinointi.

Informaation tuottaminen ja välittäminen.

Arviointi

Osaprojekteittain, vuosittain ja loppuevaluointi 2002.